56.065

VERNE

ÖT HÉT

LÉGHAJÓ

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

VERNE GYULA.

JULES VERNE CINQ SEMAINES EN BALLON CZIMŰ MŰVE UTÁN.

VERNE GYULA ÖT HÉT LÉGHAJÓN. (UTAZÁS AFRIKÁBAN.)

BUDAPEST, 1874.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGY. IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az elefánt mint remorqueur.

ÖT HÉT LÉGHAJÓN.

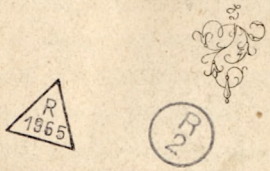
UTAZÁS AFRIKÁBAN.

JULES VERNE

CINQ SEMAINES EN BALLON

CZIMŰ MŰVE UTÁN.

56065

BUDAPEST, 1874.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGY. IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

OSZK

Franklin-Társulat nyomdája.

ELŐSZÓ.

Mely az elbeszélésnek a tárgyát és előadási modorát előre kibeszéli s azt is megmondja, mit tartson felőle az olvasó.

A kik a holdba és a hold körül utaztak (tudni illik a Verne Gyula képzeletének szárnyain), azok tudni fogják, hogy e derék franczia iró az alapos tudomány tényeit a regényes képzelet-szülte alakban szokta a nagy közönség előtt tetszetősekké tenni. Többnyire rendkivüli (ha nem is épen a holdba való utazáshoz hasonló „földfeletti“) utakat szokott czélul tüzni ki maga elébe; s mint azok a vállalkozók, kik időről időre nagyszerü kéjutazásokat rendeznek s olcsó pénzért sok látványosságra és élvezetre, — mellesleg sok alkalmatlanságra, fáradságra s testi-lelki törődésre is — százakat és ezreket csábitnak magukhoz, kik közül utólagosan persze sok megbánja, hogy ily ugynevezett kéj-, de tulajdonkép valóságos kínutazásra engedte magát csábittatni, — ily módon, csakhogy egészen más eredménynyel rendezi a maga rendkivüli utazásait földön, vizen, föld alatt, viz alatt, föld felett és levegö-égben Verne Gyula is.

Az ő utitársasága senkit sem fáraszt el, mindenkit gyönyörködtet, nemcsak a szemnek nyujt, a vasut gyors rohanásával pillanatra fölmerülő és ismét eltünő üres látványosságot, hanem növeli ismereteink szellemi tőkéjét, mert kalandos uti vállalatai, merész és csodával határos kirándulásai, bármily hihetetlen eseményekkel legyenek is kapcsolatban, egyik oldalról mindig biztos és szilárd talajon : a tudományos igazság és a természeti tények alapján maradnak. A szereplő egyének, kik e kalandos utazásokat teszik: költött személyek, regényhősök; a tapasztalatok, melyeket tesznek, a mit látnak s fölfedeznek: az mind való, a tudomány tényei. Ez a Verne Gyula müvei kettős érdekének titka. A természettudomány egyes ágaiban a kutatók és vizsgálók által nyert vivmányokat öleli és dolgozza ő fel — hogy ugy szóljunk: tan-regényei keretébe. A csillagászat tényeit, a holdra vonatkozólag, a már általunk ismertetett két utazás érdekfeszitő alakjában tette közkeletüekké. A földalakulástant, a tenger természettanát, a föld természettanát, a föld természeti leirásának egyes érdekes részleteit, minők a Csöndes-Oczeán, az északi sarkvidék stb. más meg más hasonló modoru müvekben tárja fel a nagy közönség előtt, mely már megszokta: érdekesnél érdekesb rajzokat várni tőle és soha sem csalódni várakozásában.

Verne Gyula „rendkivüli utazásai“-ból egy léghajói utazást Közép-Afrika fölött akarunk ezuttal olvasóinkkal megismertetni.

Az „Öt hét léghajón“ czimet viselő rajz két szempontból felette érdekes és tanuságos: földrajzi és légtüneménytani tekintetből. Afrika belseje földünknek a legujabb időkig legkevésbbé ismert része. A talaj és éghajlat ellenséges volta, nem kevésbbé mint a bennszülött népek vadsága, nehezitette a hozzájárulást. Afrika belseje a tudomány világában egy hét pecséttel lezárt könyv volt, melynek titkaiba a kutatók nehezen, vagy épen nem birtak behatolni. A nevezetes afrikai utazóknak s a tudomány ott veszett vértanuinak számát mi magyarok is szaporitottuk egygyel: a derék Magyar Lászlóval. Verne Gyula az ujabb kor összes afrikai utazóinak nevezetes fölfedezéseibe, s a vizsgálódásaik által elért eredményekbe hagy bepillantanunk, még pedig egy szabadon úszó léghajó magasából, melynek függő csónakjából lenézve: Afrika hegyei és völgyei, járhatlan rengetegei s óriás folyamteknöi, megközelithetlen vadnépei s vadállatai tünnek fel előttünk s állanak biztos és veszélytelen szemléletünk előtt. De a léghajó, melyet szabadon lebegönek és biztos szemlélőhelynek csak bizonyos tekintetben s csak viszonyosan nevezhetünk, a légkör és pedig a forditók és egyenlitő közötti forróövi légkör minden változásainak, viharainak és veszélyeinek kitéve teszi meg hosszú utját Afrika fölött keresztben, egyik tengertől a másikig. S igy, mig egyfelől Afrika földjével ismerkedünk meg ez utban, s megtudjuk az ujabb tudományos utazások főbb eredményeit, másfelől egy hosz-

szabb légutazás sajátszerü veszélyeivel s a forróövi légkörny nagyszerü harczaival is szembenézünk, — természetesen minden személyes veszély és koczkáztatás nélkül.

Ez utazásra hivlak meg, szives olvasó. Ha Verne Gyula terjedelmes müveinek némely elönyeit az általunk adott sokkal rövidebb kivonatban nélkülöznöd kell is s a részletekből egy más elvész is : igyekezni fogunk a leirás két fő jellemvonását, a tudományos alap igazságát s a regényes elöadás érdekességét lehetöleg megörizni számodra is.

OSZK

Első fejezet.

Melyben az olvasó egy nevezetes léghajózási út tervelőjével s annak derék utitársaival ismerkedik meg s a vállalat természetéről is némi fogalmat nyer.

Az angol kir. földrajzi társaság ülésterme Londonban 1862. január 14-kén tele volt hallgatósággal s zajos izgalom szinhelye volt. A gyülekezet elnöke e szavakkal végzé előadását:

„Anglia mindig elöljárt valamennyi más nemzet előtt, mint minden egyébben, úgy utazóinak rettenthetlen bátorsága által a földrajzi fölfedezésekben is. (Élénk helyeslés.) Fergusson Sámuel tudor sem fogja elődei példáját meghazudtolni. (Zajos helyeslés.) Vállalata, ha sikerül (sikerülni fog!), összefoglalandja, kiegészitve, az eddigi szétszórt tapasztalatokat és fölfedezéseket, s folytonosságot adand Afrika térképének (ugy van! ugy van!); ha pedig meghiúsulna (soha! soha!) akkor is az emberi szellem legmerészebb eszméi egyike maradna örökre! (Lázas helyeslések.)

A beszédet követő zaj, izgalom, hozzá- s közbeszólások egy háborgó tó képét adták a gyülekezetnek s talán soká tartott volna, mig annyira meghig-

gad, hogy szót lehessen érteni, ha egy felszólamlás villanyos erővel nem hat a felizgatott képzelődésekre. A társaság egyik tagja az iránt interpellálta az elnököt: nem szándékozik-e Fergusson tudort hivatalosan bemutatni az ülésben?

„Dr. Fergusson a gyülés szolgálatára áll“ — viszonzá az elnök.

E szavakat oly hangos éljenzés és hurráh-zás követte, hogy az elnök szava meg sem hallatszott, midőn az egyik titkárhoz igy szólt: „Vezesse be Dr. Fergusson urat,“ kinek megjelenésére az éljenzaj még erősebben megujult.

Mintegy negyven éves, közép termetü s rendes testalkatu ember volt. Vérmes véralkatát arczszinének kissé túlerős volta árulta el. Különben hideg, mozdulatlan arczkifejezésü, szabályos vonásu, kissé erős orru, szelid szemü, mégis határozott s merész tekintetü, átalában kellemes benyomást gyakorló ember volt. Karjai a szokottnál hosszabbak s lépése súlyos volt, mint erős gyaloglóké szokott. Nyugodt komolyság látszott egész külsején és föllépésén s őt látva, mindenki meggyőződhetett, hogy oly emberrel van dolga, ki a legártatlanabb csalásra, vagy mások legkisebb félrevezetésére sem képes.

A tetszés-zaj csak akkor szünt meg, mikor Dr. Fergusson egy szeretetreméltó kézmozdulattal elárulta, hogy szólni kiván. A számára készen tartott karszékhez lépett; ott, fenállva, egyenesen, erélyes tekintettel, jobb keze mutatóujját égfelé emelve,

felnyitá erős ajkait s hangosan ejté ki ez egyetlenegy szót:

„Excelsior!“ *

Soha Bright vagy Cobden szája-nyilása, soha angol államférfinak a nemzeti közérzületre hivatkozása ily roppant hatást nem tett, mint ez egyetlen szó, melylyel Dr. Fergusson a helyzetet, a pillanat követelményét oly tökéletesen tolmácsolta: „Excelsior!“

Az elnök inditványára elhatároztatott, hogy Dr. Fergusson kimeritő nyilatkozata „egész terjedelmében“ fölvétessék az angol királyi földrajzi társulat jegyzőkönyvébe.

S ki volt ez a Dr. Fergusson? és mit akart? Mert történetünk hősének előéletével és czéljaival is ideje megismerkednünk.

Fergusson atyja vitéz kapitány és hajóparancsnok volt, ki fiát kora gyermekségétől fogva hozzászoktatta a tenger veszélyeihez s a hajós élet kéjelmetlenségeihez. A derék fiu, ki a félelmet soha sem ismerte, korán érett, eleven, kutató vizsgálódó szellemet mutatott s bámulatos hajlamot a tudományos munkák iránt; a mellett oly ügyes, feltaláló észt, melylyel minden bajból egyszerre s önerején birta kihúzni magát. Képzelődése merész kalandok, kisérletek, fölfedezések és utazások leirásain táplálkozott s a közép és ujkor minden hajózási vállalatával a

* »Magasbra!« Longfellow egy ismeretes költeményének refrainszava, a határtalan fölebb-törekvés jeligéje.

legnagyobb elöszeretettel ismerkedett meg. Álmaiban Mungo-Park, Bruce, Caillé, Lavaillant, söt néha Selkirk és Robinson-Crusoe társának képzelte magát, kit nem tett utánok az elöbbieknek s magára hagyott, de magán segitni tudó helyzetében példányképeül gyakran választa.

Atyja halálakor a huszonkét éves Sámuel már egyszer körülhajózta volt a földet, a bengáli mérnökkarban szolgált s nem egy csatában tüntette ki magát. De a katonaélet nem elégitette ki; a veszélyt szerette, de a maga rovására, nem pedig parancsból, vagy vezényszóra. Beadta tehát lemondását; s vadászpuskát és füvésztáskát akasztva nyakába, az indiai félszigeten gyalog, kalandozva ment át Kalkuttából Suratáig. Onnan átvándorolt Ausztráliába s részt vett 1845-ben Sturt kapitány vállalatában, a ki azzal volt megbizva, hogy az Uj-Holland közepén létezni gyanitott uj Káspi-tengert fölfedezni kisértse meg. 1850-ben visszatért Angliába, de tele fölfedezési vágyakkal. 1853-ban Mac-Clure kapitányhoz csatlakozott, kinek feladata volt Amerika egész szárazát, a Behring-szorostól Farewel-hegyfokig körülhajózni. 1855-töl 57-ig ismét a Schlagintweit testvérek társaságában találjuk, kik Tübet nyugati részét utazták be s onnan ethnografiai különösségek egész halmazát hozta haza. Minde világ-utazásokban, daczolva az égaljak veszélyes hatásaival, játszva a veszélyekkel, föl sem véve a fáradalmakat, szenvedélyes s valódi példányszerü „utazó"-nak bizonyitotta magát. A mel-

lett egy tudós kitartó szivósságával gyüjtötte az észleleteket, adatokat, sajátosságokat.

De most mindezeknél nagyobb vállalaton törte a fejét. Afrika belsejét, a hol annyi fölfedezőnek nyoma veszett, hol a talaj, éghajlat, vadállatok s vad népek, megannyi ellenségei a mivelt, tudományos és fölfedező európainak, annyi merész és nemes vállalatot hiusitottak meg, e titokteljes földrészt akarta ő beutazni, megismerni, a nélkül, hogy csak lábát is tenné a veszélyes földre, hol eddig minden nagyobb utazó ott hagyta a fogát. Barth tudor, a Denham és Clapperton által kijelölt úton, Szudánig nyomult előre. Livingstone a Jóremény-fokától a Zambezi medréig vitte vakmerő kutatásait; Burton és Speke kapitányok a középafrikai nagy tókat fedezték fel s ez által három uj utat nyitottak az ujkori polgárisulásnak; de e három út találkozási pontjáig, Afrika szivébe, európai ember nem hatolt még. A régiség nagy, mesés feladata, a Nil forrásainak fölfedezése nincs még megoldva. Erre kell irányulni egy ujabb vállalat minden törekvésének. Ezt tüzte ki maga elébe Fergusson Sámuel. Ő oda, a hova emberi lábak még nem hatoltak be: léghajón akart eljutni. Afrikát, közép táján, keletről nyugati irányban akarta léghajói útjával átszelni. Kiindulási pontúl Zanzibár szigetét választotta, a földrész keleti partja mellett; végpontját, hol ismét leszálland, a gondviselés fogja, kedvező szelekkel, meghatározni.

Im ez volt a terv eszméjének vázlata, a mint azt a merész vállalkozó a kir. földrajzi társaság elébe terjesztette.

Mikor a tervnek a lapok utján először hire ment, voltak, a kik az egészet egy Barnum-féle humbugnak tulajdonitották s Fergussonnak még létezését is kétségbe vonták. Mások nevetségesnek, kivihetetlennek, őrült agy hóbortjának akarták bizonyitani a vállalatot. De Petermann a hires német geográf, ki Fergussont személyesen ismerte s tudta, mire képes, csakhamar elhallgattatta a csúfolódókat, a Gothában megjelenő „Mittheilungen“-ei által. Majd más német, sőt franczia s amerikai komoly szaklapok is hozzászólottak az eszmében ép oly eredeti, mint — ha sikerül — kivitelében nagyszerű vállalathoz, s biztatólag, majd lelkesülten szólottak felőle.

A tettleges előkészületek aztán minden kételyt eloszlattak. Londonban történtek a készületek. A lyoni selyemgyárakban tetemes mennyiségü tafota rendeltetett meg a léggömbnek. S az angol kormány a „Resolute“ nevü hajót bocsátotta Fergusson rendelkezésére, Pennet kapitány parancsnoksága alatt, hogy azon maga és léghajója az indulás helyére átszállhasson.

Hivők és kétkedők, tudósok és mükedvelők, vállalkozók és kalandorok szeme a nagy utazó felé fordult; látogatásokkal, levelekkel, kérdésekkel ostromolták s ő szivesen adott terveiről felvilágositást mindenkinek. Sokan ajánlkoztak utitársakul is; de ő

Kennedy Dick.

a mily udvariasan, oly határozottan is, mindeniket visszautasitotta. Leendő utitársait maga szemelte ki magának.

Dr. Fergussonnak egy jó barátja és egy inasa volt; ezek voltak leendő úti társai.

Barátját, jobban mondva alter-egóját Kennedy Dicknek (Richard) hivták. Nyilt, határozott, makacs skót volt. Leith városában lakott, közel Edinburghoz. Szenvedélyes tourista, unalomig kitartó halász, csodásan ügyes puskás s rettenthetetlen hegymászó volt. Középnél valamivel magasabb, rendkivül csontos, de azért nem kevésbbé jó husban levő legény. Herkulesi ereje daczára könnyü, söt kecsteljes mozdulatu, a mit róla, fesztelen ülés- és heverésmódjából itélve, első tekintetre senki sem tett volna föl. Fergussonnal még Indiában ismerkedett meg. Mindketten ifjak s kalandszomjasok voltak. Dick elefántokra és tigrisre, Sámuel bogarakra és növényekre vadászott. De az utazás és kalandok szenvedélyében megegyeztek. Hazájokba visszatérve, csak Fergusson kirándulásai választák el öket egymástól, mialatt Dick otthon vadászati s halászati szenvedélyeinek élt. De ha Sámuel visszatért s ismét találkoztak, Dick újra átélte vele utazásait s megigérte, hogy ha egyszer saját kezdeményéből indul valamely világútra: kisérője lesz.

Fergusson nagyszerü tettét az ujságokból olvasta. S nem késett kimondani reá magában, hogy a tett képtelen, örült, eszeveszett. Mint jóbarát egy perczet sem késett: nyakába kapta koczkás skót

shawlját, telepodgyászolta két kézi utitáskáját, hóna alá vette szeges botját és vászon esernyőjét, — a legközelebbi állomáson vasutra ült s Londonba sietett, azzal az erös elhatározással, hogy barátját az őrült tervről lebeszélje.

Fergusson egy cseppet sem látszott meglepetve lenni, a mint barátja Dick, útra készen, szobájába lépett. Várta, söt bizton számitott reá. Számitott régi igéretére, hogy utitársa lesz. Dick, a mint ezt hallotta, csak eltátotta a száját s elfelejtette minden érveit, melyekkel a merénylet ellen küzdeni készült. Barátjának biztossága lefegyverezte. Lassanként mégis magához tért s összeszedte ellenvetéseit. Hiába. Sámuel azok mindenikét meg tudta erötleniteni. Ö mindent jól elgondolt s részletesen kidolgozott magában. Léghajójának szerkezete a tudomány eddigi vivmányait saját elmés föltalálásaival egyesitette. A kiindulási pont és az utazási idő megválasztása a légköri tünemények teljes ismeretére s számba vételére volt alapitva. Az eddigi utazások és fölfedezések eredményei, a lehető legpontosabb térképekbe összeállitva, kellő téjékozottságot nyújtottak. Egyszóval minden előre látva, mindenről gondoskodva volt. S Kennedy Dicknek, barátját a nyaktörő vállalatról lebeszélni nem tudván, csak kettő közt maradt választása: vele menni utitársúl s részt venni veszélyeiben és dicsöségében, — vagy hagyni öt magára. Barátsága nem habozhatott a kettő között. Ö nem élt külön életet, nem alkotott külön egyéniséget:

úgy szólván bele volt olvadva barátja lényébe. Megadta magát.

Mondtuk, hogy Fergusson tudornak barátján kivül egy inasa volt: a becsületes hü Joé, gazdájának keze-lába, mindenese, valódi árnyéka. Bezzeg ő, a mint neszét vette ura terveinek, egy perczig sem kétkedett, hogy ez őt is magával viendi. Ha ő nem képzelte magát gazdája nélkül, tudta, hogy ez sem lehet el nélküle. Mint önként érthető, sőt kétségbevonhatlan dolgot tekintette, hogy a tudor ur öt magával viendi nemcsak a hajón Zanzibar szigetéig, hanem a léggömbbe az expediczióra is. Ez tőle nemcsak hűség, annál kevésbbé volt önfeláldozás. Ő nem is gondolt veszélyre; képzelni sem tudta, hogy veszély lehessen ott, a hol Dr. Fergusson van, a hol ő intézkedik. Előtte csak természetes volt, hogy ha ura egy érdekes kirándulásra, sétára, vadászatra, utra megy, a mi hosszabban fog tartani, inasát is magával vigye, hogy legyen, a ki megfőzze theáját, kitisztitsa ruháit s megtöltse puskáját. Ha tudta vagy gondolta volna, hogy talán nyakával játszik: azt szintugy a szolgálathoz tartozónak tekintette volna s eszébe se jutott volna, hogy valami különös érdemet csináljon belőle magának.

A becsületes Joé a szobatisztogatás közben megmegállott, kezében a porolóval s figyelve hallgatta a tudor és Dick vitatkozásait, tervezgetéseit, a mint kezökben a térképpel az út lehető vonalait s irányát számitgatták. Ő, a jámbor, nem számitott semmit.

A három utitárs.

Ö tudta, s azon nem is kételkedett, hogy a mit ura tervel, annak sikerülni kell s a mibe a dicső dr. Fergusson Sámuel fog: az csak jól üthet ki.

Második fejezet.

Melyben az olvasó még a terv némi részleteivel s az előkészületekkel ismerkedik meg.

Kennedy Dick azért, hogy megadta magát, mert tudós barátja öt minden ellenvetéseiből kiforgatta s egyelőre már nem is tudott mit felelni neki, még korántsem mondott le egészen az ellenállásról. Minél többet gondolkozott s minél jobban összeszedte magát, annál több nehézséget tudott támasztani, melyek mind odairányultak, hogy a vállalatot a természet törvényeivel ellenkezőnek s igy kivihetetlennek bizonyitsák. E tárgyalások alkalmat adtak Fergussonnak, hogy terve részleteit minden irányban kifejtse barátja előtt.

Fergusson nem ok nélkül, nem szeszélyből választotta a léghajót utazása eszközéül. Elődei, kik Közép-Afrika kutatására indultak, vagy eredménytelenül, félutról tértek vissza a le nem győzhetett természeti nehézségek miatt, vagy gonoszul elveszve lakoltak vakmerőségökért. Ha léggömbünket szerencsétlenség éri, mitől azonban nem félek — mondá a többi közt — ha leesünk: ott vagyunk, mint a közönséges uton indult utazók, semmivel sem roszabb helyzetben; egy részét utunknak legalább megtettük baj nélkül. De ha szerencsétlenség nem ér, s léghajóm elég jó,

hogy ezt tehessem föl, mennyi előnyünk elődeink fölött! Ha forróságunk van: fölebb emelkedünk; ha fázunk: alább szállunk. A vad folyamok árjai, a járhatatlan rengeteg erdők nem hátráltatnak utunkban; a hol meredek mélység ásít alattunk, veszély nélkül szállunk át fölötte. Csak ugy lebegünk az életünkre áhitó vadak kunyhói vagy városai felett s nyilai mélyen alattunk zúgnak el. Aztán nem is fáradunk el soha, sem távolságban, sem hegymászásban, sem a sivatag homokjában, sem az erdők összenött s kúszált bozótjaiban; kényelmes, pompás, fenséges utazás lesz ez!

Dicknek mindig voltak aggodalmai. Ha látni akarod a vidéket, mondá, ha a talajjal, terményekkel, helyekkel, telepekkel, egy szóval, ha Afrikával meg akarsz ismerkedni, pedig ezt akarod nemde?

— Természetesen! hagyta rá mosolyogva Fergusson.

— Akkor le-le kell bocsátkoznod; ez pedig a léghajózás ismeretes törvényei szerint csak a gáz elvesztésével történhetik meg. Ha gázodat elveszted, feneken maradtál s nem tudsz ismét fölemelkedni: Akkor haszontalan egész léghajó-készületed. No's?

— Kedves Dick barátom, csak egy szót szólok. Nem fogok elveszíteni egy szemernyit, nem egy parányt is a gázomból.

— S pedig leszállasz?

— A hányszor csak akarok.

— S hogy éred ezt el?

— Ez az én titkom. Bizzál jelszavamban: „Excelsior!“

— Szép, szép; mondá fejcsóválva a skót. Hogy leszállunk egyszer, azt elhiszem. Leesünk; de aztán nem is kelünk föl többet: összezúzzuk magunkat.

— Nem esünk le.

— De hátha leesünk.

— Nem esünk le.

Ez világos szóval volt mondva s Dicknek meg kellett rajta nyugodni.

Fergusson azonban, mig barátjával ily könnyedén beszélt, komolyan folytatta elökészületeit is. A léggömb készült és pedig a leglelkiismeretesebb számitások alapján.

Egy nap Joé igy szólt Dick urhoz:

— Igaz ni! el ne felejtsük; ma van a mérekezés napja.

— Miféle mérekezés?

— No hát, uram, és ön, és én, mindhárman megméretjük magunkat, hogy mennyit nyomunk a mázsán.

— Mint valami jokeyk? De már azt nem teszem! tört ki Dick ur.

— Pedig uram, annak ugy kell lenni.

— Gondolok is én vele?

— De uram, ha nem tudjuk mennyit nyomunk, nem lehet kiszámítni a gáz erejét s hogy a hajó mit bir? aztán szépen a földön maradunk.

— Hiszen épen a kell nekem.

Mégis, mikor Fergusson jött s hivta Kennedyt, hogy mázsáltassák meg magukat, a jó skót bármenynyire köpte is előbb a markát, egy szót sem szólt, csak ment a mázsához.

Az utazók testi súlya természetesen csak egyik eleme volt a számitásnak a készitendő léggömb súlybirását illetőleg. Fergusson, hogy a gömböt tulságos nagy terjedelmüvé ne kelljen tennie, elhatározta, hogy azt köneny- (hydrogén-) gázzal tölti meg, mely $14^1/_4$ szerte könnyebb a levegőnél. E gáz előállitása nem jár nehézséggel, s legalkalmasbnak bizonyúlt a léghajózási kisérleteknél. Pontos számitások után kitünt, hogy a három útas, s az utra nélkülözhetlen dolgok, továbbá magának a léggömbnek összes súlya 4000 fontra tehető s tehát a léghajóba zárt könenynek ennyit kell emelnie. Ki kellett tehát számitni a köneny mennyiségét s térfogatát, mely ennyi súlyt emelni képes legyen. 4000 font súlynak a közönséges levegőből 44.847 köbláb felel meg. Ha most egy ily térfogatu gömböt, melynek légtartalma 4000 fontot tenne, közönséges levegő helyett a $14^1/_2$-szer könnyebb könenygázzal töltenek meg, az csak 276 fontot fog nyomni s igy a különbség a köneny s ugyanannyi levegő közt 3724 font lesz. E különbség képviseli a léggömb emelkedési képességét.

De ha a mondott térfogatu gázt mind bele szoritanák a gömbbe, az ezt egészen megtöltené; ezt azonban nem szabad tenni, mert a mint a léggömb magasabbra s ritkább levegőrétegekbe emelkedik, cseké-

lyebb levén a külső levegő nyomása reá, a könenygáz terjeszkedni igyekeznék s szétrepesztené a léggömböt. Ez okból a léggömböket rendesen csak két harmadrésznyire szokás megtölteni.

Fergusson tudor azonban, bizonyos, csak általa ismert okból elhatározta, hogy léggömbjét csak félig tölti meg a gázzal; mivel pedig 44.847 köbláb hydrogént kellett magával vinnie, annál fogva léggömbjének körülbelől két ekkora térfogatot kellett adnia.

Léggömbjét a tapasztalatilag legelőnyösbnek bizonyult hosszukás alakra készittette, úgy hogy magassága 75, szélessége 50 láb levén, ezzel mintegy 90 ezer köbláb térfogatu tojásdad léggömböt nyert. Ha két léggömböt készittethetett volna egy helyett, azzal azt az előnyt nyeri, hogy ha egyik elpattan is, megmarad a másik. De másfelől a két gömböt, összekötve, egyenletesen kormányozni felette nehéz, majdnem lehetetlen lett volna. Oly gondolatra jött tehát, mely két külön gömb előnyét biztositsa számára, annak hátránya nélkül. Két gömböt készittetett ugyanis, de egyiket nagyobbra s a másikat ebbe bele foglalta, ugy hogy sajátkép csak egy, — de kettős boritékú gömbje legyen. A belső léggömb magassága csak 68, szélessége 45 láb s igy térfogata 67 ezer köbláb volt; s igy, a külső gömb által zárt gázban szabadon úszhatott; a belső gömbből a külsőbe pedig csapó ajtó nyilt, mely a kettő közt, szükség esetére, közlekedést engedett. E készülék azt az előnyt nyujtotta, hogy —

ha lejebb ereszkedés czéljából — a köneny egy részét ki kellett ereszteni, csak a külső gömbből eresztenének ki s ha abból mind kieresztenék is a könenyt, a belső gömb azért érintetlen maradna; akkor a külső boritékot, mint felesleges és alkalmatlan súlyt, el lehetne távolitani s a belső léggömb, tele fújva maradván, nem fogná fel annyira a szelet, mint a félig telt gömbök szokták. Még szerencsétlenség esetén is, ha a külső gömb sérülést, vagy repedést kapna, a belső óva maradna.

A kettős léggömböt guttaperchával bevont lyoni tafotából készitették. Az igy elkészitett szövetet sem nedvesség, sem levegő, sem savany nem támadja meg, a belezárt gáz sem. A mellett a gömb felső sarkán kettős boritékot adtak a kelmének, mivel minden feszerő úgyszólván oda központosúl. Maga e boriték súlya, minden kilencz négyszegláb területben félfont levén, miután a külső gömb felülete mintegy 11.600, a belső gömbé 9200 négyszeg láb volt, az egész kettős boriték súlya 1160 fontra ment. A léggömbhöz akasztott s az útasok és podgyászuk elhelyezésére rendeltetett csónak, annak erős és biztos kötelei; továbbá négy, a tudor által különös czélokra készitett bádogszekrény s azokhoz való sajátságos alaku csövek; az utra viendő viz és élelmi szerek, fegyverek, hév- és légsúly-mérők s egyéb kézi eszközök, egy kifeszithető vászonyernyő, mind a szükségesekre szoritva, de mégis elegendő mennyiségben voltak súlyaik szerint kiszámitva. Gondoskodva volt végre a minden hajózáshoz szükséges

álteherről (ballast) is, váratlan esetekre, — melyekre azonban Fergusson számitani sem akart. Az egész súly, melyet az emelkedési erőnek vinnie kellett, a következő volt:

Fergusson	135 font.
Kennedy	153 „
Joé	120 „
A két léggömb . .	1160 „
A csónak és kötelei	280 „
Kézi eszközök . . .	190 „
Élelmi szerek . . .	386 „
Viz	400 „
A bádog szekrények és csövek	700 „
A köneny súlya . .	276 „
Ballast	200 „
Összesen	4000 font.

Igy volt felosztva a gömb emelő ereje által elbirható súly.

Február közepére az előkészületek be voltak fejezve. A léggömb elkészült s a rá alkalmazható legnagyobb feszerővel tett próbát is szerencsésen kiállotta. Joé nem tudott hova lenni örömében. Kennedy is kezdette már hinni, hogy csakugyan lesz a dologból valami. Fergusson pedig csak dörzsölte kezeit, mint oly ember, a ki előre bizonyos volt a maga dolgában.

Harmadik fejezet.

Az indulás.

Február 16-kán a „Resolute“ nevü hajó, melyet a kormány Fergusson átszállitására rendelt Zanzibár szigetéig, Greenwichnél vetett horgonyt. Nyolczszáz tonnás csavargőzös volt, jó járásu, s eredetileg arra rendeltetve, hogy Ross kapitány utolsó sarki utazását élelemmel lássa el. Parancsnoka Pennet kapitány szeretetreméltó ember volt, s élénken érdeklödött Fergusson vállalata iránt, kinek nagy tisztelője volt.

A „Resolute“ fenékszine jól el volt készitve a léggömb elhelyezésére, melyet 18-án szállitottak át reá s minden hozzátartozandóságával együtt a legjobban és biztosabban el is helyeztek benne. Tiz hordó szénsavanyt s tiz hordó ócska vasat is vittek magukkal, a vizből a könenygázt kifejteni, a mi több volt az elégnél, de számitni kellett netalán meghiusulható vegyészi kisérletekre. A gáz előállitására rendelt s mintegy harmincz hordócskából álló készülék is a hajófenékben helyeztetett el. Estére a berakodás be volt fejezve.

Két alkalmas hajószoba volt berendezve Fergusson tudor és Kennedy Dick számára. Emez az utolsó perczig esküdött, hogy ő nem megy. De azért, 19-kén reggel, barátjával együtt mégis csak hajóra szállott. Egész fegyvertár vadász-puska volt vele. A kapitány

s a hajó egész személyzete nagy kitüntetéssel fogadta a három vállalkozót, (mert mondani sem kell, hogy a jámbor Joé is velök volt). 20-kán a földrajzi társulat nagy búcsu lakomát rendezett, melynek, a királynéra, a merész utasokra, a vállalat sikerére mondott számtalan toaszt után csak éjfélkor lett vége.

Február 21-kén hajnali 3 órakor dübörögni kezdett a gép, a mint a tüzeket a gyújtókba megrakták. 5 órakor felszedték a horgonyt s a csavar mozgásba jött és a hajó megindult a Thames torkolata felé s nem sokára a sik tengeren evezett.

Mondani sem kell, hogy a társalgás a hajó fedélzetén csaknem kizárólag a czélba vett légi utazás körül forgott. Fergusson egész földrajzi tanfolyamot tartott hallgatóinak s a tengeri ut hosszu üres idején elbeszélte nekik az eddigi kisérleteket Közép-Afrika átutazására, az eddigi eredményeket s mindazt, minek különben megtudására egy egész könyvtár átolvasása kellett volna. Közlékenyen beszélt saját terveiről, a lehető esélyekről s azok közt követendő magatartásáról; ugy hogy kevés idő mulva, Kennedy barátján kivül senki sem volt a hajón, a ki a vállalat sikerén csak a legkevésbbé is kételkedett volna.

Némelyek csodálkozásukat fejezték ki, hogy oly hosszu utra aránylag kevés élelmi szert szándékozik magával vinni.

— Önök azt hiszik, hogy utazásom soká, talán hónapokig fog tartani? Csalódnak. Ha ugy volna, el lennénk veszve, soha meg nem érkeznénk. Gondolják

meg, hogy Zanzibártól a senegali partokig nincs több 3500, tegyük hogy 4000 tengeri mérföldnél.* S minden tizenkét órában kétszáz-negyven ily mérföldet haladva, a mi legkevesebb egy jó vasuti sebességnél, és éjjel nappal utazva, nyolcz-kilencz nap alatt oda érkezném.

— De akkor mitsem láthatna, mitsem észlelhetne.

— Épen azért, ha akarom s a hol időzni akarok, meg is állapodom, kivált ha oly szél keletkezik, mely léghajómat magával ragadná.

— S pedig van olyan, szólt közbe Pennet kapitány, mely egy óra alatt halad 240 t. mfldet!

— Lám! ily széllel egy nap alatt átrepülhetném egész Afrikát. Reggel fölszállanék Zanzibárban s este Saint-Louisban ereszkedném le.

— S a léggömböt nem szaggatná szét ily rohamos gyorsaság?

— Volt már példa hasonló gyorsaságra. Mikor I. Napoleont koronázták, 1804-ben, Garnerin léghajós este 11 órakor egy léggömböt eresztett föl, melyen arany betükben e fölirás tündöklött: „Páris XIII. év. Frimaire 25. Napoleon császárt Ő sz. VII. Pius megkoronázta". Másnap reggel öt órakor Róma lakói e léggömböt a Vatikán fölött látták lebegni. A léghajó hát ellenállhat ily sebességnek.

— A léghajó! de hát az emberi szervezet? koczkáztatá a még mindig kétkedő Kennedy.

* Melyből kettő s fél teszen egy földrajzi vagy német mérföldet. Tehát 1400—1600 mfld.

— Az ember is. A léghajó, az öt környező léghez képest mozdulatlan áll. Nem ő megy, hanem a körüle levő levegő-tömeg; gyújts lámpát csolnakodban, lángja meg se lobban. Észre se veszi sebességét, sőt haladását sem, a benne ülő. Különben én nem akarok hasonló gyorsasággal utazni; sőt ha módomban lesz éjszakára valamely hegycsúcsra, vagy fatetőre kikötni, kikötök. Egyébiránt két hónapra való eleséget viszünk magunkkal s ügyes vadászunk az úton is gyarapithatja éléskamaránkat.

A hajó fiatalsága irigyen nézett Kennedyre, hogy mily pompás vadászatai lesznek. De ő annál jobban szabadkozott! ő nem lő, ő nem megy, de már ő oly bolondot nem tesz, hogy abba a léghajóba üljön.

— Hagyd el, kedves Dickem, mondá Fergusson. Meg vagy mázsálva, magad is, táskád is, puskád is, még a lőporod is. Ezen már túl vagyunk, hát ne is beszéljünk róla!

A „Resolute“ pedig vigan haladt át az egyenlitön, a Jóremény-fok felé. Az idő folyvást kedvezett, csak a tenger háborgott néha. Márczius 30-dikán, 27 nappal a Londonból való elindulás után a Cap hegyfoka feltünt a láthatáron; a hegy lábában elnyúló város fehér körrajzai nyájasan mosolyogtak az érkezőkre. A hajó parancsnoka azonban csak addig kötött ki, mig szenet rakatott be, a mi egy napot vett igénybe. Másnap a hajó megkerülte Afrika déli csúcsát s befordult a mozambiquei csatornába.

A tudor leczkéi aközben folyvást gyönyörköd-

tették s oktatták hallgatóit. Egyszer a többi közt a léghajók kormányzásáról volt szó.

— Nem hiszem, mondá, hogy sikerüljön valaha biztosan kormányozni a léghajókat. Ismerek minden rendszert, melylyel e czélból eddig kisérletet tettek; egyik sem sikerült, egyik sem gyakorlati. Gondolhatják, hogy én is foglalkoztam e kérdéssel, de az erőtan jelen állásában nem tartom azt megoldhatónak. Roppant erejü s a mellett végetlen könnyüségü mozdonyt kellene föltalálni.

— Pedig a vizhajózás sok tekintetben hasonló a léghajózáshoz s a vizen tökéletesen tudják kormányozni a hajókat.

— A kettő közt nagyon kevés a hasonlat. A vizben a hajó csak félig van bemerülve s rajta úszik; a léghajó egészen a levegőben van. A vizen a hajó változtatja helyét az elem irányában s épen ebből áll kormányzása; a léghajó eleme árjával úszik, s nem őt, hanem a légkört kellene kormányozni, a mi nem áll hatalmunkban.

— S e szerint a léghajózás nem tökéletesedhetik?

— Dehogy nem, dehogy nem! Csak más irányban kell kifejteni, mint eddig próbálták. Ha a léghajót kormányozni nem lehet, legalább kedvező légáramlatokban kell tartani. Minél magasabban emelkedünk, annál egyenlőbb a légáramlat, annál állandóbban tartja irányát; a hegyek és völgyek, melyek a föld felületén legfőbb okozói a szelek irányváltozásainak, a magasabb rétegekre nem gyakorlanak befolyást.

Ha a léghajó abba a magasságba jutott: nincs más teendője, mint megválasztani azt az áramlatot, melynek irányában akar haladni.

— Igen, veté ellen Pennet kapitány, de hogy azt megválaszthassa, folyvást emelkednie vagy szállania kell; s épen ebben van a nehézség. Mert emelkedni csak a ballast kevesbitése, vagyis kidobása által lehet, leszállani pedig csak a gáz kevesbitése, vagy kibocsátása által. Ez, egyszer, kétszer, egy sétaútra megy; de huzamosban s ismételve — nem.

— Épen ez a kérdés, kedves kapitányom. Ezt a nehézséget kell a tudománynak legyőznie. Nem kormányozni kell a léghajót, hanem emelkedni s szállani vele, tetszésünk szerint, annyiszor a mennyiszer, gázveszteség nélkül.

— Az ám! de az a mesterség még nincs feltalálva.

— Bocsánat, uram, fel van.

— S ki által?

— Általam. Képzelheti, hogy e nélkül csak nem indulhattam volna el Afrikán keresztül léghajó-útra! Huszonnégy óra alatt kifogynék a gázból. Akarják önök ismerni titkomat? Figyeljenek reám:

„Az én emelkedési s leszállási készületem egyszerüen abban áll, hogy a léghajómba zárt könenygázt, különböző hömérsékletek elöidézése által, kisebb vagy nagyobb térfogatra nyomom össze vagy tágitom ki. Ezt pedig a következőleg érem el.

„Látták önök azokat a bádogszekrénykéket, melyeket a hajó-fenékbe rakattam?

„Az elsőben mintegy 25 gallon* viz van, nehány csöpp kénsavanynyal, hogy villanyvezető voltát növelje. Ezt a vizet egy igen erős Bunsen-féle villanyteleppel vegyelemeire bontom. Tudva van, hogy a vizet két elem alkotja: két térfogatnyi köneny s egy térfogatnyi éleny. Ez utóbbi, a villanytelep hatása következtében, ennek positiv sarkán, a második szekrénybe, vagy szelenczébe illan át; a köneny pedig a negativ sarkon, a harmadik (az előbbinél kétszerte nagyobb) szelenczébe. E két szelencze, csapok által, melyek közül egyiknek szinte két akkora a nyilása mint a másiké, a negyedik bádogszekrénynyel közlekednek, melyet vegyitő szekrénynek nevezek; itt ugyanis a viz vegybontása által eredt két gáz ismét összekeveredik. Ez utóbbi szekrény térfogata mintegy negyvenegy köbláb. E vegyítő szekrény felső lapján egy csappal ellátott platina-cső van alkalmazva.

„Látják uraim, e készülék, melyet önök előtt leirok, egyszerüen egy köneny- és éleny-szürő lombik, de a melynek hömérséklete csupán e vegytani müfolyam következtében nagyobb, mint egy vashámoré.

„Most áttérek készülékem második részére.

„Légmentesen elzárt léggömböm alsó részéből, csekély távolságban egymástól, két cső nyulik ki. Egyiknek felső vége a bezárt könenygáz felső-, a másiké annak alsó rétegeibe nyilik. E két cső, vagy kémény, kaucsuk által összefoglalt izületekre oszlik,

* Angol folyadékmérték.

hogy a léggömb mozgásai után hajladozhasson. Mind a két cső a léggömbhöz erősitett naszádba nyulik le, s ott egy hengeralaku vas-szelenczébe megy be, melyet meleg szekrénynek nevezek. Két végén két vaslappal van befenekelve.

„A gáz alsó rétegéből jövő kémény a meleg szekrény alsó fenekén megy be s ott csavaralaku kanyarodást veszen föl, melynek egymásra fekvő karikái csaknem a szekrény felső részeig mennek föl, de mielőtt épen tetejéig érnének, ott a csavar-cső egy kis kupba megy bele, melynek öblös alja lefelé van forditva. E kupnak csucsához van illesztve a másik cső, mely a könenygáz felső rétegéből indult ki. A kup öblös alja pedig platinából van, hogy a mütét alatt kifejlödö höségben meg ne olvadjon. Mert az előbb leirt lombik ezen vashenger-szekrénybe, a csavarcső közepébe van behelyezve, ugy, hogy tetején kicsapó lángja gyöngén nyaldossa az emlitett kup öblös alját.

„Láthatják uraim, hogy ez egy egész fütő készület, hasonló azokhoz, melyeket lakásaink melegitésére használunk. A szoba levegője kiömlik egyik kéményen, s helyébe a másikon melegitett levegő tolul. Ugyanez történik itt is. A mint a készület hevületbe jött, a csavarcsőben levő köneny fölmelegszik s tolul fel azon a csön, vagy kéményen, mely a léggömb felső rétegeibe vezet; alant ez által ür támad, melybe viszont a léggömb alsó részeiből tolul be a köneny, itt ismét megmelegszik, fölszáll, s uj leto-

luló könenynek ad helyet; ez által a két kéményben s csavarcsőben a köneny folytonos körfutása támad, mely a léggömbben levő gázt gyorsan ujra meg ujra kicseréli.

„Ugyde a gázok térfogata a hömérséklet minden egy foknyi * emelkedésével $\frac{1}{480}$-ad résznyivel növekszik; ha tehát a hömérsékletet 18 foknyival emelem, a léggömbben levő könenygáz $\frac{18}{480}$-ad résznyivel, vagyis 1614 köblábbal több helyet foglal el mint előbb, tehát ugyanennyivel több külső levegőt nyom ki helyéből, a mi százhatvan fonttal növeli emelkedési képességét, s azt eszközli, mintha százhatvan font sulyt dobtunk volna ki hajónkból. Ha 180 fokkal emelem a légmérsékletet, a gáz $\frac{180}{480}$-ad résznyivel terjeszkedik, 16140 köblábnyival nyom ki több levegőt s emelkedési képessége 1600 fonttal nevekedik.

„Ily módon könnyen eszközölhetek léghajóm egyensúlyában tetemes változásokat. Léghajóm térfogata úgy van kiszámitva, hogy félig töltve könenygázzal, épen annyi súlyu levegőt nyom ki helyéből, a mennyit maga nyom minden rajta levőkkel együtt. Ily állapotában tehát épen egyensúlyban áll a külső levegővel; sem nem száll, sem nem emelkedik. Ha már emelkedni akarok, katlanom által hevitem a könenyt; ez által terjeszkedik, jobban betölti, vagyis felfújja a léggömböt s az gyorsabban és nagyobb erővel emelkedik. Ha lefelé akarok ereszkedni, mérséklem

* Farenheit szerint: 18° Far. = 10° Cels. = 8° Réaum.

katlanom melegét. Ez természetesen sokkal lassabban történhetik mint az emelkedés; de ez szerencsés körülmény. Hogy gyorsan szálljak alá: nincs érdekemben; gyorsan emelkedni ellenben gyakran lehet, földi akadályok kikerülése végett. A léggömb mindig megtartja egyenlő mennyiségü könenygáz tartalmát, csupán a térfogat változik; s utolsó esetben a ballastsúlylyal is segithetek hirtelen magamon.

„Még egy gyakorlati részletet emlitek. A köneny és éleny ujra vegyülése a vegyitőszekrényben nem vizet, hanem vizgőzt hoz elő. E göz tehát, mihelyt bizonyos feszültséget elér, egy oda alkalmazott s szellentyüvel ellátott nyiláson elillan. De mivel csakis tőlem függ a földre leszállni s vizet venni föl az erre rendelt szekrénybe, fütő készülékemet mindig mozgásba tehetem s utazásom, e részben, bár meddig tarthat.

„Most hallják számitásomat. Huszonöt gallon viz, elemeire fölbontva, 200 font élenyt és 25 font könenyt ad. Ez a külső lég feszereje mellett, az elsőből 1890—, a másodikból 3790 köbláb térfogatot képvisel, összesen 5670 köblábot a vegyülékből. Ugyde, katlanom csapja, ha egészen kinyitom, óránként huszonkét köblábnyit bocsát ki s emészt föl, a legnagyobb világitó lámpákénál legalább hatszorta nagyobb lánggal. Középmértékkel tehát, hogy magamat csekély magasságban tartsam, nem fogok többet égetni óránként kilencz köblábnyinál; s igy az én huszonöt gallon vizem 630 órai légutra elég, vagyis több mint huszonhat napra.

„Ime, titkom. Egyszerü s annál fogva sikerülni is fog. A legegyszerübb vegybontási mütét által tekintélyes meleget, ez által a léggömbbe zárt könenynek tetszésem szerinti térfogat-változásait s ez által viszont emelkedést és alább szállást idézek elö. Ez az egész.“

Fergusson elöadását feszült figyelem s végre kitörö helyeslés kisérte. Csak egy ellenvetést lehetett emelni ellene: hogy veszélyessé válhatik.

— Az nem baj, mondá Fergusson, csak sikerüljön!

A hajót azonban folytonosan kedvezö szél hajtotta. A mozambiquei csatornán át * könnyü utja volt s april 15-kén délben Zanzibár szigeten, a hasonnevü város elötti kikötöben vetett horgonyt. E szigetet Afrika szárazától keskeny csatorna választja el, mely a hol legszélesb sincs 30 teng. mfd.; körüle pedig apróbb szigetek fekszenek szétszórva, melyek egy része lakatlan. Maga Zanzibár népes sziget s a mascati imán birtoka, ki Anglia és Francziaország szövetségese s meglehetös forgalmu kereskedést folytat mézgával, elefántcsonttal s legfökép fekete rabszolgákkal.

Megérkezésükkor az angol konzul (ki a vállalatról értesitve volt) fogadta a kikötöben s vezette lakásra. A léggömböt s készülékeit elöször Zanzibár föterén akarták fölállitani. De a benszülött miveletlen s babonás nép gyanus mozgolódása a hir halla-

* Afrika száraza és Madagaskár szigete közt.

tára, hogy európai bübájosak égbe akarnak szállani, oly fenyegetőleg kezde mutatkozni, hogy bár erőszakkal könnyen el lehetett volna nyomni, Fergusson inkább akarta kikerülni, mint kihivni az ellenszegülést s összes készülékeit a szomszéd puszta szigetecskék egyikére 'szállittatta át, hol senkitől nem háboritva tehette meg előkészületeit s szállhatott a magasba föl.

A Koumbeni nevü kis szigetet választották ki e végre. Ott két óriási gerendát állitottak föl s azokhoz erősiték meg a felfujandó léggömb kötelékeit. Másnap a szükséges könenygáz kifejtéséhez kezdtek. Harmincz hordóban volt a hozzávaló anyagszer, t. i. a kénsavany és a vas. A kifejtés nagy mennyiségü vizzel történt, melyből vegybontás után vált ki a köneny, s az, előbb tisztára mosva utjában, a léggömbbe, annak kéményein át vezettetett be. E mütéthez 1870 gallon kénsavat, százhatvan mázsa vasat és 24 ezer gallon vizet használtak föl. A mütét nyolcz órát tartott. S befejeztével a léggömb, kötélhálózatával boritva, szabadon és vigan lengedezett a két nagy gerenda között, várva, hogy kötelei elmetszetvén: a magasba röppenhessen.

Este hat órakor (ez volt ápril 18-ikán) még egy utolsó bucsú-ebédre gyültek össze az indulandók s tisztelőik a sziget kormányzójánál. Éjjelre, nehogy a benszülött nép valami merényletet kisértsen meg, a mire nagy hajlama mutatkozott, az utasok a „Resolute"-on háltak, a léggömböt pedig katonaság őrizte.

Reggel hat órakor átmentek Koumbeni szigetére, számos kisérettel. A léggömb vigan lengedezett kötelein, melyeknek végeit most, feloldva előbbi nehezékeitől, 20 matróz fogta erős markában, kész bármely perczben egyszerre elbocsátani. Midőn oda érkeztek, Kennedy kilépett a sorból s mindenek hallatára, ünnepélyesen megszólitá Fergussont:

— Tehát már visszavonhatlan elhatározásod e léghajón utazni?

— Visszavonhatlan.

— Ismerd el, hogy én mindent elkövettem e merész elhatározásod megingatására.

— Azt el kell ismernem.

— Igy hát én mosom kezeimet a bekövetkezendő veszélyek felelősségétől — és veled megyek.

— Azt előre tudtam; s a jó Fergusson mosolygott, mig szemébe a megindulás könye szökkent.

Megérkezett a búcsu pillanata. Pontban kilenczkor a három utitárs a léggömbről függő csónakban helyezkedett el. Fergusson fenállva, kalap levéve szólott:

— Kereszteljük meg léggömbünket oly névre, mely szerencsét hozzon neki. „Viktoria“ legyen a neve.

E névre óriási hurrah hangzott. „Éljen a királyné! Éljen Anglia! Szerencsét a Viktoriának!“

— Ereszszétek el a köteleket, kiálta Fergusson. S a következő perczben a Viktoria gyorsan emelkedett a levegőbe, mig lenn a Resolute ágyúi üdvlövésekkel dördültek meg tiszteletére.

Negyedik fejezet.

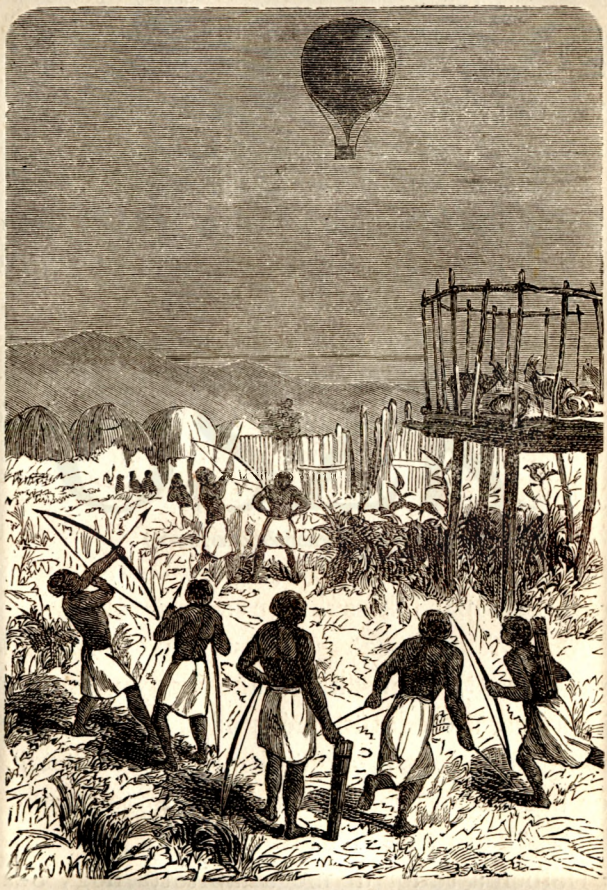
Az első benyomások. Az első nap. Egy éj a nopál-fa sudarán. Időváltozás s Kennedy lázbetegsége. Antilop-vadászat s kaland a páviánokkal. Egy éj a levegőben.

A lég tiszta, a szél csekély volt. A Viktoria csaknem függélyesen emelkedett 1500 lábnyi magasságra, a mit a légsúlymérőn 2 vonal hijján két hüvelyknyi alábbszállás jelzett. E magasságban egy határozottabb légáramlat délnyugatnak vitte a léggömböt.

Mily felséges látvány tárult az utasok szeme elébe! Zanzibár szigetét egészben megláthatták, a mellette levő kisebb szigettel együtt, a honnan fölemelkedtek mint két, sötétebbecske foltot a vizszinen a mezők különböző szinü festés gyanánt tarkállottak, s az erdők és berkek kisebb-nagyobb lombbokréták gyanánt tüntek föl. A sziget-lakók, mint kis bogarak látszottak mozogni a fűben. A Resolute egy kis csolnakocskának látszott.

Mig a tengerszoros felett átszállanak, Fergusson jónak látta ily magasságban maradni. Mintegy két óra alatt, valamivel több mint 8 t. mfnyi sebességgel, jóformán elérték Afrika partjait. A tudor elhatározta közelebb szállani a földhöz. Mérsékelte tehát a katlan tüzét s mintegy 300 lábnyi magasságba ereszkedtek le.

Mrima fölött találták magukat; igy nevezik Afrika keleti partjának e részét. A partokat tömött eczetfák védelmezték, melyeknek gyökerei az apály csekély vizállásával, ágbogasan látszottak ki a talaj-

„Sok helyt nyilakat ragadoztak s a léggömb után lövöldöztek.“

ból, melyet az indiai oceán hullámfogai erősen megszaggattak. A Viktoria egy város felett szállott át, mely a térképen Kaolenak volt feljegyezve.

A szél iránya délnek fordult, de a tudor azt nem bánta; hagyta menni a léghajót abban az irányban, melyben egykor Burton és Speke kapitányok haladtak.

Ezalatt az utasok étvágya is megjött s Joé pompás kávét főzött reggelire, melyet párolgó csészékből jóizüen költöttek el, folyvást nézve a vidéket, melynek szemléletével alig tudtak betelni.

A vidék alattok rendkivül termékeny, a tenyészet buja volt. Kanyargó szük ösvények kigyóztak a gazdag zöldségben. Dohány-, tengeri-, árpa-földek fölött szállottak át, teljes érésben minden. Itt-ott nagy tábla rizs-vetések, egyenes, kövér száraikkal s biborszinü virágzásukkal. Nagy oszlopokra emelt aklokban juh- és kecskenyájakat láttak, jól elzárva s megóva a leopardok zsákmányszomjától.

A fel-feltünedező számos faluk mindenikében meg-megújult a bennszülött lakosok nyugtalan, zavart hujjogatása, a csodatünemény láttára; sok helyt nyilakat ragadoztak s a léggömb után lövöldöztek, de a tudor bölcsen oly magasságban tartotta magát, hol a nyilvesszők el nem érhették.

Délben a tudor úr megállapitotta, hogy Uzaramo tartomány felett lebegnek. A föld kokósz-, dinnyefa- és pamut-cserjékkel volt benőve, melyek fölött a Viktoria játszva suhant át. Joé igen természetesnek találta

e tenyészetet, miután Afrikában járnak, Kennedy nyulakat és fürjeket látott, melyek szinte várták, hogy közéjük puskázzon, de csak lőpor-pazarlás lett volna, miután ugy sem lehetett volna felszedni a mit elejtett.

Most a léghajó óránként 12 t. mfd. sebességgel haladt s nem sokára a hosszuság 38° 20′-án Tunda nevü falu felett állottak.

— Itt érte el, mondá a tudor, Burtont és Speket az a kegyetlen láz, melytől megijedtek, hogy egész vállalatukat veszélyezteti. Pedig még nagyon közel voltak a partokhoz, de a fáradság és nélkülözések máris egészen kimeritették. A talaj itt is nagyon egészségtelen; folytonos malária uralkodik e tartományban.

De a tenyészet annál dúsabb s valóban meglepően szép volt. „Mily felséges fák!“ kiálta fel Joé; „tizenkettő belölök egész erdő!“

— Ezek baobab-fák, felelt Fergusson tudor. Amott van egy, nézd, melynek törzsöke lehet száz láb kerületü. Talán épen ennek a tövében halt meg Maizan Ferencz 1845-ben, mert épen Deje la Mhora falu fölött vagyunk, hova ő egymaga vakmerősködött bemenni, de ott a vidék főnöke elfogta, egy baobabfa törzséhez kötötte s tagjait izenként tépte szét, mig körül a vadak éneke hangzott. Szegény Ferencz, még csak huszonhat éves volt!

— No én itt le nem szállok, mondá Joé borzadozva; csak emelkedjünk magasabbra.

— Annál is inkább, kedves Joém, mert imhol előttünk a Duthumi hegy; ha számitásom nem csal, esti hét órára tul leszünk rajta.

Félhétkor a léggömb csakugyan a hegy mellett volt; hogy fölötte átszállhassanak, háromezer lábnál magasabbra kellett emelkedniök, mi végre a doktor tizennyolcz fokra emelte a hévmérsékletet. Nyolcz órakor a hegy tulsó oldalánál ereszkedtek alá. A horgonyokat kivetteték s azok egyike egy nopálfa óriás ágaiba akadt. Most Joé egy kötélhágcsón leereszkedett s a horgonyt szorosan megkötötte az ághoz. Itt határozták tölteni az éjet.

— Mekkora utat tettünk meg? kérdé Kennedy.

A tudornak a legjobb Afrika-térkép állt szolgálatára, mely a Petermann által Gothában kiadott „Atlas der neuesten Entdeckungen in Afrika“-ban jelent meg, s mely Burton és Speke utazását a Nagytók vidékén, Sudant Barth tudor után, Alsó-Senegált Lejean Vilmos után és a Niger deltáját Baikie tudor szerint magában foglalta. Kezénél volt a Nilus forrásai fölfedezésére tett utazások összege is, Beke Károly nagy munkája, valamint a londoni földrajzi társulat által kiadott bulletinek is. Térképei segélyével ki tudta mutatni, hogy két fokot, vagyis 120 t. mfldet haladtak nyugatra, bár utjok tetemesen délfelé hajlott, s igy az általok tulajdonkép hátrahagyott vonal ennél sokkal hosszabb volt. Teljesen meg voltak elégedve az első napi eredménynyel s lenyugváshoz készültek. Az éjt három részre osztották, s megegyez-

tek, hogy egyik-egyik fölváltva ébren virraszt, mig a más kettő pihen. Kennedy és Joé, takaróikba burkolózva csak hamar elaludtak; a tudoré volt az első virrasztás.

Az éj nyugodt volt, de szombat reggelre kelve Kennedy nagy bágyadságot s lázas borzongatást érzett. Az idő is megváltozott s erősen elborult. A föld kigőzölgése érezhető volt a fellegek sürü sátora alatt. A vidék uralkodó betegsége, a posványláz, a három utazó közül skót barátunkat ragadta meg leginkább, bár hatását a más kettő is érezte némileg.

— Gondoltam, mondá Fergusson, hogy ha leszállunk, ezt alig fogjuk elkerülhetni. De várjatok, mindjárt teszek én róla.

— Hogyan? hát kézi gyógyszertárt is hoztál magaddal? kérdé Kennedy, mig foga vaczogott.

— Azt nem; de ha a lázas betegeket a mély völgyekből magasabb tájra, hegyi levegőre küldik az orvosok, mi itt annyival könnyebben megtehetjük ezt a kirándulást. Csak odáig kell felemelkednünk, hová a föld gőzkörének e láz-szerző párája föl nem hat.

Ugy is lett. A fütőkészülék erős mozgásba hozatott. A „Viktoria“ csakhamar 4000 láb magasságba emelkedett. A föld az alant fekvő sürü párarétegek miatt nem látszott; csak a nyugati láthatáron, mintegy 50 t. mfdnyi távolban, ütötte fel a kelő napfényben csillogó fejét a Rubeho hegycsúcsa, mely az Ugogo-vidék határvonalát képezi a 36° 20′ keleti hosszuságon. A szél 20 t. mf. sebességgel fútt egy

órában, de utasaink nem érezték a gyorsaságot, melylyel ragadtatnak, legkisebb rázkódást, sőt azt sem érezték, hogy mozognak. Három óra múlva a doktor jóslata betelt: Kennedy legkisebb nyomát sem érezte magán a láznak.

— No, mondá, ez tökéletesen helyettesiti a sulfas-chininit.

— Valahányszor a hideg fog lelni, mondá Joé, ide jövök gyógyúlni.

Tiz óra felé kitisztult a légkörny. A ködburkolat fölszakadt. A föld ismét látható volt s a „Viktoria“ lassudan közeledett hozzá. Fergusson oly légáramlatra lesett, mely északnyugoti irányban ragadja s ott hatszáz lábnyi magasságban a föld fölött meg is találta. A Zungomoro-vidék, az e szélességben található legutolsó kokósz-pálmákkal, eltünt szemeik elöl s nemsokára egy hegygerincz határozottabb körvonalai tüntek fel. Itt-ott egy hegyfok magaslott ki s vigyázni kellett, hogy a gyorsan haladó léggömb valami csúcsba ne ütközzék.

— Csupa sziklák közt járunk! kiálta Kennedy.

— Ne félj, nem akadunk beléjök.

— Ez remek módja az utazásnak! jegyzé meg Joé.

Valóban a doktor bámulatos ügyességgel kormányozta járművét.

— Ha itt a földön kellene járnunk, mondá, alig birnók vonczolni magunkat a mély iszapban. Zanzibártól fogva vonó marháink fele kidölt volna; magunk olyanra asztunk volna, mint a kisértet; nappal

nedves hőség, éjjel türhetetlen hideg kinozna, s egy csöpp jó levegőt sem szivhatnánk. Nem is emlitve a vad állatokat s a vad népeket. Igy pedig csak nevetjük az út fáradalmait, melyekből semmit sem érzünk.

Tizenegy óra felé elhagyták az Imengé medrét. A vad törzsek hiába fenyegették kiabálásaikkal s fegyvereikkel. Végre megérkeztek a talaj utolsó hullámzásaihoz, melyek a Rubeho hegylánczolatát megelőzék s az usagarai hegyek harmadik és utolsó s legmagasabb vonalát képezték.

Utasaink a magasból tisztán fölvehették a földfelület egész alkatát. A három hegysor, melyeknek a Duthami alkotja első lépcsőzetét, a föld hosszusági fokai irányában (nyugatról keletre) elvonuló széles völgyek által van egymástól elválasztva, s egész Zanzibarig vonul, de nyugoti lejtője csak lankán dülő alig hajlott oldal, melyen legdúsabb a tenyészet. A vizek mind kelet felé ömlenek e teknőkben s a Kingani medrébe folynak össze, sycamorok, tamariskok, palmyrák és lopótökök óriási bokraitól szegélyezve.

— Figyelem! kiálta dr. Fergusson. A Rubehohoz közeledünk, melynek neve a benszülöttek nyelvén azt jelenti hogy „Szélforditó“. Jó lesz, ha itt, az éles fuvalmakat elkerülendők, magasabbra szállunk. Ha térképemnek hihetek, legalább 5000 lábnyira kell emelkednünk.

— Gyakran kell még e magasságokat járnunk?

— Nem igen. Az áfrikai hegyek csak középszerü magasságuak az európai és ázsiai csúcsokhoz képest. Különben a mi Viktoriánk azt föl sem veszi.

Kevés idő mulva a gáz, a meleg hatása következtében, oly kiterjedést nyert, hogy a léggömb tetemesen emelkedett. A légsulymérő, nyolcz foknyi leszállásával, mint egy 6000 lábnyi emelkedést mutatott a tengerszin fölött. Ily magasságban a levegő sürüsége észrevehetőleg fogyott. A hang nehezen hallatszott. A földi tárgyak homályosan látszottak; ember és állat épen nem volt kivehető. Az erdők csak setét foltoknak, a tók kis pocsolyáknak tüntek föl.

Ott magaslott a Rubeho. Fölött e égett a nap s verőfényében csillogtak a tetők. Kopár magaslatain nem volt tenyészet.

A „Viktoria“ nem sokára a hegy tulsó oldalán ereszkedett alá. Fás és bokros oldalak simultak lejebb és lejebb, sötétzöld pázsitnak látszva a magasból. A mint lejebb szálltak, jobban kitünt a dús tenyészet s csakhamar a magasabb fák sudarait horzsolták. Joé egy kötélhágcsón, ügyesen mint a macska ereszkedett alá s horgonyt vetett. Megállottak.

— Most, mondá Fergusson, végy magadhoz két puskát, Dick barátom, s rendezzetek egy kis vadászatot. Itt gyönyörü antilopokat fogsz találni.

Kennedynek sem kellett ezt kétszer mondani.

— De aztán, ha egy lövéssel jelt adok, siessetek vissza, mert baj van.

A vadászok leszállva, kiaszott s a forróságtól

A Rubeho.

fölrepedezett talajt találtak; itt-ott egyes karavánoktól hátra hagyott tüzrakások nyomait, hol emberi s állati csontok, félig rohadva, vegyesen hevertek a porban. Félórái menetel után gumifaerdőbe értek s annak sürüjébe mélyedtek, a felvont puskákat minden pillanatban lövésre készen tartva.

Nem sokára egy folyam holt medrében, hol a mélyedésekben még itt-ott mocsárviz maradt hátra, egy kis csoport antilopra akadtak. Lehetett 10—12 darab. A becses állatok, veszélyt szagolva, nyugtalankodni kezdettek, de még idejök sem volt kereket oldani, midön Kennedy lött. Egy bak, a legszebbik, mint villámtól érve, összerogyott, mig a többi egy szempillantásban eltünt az erdő sürüjében. Az elesett állat kékes-fehér szörü, hasán s lábai belső oldalán hófehér, gyönyörü s ritka példány volt.

Joé szerette volna az egész vadat magával vinni. De ily túlsulynak Fergusson tudor mindenesetre ellene mondott volna. Azért vadászkésével a hátulsó czimert lekanyaritva gyorsan megnyúzta s tüzet gerjesztvén, nyárson sütni kezdette.

Még a sütés csak félben volt, midön a léggömb tájáról jellövés hallatszott. Kennedy alig engedett Joénak annyi időt, hogy a nyársat, a ráhúzott darabbal levegye a tüzről s azzal visszafelé indultak sietve. Csakhamar a második lövés hangzott, jelentve, hogy a veszély nagyobbodik.

A sürüből kiérve a léggömbhez láthattak s egyszerre meggyőződhettek a veszély természetéről.

Mintegy harmincz egyénből álló csoport ostromolta a jó félórányi távolban elmaradt léggömböt. A mennyire ily messziségből kivehették: csak botokkal, vagy karókkal, voltak fegyverkezve, melyekkel a léggömb köteleit, miknél fogva horgonya ki volt akasztva, nagy dühösséggel látszottak csapkodni s elszaggatni akarni.

Egy negyed órai gyors menés, inkább szaladás után, midőn az ostromlók egyike a kötelen fölmászni kezdett, ismét lövés hallatszék, melylyel Fergusson a vakmerőt földre teritette. Társai egy kissé hátra vonultak; de azután ismét s annál nagyobb dühvel kezdék az ostromot.

— Nem emberek azok, kiálta egyszerre Joé, mig egy pillanatra megállapodott, hogy lélekzetet vegyen. Hanem majmok.

— Még pedig kutyamajmok! tevé hozzá Kennedy, fölismerve maga is a mérges paviánokat a léggömb ostromlóiban.

Joé hahotával kezde el nevetni.

— De azok még veszélyesebbek az embernél! csak siessünk.

Nemsokára lötávolba értek s néhány lövés annyira megfélemlité az ostromlókat, hogy jobbnak látták, két vagy három veszteség után visszavonulni. Mire oda érkeztek, hirök sem volt már. Fergusson örömmel fogadta társait. Más veszélytől, mint mondá, nem tarthatott, mint attól, hogy ez elszánt és a mellett ügyes állatoknak sikerülne elszakitni vagy elol-

dani a horgony kötelét s ő a léggömbbel fölszállna, mig társai visszamaradnának. Most gyorsan felkapaszkodtak; Joé eloldá a horgonyt s útra keltek.

Négy óra volt délután. Hajójuk gyors légáramlatra talált s 1500 láb magasságban sebesen repült, a Kannyemé tó medre fölött át az Aldabaru völgy dús tenyészete felé. Estére a szél megállott s a légkörny mintegy szunyadni látszott. Hiába kerestek fölebb, alább légáramlatot. Csendes volt minden, s a doktor elhatározá, hogy a levegőben tölti az éjszakát. Nagyobb biztosság okáért mintegy 1000 láb magasságban maradt s a „Viktoria“ a felségesen ragyogó csillagos ég üvegharangja alatt csaknem mozdúlatlan lebegett.

Az éj nagyon hideg volt. Közel 27° (14° Cels.) különbség volt a nappal és éjjel hévmérséklete között, a mi a legegészségesebb embert is megpróbálja. De a magasság megörzötte őket az előbbi éj bajaitól. S reggelre kelve vidáman, pihenten folytathatták utjokat.

Ötödik fejezet.

Kazeh. A hold fiai s imádóik. A beteg szultán palotája. A két hold. Az elragadott bübájos. A Holdvidék jellege s Afrika jövője. Vihar.

Az éj utóbbi felében szél kerekedett volt s a „Viktoriát“ valami 30 t. mfldnyire hajtotta északnyugati irányban. Mabunguru köves, sziklás vidéke fölött suhant át, hol a druida-kövekhez hasonló oszlopok között bivalok és elefántok csontjai fehérlettek.

Hét óra felé egy kerek magas kúp tünt fel a láthatáron, a Fihuela-Mloha, mutatva, hogy jó úton mennek, s mintegy 100 t. mfldre vannak Kazehtől, Afrika belsejének egyik legtekintélyesebb telepétől, hová, hála a folyvást tartó délkeleti szélnek, a nap folytán könnyen elérkezhettek.

Óránként 14 t. mfdnyi gyorsasággal haladván, délutáni két órakor már Kazeh felett voltak, mely 350 mfldnyire fekszik a parttól. Ez útat, melyre Burten és Speke kapitányoknak négy és fél hónap kellett, ők két és fél nap alatt tették meg.

Kazeh, Közép-Afrika legfontosabb pontja, tulajdonkép nem város. E vidéken nincsenek is valódi városok, európai értelemben. Kazeh maga sem egyéb, mint hat nagy kivájt gödör, melyeknek oldalaiba vannak bevágva a lakások, kis elkeritett udvarokkal s gondosan mivelt kertekkel, melyekben mindenféle vetemény, hagyma, batata (krumpli-nem), tök, tojásnövény s remek illatu gomba diszlett.

Unyamvezy, a tartomány, melynek közepette Kazeh áll, a Hold-vidék középrésze, Afrika legpompásabb s legtermékenyebb tája. A nép, mely a fökerületet Unyanembét lakja s ott a többi felett uralkodva kénye-kedve szerint él, tiszta arab eredetü. E faj ösei soká élénk kereskedést folytattak Arábia s Közép-Afrika között mézgával, elefántagyarakkal, szövetekkel és rabszolgákkal; karaván jaik az egyenlitöig mentek le, mig egy rajuk itt megtelepedett s a régi benszülötteken uralkodni kezdett. E bájoló s

termékeny völgyben magát rabszolgákkal s rabnőkkel körülvéve, henye és urias életet folytat s datúra és cannabis (kender) berkek és legyező pálmák hűs árnyában kedvére éli napjait.

Ez a kazehi telep eredete. Most is a karavánok találkozó helye; a délről jövők rabszolga- és elefántagyar szállitmányaikkal, s a nyugotról jövők, kik gyapotot és üveggyöngyöket hoznak, itt cserélik ki áruczikkeiket. Nagy vásárok esnek itt s csaknem örökös zaj és sürgés-forgás van; dobok és sipok zenéje, öszvérek és szamarak nyeritése, nők dala s gyerekek sivitozása az árusok kinálgató kiáltozásaival váltakoznak. Szeretetreméltó rendetlenségben, sátor és gyékény nélkül látható itt a sok rikitószinü kelme, az üveggyöngy, az elefánt-agyar, rhinoceros csont, czápa-fog, méz, dohány, gyapot. Semminek sincs szabott ára, ki a mit megszeret, ad érte a mije van s a mit kérnek és adhat.

Egyszerre e zsivaj, e mozgalom megszünik. Az érdekeltséget másnemü látvány veszi igénybe. A Viktoria feltünt Kazeh láthatárán, s férfi és nő, agg és gyermek, mind felé fordult. A holdnak nézték mely rendes utjáról eltérve, váratlanul lebeg feléjök s perczről perczre közeledik.

Afrika e részét a Hold-hegyek nagy kerületében, A Hold-vidéknek nevezik, benszülöttek a magok, s tudósok ismét a magok nyelvén. Ez elnevezés oka, mert a holdimádás ősidők óta sajátja az itt lakó vad törzseknek. Ebből magyarázhatjuk meg a rop-

pant hatást, melyet a Viktoria megjelenése a kazehi vásárra tett.

Fergusson jól ismerte e körülményt s elhatározta, hogy egy merész, de mindenesetre érdekes kalandra használja föl. Különben számitott rá, hogy a tömegben kevésbé vad, söt némi miveltséggel is biró arab kereskedök is lesznek s emlékezett, hogy Burton és Speke is jó fogadtatásra találtak itt.

A „Viktoria“ lassanként közeledvén a földhöz, a vásártértöl nem messze egy magas fa sudarára vetette ki horgonyát. Az egész lakosság kibujt kunyhóiból e csudára. Nehány „waganga“ (varázsló vagy pap), kiket a fövegeikre rakott kagylóhéjakról lehetett megismerni, bátran közeledett. Nem sokára a tömeg is hozzájuk csatlakozott, dobok peregtek, s minden kéz majd összecsapódva, majd ég felé emelve, nagy munkába jött. Fergusson ismerte e jeleket, tudta, hogy kérést és esdeklést jelentenek.

Most a kuruzslók egy föbbike, egy myanga, jelt adott s egyszerre csendesség lett. Megszólitotta a lég utasait, de elöttök ismeretlen nyelven.

Fergusson nehány arab szót koczkáztatott s a myanga rögtön erre forditotta a beszédet. Hosszas és virágos szónoklatban üdvözölte az érkezöket, melyből a tudor megértette, hogy a léggömböt az égről leszállt holdnak, imádásuk tárgyának nézték, öket pedig a hold fiainak, kiknek most segélyüket esdik. Fergusson nagy komolysággal felelte, hogy a hold minden ezer esztendöben egyszer meglátogatja a földet, hogy hü

imádóinak szükségeiről meggyőződjék s bajaikban segélyökre legyen; felszólitá tehát öket: adják elő legsürgősb kivánataikat. Erre a kuruzsló előadta, hogy szultánjok, a „Mwani“ régóta sulyos beteg, az ég segélyeért esd, s kéri a hold fiait, látogassák meg palotájában, honnan betegsége miatt nem jöhet ki tiszteletökre.

Fergusson késznek nyilatkozott a segélyre.

— Hogyan? kérdé Kennedy, a magok nyelvén, mit fogsz tenni velök?

— Vannak nálam csöppek, felelé a doktor, azokkal megkisérlem a gyógyitást. Ti maradjatok itt s el ne ereszszétek a kötélhágcsót; engem ne féltsetek, én minden bajból kihúzom magamat.

Erre a kuruzslóktól s a tömeg egy részétől kisérve, megindult, mig a nagyobb rész ott maradt s bámulatának és imádásának minden kigondolható jeleit adta a vélt hold és annak fiai iránt.

Fergussont a szultán palotája felé vezették. Ez, eltérőleg a többi földbe vájt lyukaktól, módos kunyhó által volt elözve, mely a veranda egy nemét képezte a tulajdonképeni lakás előtt. Ajtajában a szultán kedvencz fia fogadta a dicső jövevényt s földre borult előtte; majd kegyesen fölemelve általa, bevezette a palotába, mely szintén a földbe vájt széles mély üreget képezett, számos teremre osztva, melynek falai festett kövekkel voltak kirakva s fáklyákkal világitva. A szultán belső terme előtt hölgyei lakosztálya volt, kiknek nagyobb része épen nem látszott feverve lenni az

urokat fenyegető veszélytől, csak hatan voltak mély búba merülve s sirva szaggatták rendetlenül lecsüngő hajokat. Ezek, ősi szokás szerint, arra a tisztességre voltak rendeltetve, hogy ha a szultán meghal, élve temettessenek el vele s a más világon is mulattatására szolgáljanak.

A doktor távolléte alatt, — ki e közben a szultán belső szobájába hatolt be, s ott a gyógyitást kisérlé meg, folyvást a legmélyebb imádás tárgyául szolgálván, — utitársai nem kisebb tiszteletnek és kiváncsiságnak voltak kitéve. Joé kivált, ki a kötél-hágcsóról a tömeg közé merészkedett, s gyönyörrel szemlélte tánczaikat, melyet úgy látszék épen az ő tiszteletére rendeztek.

Egy jó félóra telhetett, midőn a doktor visszatért. Erős csöpjei a már egészen elalélt szultánt, egy perczre legalább, visszatéritették az életre s megmentőjét a tömeg, ha lehet, még az eddiginél is nagyobb kitüntetésekkel halmozta el. A mennyire ki lehetett venni, esdve marasztották. De neki jó oka volt a sietésre.

Midőn már csaknem elérte a léggömböt s attól alig húsz lábnyi távolság választotta el, egy általa előre látott, de tisztelőinek annál váratlanabb esemény zavarta meg az eddig jól játszott kalandot.

A láthatár szélén az igazi hold karimája csillámlott fel.

A tömeg, a léggömb tünetét megmagyarázni nem tudva, de ösztönszerüleg csalást sejtve, kimondhatat-

lan nyugtalanságba jött. Utasaink előtt érthetetlen, de nyilván fenyegető hangok emelkedtek. S a doktor még hatalmukban volt, körülvéve az egyre fenyegetőbb hangulatu vad tömegtől. De oly nagy volt a meglepetés és zavar, s a doktor annyira meg tudta e válságos perczben is őrizni méltóságát, hogy elfelejtettek vagy nem mertek tettlegességekre menni. A doktor gyors léptekkel s parancsoló kézmozdulatokkal nyitott utat magának s pár percz mulva megragadta a kötélhágcsót.

— Perczünk sincs veszteni való, kiálta erélyesen. Föl!

Joé a horgonyt kezdé megszabaditani, de még kész sem volt vele, midőn a kuruzslók közül egy merészebb oda ugrott, hogy megakadályozza.

— Hagyd abba, kiálta a doktor; ha szükség: elvágjuk a kötelet.

Mire Joé, engedelmeskedve, a kötélhágcsón gyorsan felmászott, a doktor nagy erővel dolgoztatta a fütőkészüléket; a léggömb feszült s a Joé által félig már felszabaditott horgony kötelét elszakitással fenyegette. A kuruzsló, ki a horgonynyal bajlódó Joéhoz ugrott volt, e perczben épen az ágakan fölkúszva a horgonyig ért s nem tudva, mit tesz, az ágakat kezdé tördelni, melyekben az meg volt kapaszkodva. Az utolsó ág nagy recscsenéssel tört el s a nagy erővel fölfelé törekvő gömb egy percz alatt a magasba emelkedett, magával vive horgonyát is, s a rajta átvetett lábakkal mint egy nyeregben ülve maradt

„Kötele végén egy sikoltozó vademberrel.“

kuruzslót is. Lenn a tömeg éktelen lármája, keleten az emelkedő hold piros tányéra, közepén a szabadon lebegő léggömb, kötele végén egy sikoltó, orditó vademberrel — érdekes és rendkivüli kép!

— Agyoncsapjam ezt a szerecsent? kérdé Joé.

— A világért se. Ha távol leszünk a tanyáktól s minden veszélytől magunkra nézve, szépen leteszszük valahol, csak addig kapaszkodjék emberül, a nyomorult pára.

Félóra mulva, távol Kazehtől, egy puszta tér fölött lebegve, a doktor lebocsátá a léggömböt, közelebb, közelebb a földhöz. A kuruzsló, mikor valami 30 lábnyira volt csak a földtől, elszánta magát s leereszkedett. Kutya baja sem történt s talpra ugorva, szaladni kezdett, mint a macska. A léghajóbeliek hangos nevetéssel kisérték s ismét a magasba emelkedtek.

— Igy jár az ember, mondá Fergusson, ha illetéktelenül a hold fiának adja ki s imádtatja magát.

— Igaz! vága közbe Kennedy — hogy van a szultán ő felsége?

— Azóta gondolom meg is halt; vén részeges, kit a sok pálinkaital tett tönkre.

E közben Joé a holdat vizsgálta s valóban egészen uj nézpontból gyönyörködhetett benne. Piros arcza s az égen keletkező setét fellegek közelgő viharra mutattak. Gyors szél, alig 300 láb magasságban, nagy erővel ragadta a „Viktoriát“ észak-észak-nyugotnak. Este 8 órakor utasaink a keleti hosszuság 32° 40′, a déli szélesség 4° 17′ alatt találták magokat.

A közelgő vihar 35 tmf. sebességgel üzte őket. Alattok gyorsan tüntek föl és el a változó talaj hullámzatai, az Mfuto termékeny vidékén.

— A Hold-vidék kellő közepén vagyunk, szólt Fergusson. Felséges táj!

— Ha ez London közelében, polgárisult, mivelt vidéken volna: mit érne!

— Ki tudja, nem ez lesz-e valaha a polgárisultság középpontja? Talán, ha Európa földe rég kimerült már s nem birja táplálni népeit, itt fognak uj, hatalmas birodalmak emelkedni még.

— S te ezt lehetségesnek hiszed?

— Miért ne? Nézd az események folyamát, vizsgáld a népvándorlások sorát, s te is hasonló következtetésre fogsz jutni. Ázsia az emberiség első dajkája; talán négyezer éven át dolgozott, termékeny volt s csak mikor kövek kerültek felszinre ott, hol egykor Homér arany vetései nőttek, hagyták el fiai tápláló, de már kiszáradni kezdő emlőit. Európát lepték el, a fiatal és hatalmas talajt, mely kétezer év óta táplálja. De már hanyatlóban termékenysége, a föld termékeit minden évben uj meg uj, azelőtt hallatlan betegségek érik utól s nem sikerült aratásai, tápláló erejének fogyta arra mutat, hogy nemsokára teljes kimerültsége következik be. Látjuk is, hogy népei évről-évre jobban özönlenek Amerika még szüz földére, mint egy — nem ugyan kimerithetlen, de még ki nem meritett forrásra. Egykor e még most

uj világ is meg fog vénülni; szüz erdei az ipar fejszéi alatt hullanak le, s földe kimerül a túlgazdag termések sokasága miatt; a hol most erőltetés nélkül is két aratást ad a föld évenként, eljő az idő, mikor egyet is alig lehetend kierőszakolni tőle. Akkor majd Afrika fogja uj nemzedékeknek föltárni halomra gyült kincseit, melyeket századokon át tartogatott kebelében. Ez égalj, most halálos az idegennek, a váltógazdaság és csatornázás által meg fog tisztulni; e szétszórt s szabályzatlan lefolyásu vizek, egy mederbe gyüjtve, hajózható üteret fognak képezni. S e földrész, mely fölött most lebegünk, s mely termékenyebb, gazdagabb, élelmesebb valamenyinél, nagy birodalmak anyja lesz, melyekben a göznél és villanyosságnál nagyobbszerü fölfedezések fogják előbbre vinni a tudományt s általa az emberiséget.

— Jaj uram, szólt közbe Joé, de szeretném ezt megérni!

— No arra igen korán születtél, fiam!

Ezen s hasonló beszélgetés alatt a léggömb a Hold-vidék fölött mindig tovább és tovább lebegett. Óriási fák, fanagyságú harasztok és füvek, fünagyságu moha-mezők váltogatták egymást. A láthatáron hegy nem látszott, csak a hullámzó talaj, melyből egyes kúpok emelkedtek, mint a homokbuczkák a mi alföldünkön, de dús tenyészettel vonva be. S itt-ott elszórva faluk ülték meg a végetlen sikságot. Nemsokára a Malagazara, a Tanganayaka tót tápláló folyók legnagyobbika csillant fel a buja füvü réteken átki-

Hippopotamusok.

gyózó futtában; száz meg száz kis patak folyt belé s hajtotta le a völgyek mélyedéseiben meggyülemlő vizeit a nagy tóba.

A kövér legelőkön vastag börü otromba állatok legelésztek, el-eltünve, ha a mély fübe leheverésztek vagy a mocsárokban fetrengtek. Az erdők virágbokroknak tüntek föl; de e bokrokban oroszlán, tigris, leopard, hiéna kergetőzött, vagy hüselt a nyári hév elől. Itt-ott egy roppant elefánt csörtetett a fák közt, mozgásba hozva koronáikat.

Kennedy szeretett volna leszállani s vadászgatni. De az éj viharral fenyegetőzött; a légkörny villanyossággal volt terhelve s a viharok e tájon rettenetesek. Inkább emelkedni kellett volna. Az utasok felett tornyosuló felhők egyre sürübbekké váltak s mint sulyos és nyomasztó boltozat szállottak alább és alább. Mielőtt a vihar kitörne, áthatolni rajtok s föléjök emelkedni, hogy kitörésével alattok tombolja ki dühét: ez volt a feladat.

Késő volt. Alig kezdék meg az emelkedést, iszonyuan kezdett villámlani; s nem sokára az ég csupa lángcsíkokból látszott állani, melyek egymást üzték. A tropikus tájak viharai a mily erőszakosak, oly hirtelen keletkeznek is. A léggömbnek, ha bizonyos vesztét ki akarta kerülni, e villanynyal telt légrétegen kelle áthatolnia, daczára hogy csupa gyúanyaggal volt tele. A szél is széttépte fékeit s a levegő bömbölt dühében. A léggömb, mint az erősen húzott harang, csaknem a felfordulásig ingadozott. Mind a

mellett folyvást emelkedett, tüzelője egy pillanatig sem szünetelvén.

— Hála Istennek! sóhajtottak az utasok, megkönnyebbülve, mikor túl a vihar felhőin a tiszta légkörnybe értek ki. Éjjeli tizenegy óra volt; s a légsúlymérő tizenkétezer lábnyi magasságot mutatott.

Hatodik fejezet.

A Hold-hegyek között. Az elefánt mint remorqueur. Egy éj a földszinén. Az Ukéréné tó szigete. A Nilus forrásai.

Másnap, hétfőn, hat óra tájban tisztán kelt föl a nap, eltüntek a felhők s a föld ismét derült szinben mosolygott utasainkra. A szél egyenesen nyugoti irányban ragadta a magasból meglehetősen alább bocsátkozott léggömböt. Előbb csak a láthatár halvány körvonalaiként, majd határozottabb alakot öltve tüntek föl, félkört alkotva, mint egy természetalkotta erődítvény-sor, mintha csak korlátot akarnának vetni az Afrika belsejébe tovább hatolás ellen — a Hold-hegyek! E vidék a fölfedezésre indult utasok lábnyomaitól érintetlen volt még. Burton kapitány messze előre haladt nyugot felé, de a Hold-hegyeket nem mászhatta meg, csak távolból szemlélte sorfalaikat, de oly halvány ködben, hogy sokáig tagadta létezésöket, mit útitársa Speke erősitett.

Fergusson és társai azon a ponton álltak, hogy a senki által át nem lépett határokat, minden nehézség nélkül, a legkönyedebben átlépjék. A szél épen a legjobb irányba hajtotta, és pedig alig 2—300 láb-

nyi magasságban a föld szine fölött. A Hold-hegyek mind világosabban láthatók lönek; a léghajó már szorosan az általok körül karolt völgy felett lebegett s annak dús tenyészete csaknem kézzel fogható közelségben tünt föl az utasok előtt. A Tanganayika tó hosszu hegyes vége egészen benyúlt a hegység félkörébe s hullámai szeliden tükrözték vissza a magas fák sudarait; néha, mint a félhalvány hold képe, a léggömb árnya is átsikult rajtok. Joé szeretett volna leszállani s megfürödni ez idegen tó vizében; Kennedy is halászatról beszélt. De egyikre sem volt most idő.

— Ha a Hold-hegyeken át akarunk menni, mondá a skót, sokkal magasabbra kell emelkednünk.

— Isten mentsen, felelé Fergusson. Sőt inkább a szél fordultára várok, hogy vissza keletnek, s aztán az egyenlitő felé ragadjon.

Délben a „Viktoria“ a hosszuság 29° 15′ és a széleség 3° 15′ alatt volt. Ugofu falu felett ment át, mely az Unyamwezi föld utolsó határa északra az Ukéréné tó-vidékeken, mely azonban még nem volt látható. Az egyenlitő körüli népek valamivel polgárisultabbaknak látszanak s korlátlan hatalmu uralkodók alatt élnek. Legszorosabb szerkezetü államuk a Karagwah tartománybeli.

A szél csaknem egészen elcsöndesedvén, utasaink elhatározták, hogy a két nagy tó közötti sikságon leszállanak s kissé körülnézik magukat ez idegen világban. Alább alább ereszkedve, a léggömbről lefüggő csolnak, melyben kényelmesen ültek, könnyedén hor-

zsolta az ölmagos fü rezgő felszinét, mintha csak tengeren szállanának; az átláthatlan sürüségü zöld rét valóban csalódásig hasonlitott a sima, vihartalan tengerhez. Egyszerre a léggömb s vele a csolnak erős rándulást kapott s azzal megakadt.

— Meg vagyunk fogva, szólt Fergusson; valószinüleg a lefüggő horgony a fü alatt a föld valamely emelkedésébe akadt s ez tartóztat föl.

De alig mondá e szavakat, midőn átható erős kiáltás reszketteté meg a léget s egyszersmind a hajó gyorsan kezdett mozogni, a nélkül, hogy a horgony megfeszült kötele csak legkevesebbet is engedett volna.

Egyszerre a fü közt nagy csörtetés hallatszott, s egy mozgó, vastag, hosszu hengeralaku valami emelkedett ki a rétből.

— Kigyó! kiálta egyszerre Joé és Kennedy s ez utóbbi már emelte is karabinját.

— Nem az; mondá Fergusson: hanem egy elefánt orrmánya. Ne lőjj, tevé hozzá. Az állat kötelen húzza hajónkat, mint egy remorqueur (vontató hajó). S a mi több, épen a kivánt irányban.

Ugy volt. A roppant állat, mely valószinüleg siestáját tartotta a rétség hatalmas füvében, horzsolva talán a lefüggő horgony által, felugrott s ugortában egyik agyarával bele akadt a horgony vasfogaiba.

Az állat erős vágtatással törtetett előre. Látszott, hogy egészen neki van bőszülve. Orrmányát

jobbra balra vetve, törte le maga előtt a füveket, melyeket lábaival tiport össze. Nem sokára a tisztásra értek, de megállapodásról azért nem gondolkodott. Sőt gyorsitotta vágtatását. Tovább másfél óránál haladtak igy, a nélkül, hogy az elefánton a legkisebb fáradság is látszott volna. Ez otromba vastagbőrüek hallatlan erős és kitartó futásra képesek; egy napról a másra roppant távolságokban tünnek föl sokszor, épen mint a tenger óriásai a czetek, melyeknek tömegével és gyorsaságával birnak.

Kennedy és Joé készen állottak, fejszével kezükben, hogy a horgony megfeszült kötelét elvágva, véget vessenek ez akaratlan haladásnak. De a tudor nem engedte. Mig csak kénytelenek nem vagyunk, mondá, ne foszszuk meg magunkat a horgonyunktól. E kénytelenség pillanata azonban nem sokára közeledni látszott. Az elefánt gyors futása egy sürü és szálas erdő felé vette utját, melynek erős fái közt a léggömb mulhatlanul széttépetett volna. Vagy a kötelet kellett elvágni, vagy megkisérteni: ha az elefántot elejteni sikerül-e. Kennedy tehát legjobb vontcsövüjével golyóra fogta a dolgot. Helyzete azonban a csolnakban nem volt kedvező a lövésre. Első golyója az állat erős koponyáján tökéletesen meglapult s ártalmatlan maradt. Az elefánt a lövéstől megriadva még veszettebb vágtatásnak indult. A második golyó vállába fúródott. Az állat megbődült s iszonyúan megrázkódva, annál erősebben vágtatott. Most Joé is töltött s egyszerre két golyó érte a neki-

Az elefánt mint remorqueur.

böszült állat oldalát. A vér erősen kezdett csorgani belőle, de futása semmit sem lassult, bár észrevehető volt, hogy nagyobb erejére esik már a szaladás. A puskatüz egy perczig sem szünetelt s már tiz golyó érte az állatot. A tizedikre olyant ugrott, hogy léggömb és naszád csak úgy ropogott a rángatástól. Az erdő oly közel volt már, hogy egy percz alatt eléri, s az első fánál menthetetlenül el vannak veszve. De nem birta tovább. A rettenetes ugrás utolsó erőfeszitése volt s két első térde megtörve, egész súlyával előre bukott.

— Most egy golyót a szivébe! kiálta Fergusson, s még ki sem mondta, már a golyó ott volt, a hová szánta. Halálhörgése iszonyú orditássá változott. Azzal oldalt vágta magát. Meg volt dögölve.

Az agyarába akadt horgonynál fogva a csolnakot még lejebb vonta magával, úgy hogy a kötélhágcsó segélyével könnyen leszállhattak a földre. Oly jól és erősen ki voltak kötve, mint a legmélyebben földbegyökerezett fához s nincs ág olyan erős, mint a melyhez most megkötve voltak.

— Két órai pihenést tartunk itt, mondá a tudor. Te Dick azalatt vadászgathatsz szerteszét s mig én itt jegyzeteimet rendezem és léggömbünket egy kissé megvizsgálom, addig Joé süssön nekünk egy kis elefánt-talpat. Sokkal finomabb, izesebb s puhább eledelnek mondják a vaddisznófejnél s a medvetalpnál is.

Két óra mulva Kennedy egy oryx-czombbal tért vissza. Ez állat az antilopok legkönnyebb és leggyor-

sabb fajai közé tartozik. A doktor ezalatt megvizsgálta járművök összes készülékeit; de az ötnapi utazás semmi kárt nem tett benne. Joé is elkészült a pompás pecsenyével s a magas fü puha vánkosán, a sátoros fák alatt oly jól esett a vacsora és a pihenés, hogy egy szivvel-lélekkel elhatározták itt tölteni az éjt.

Hajnalban már öt óra előtt felkészültek. Joé a fejszével kifeszitette az elefánt agyarát az állkapocs kemény csontházából s a léggömb ezzel ismét szabad volt. A szél kivánt irányban, északkeletnek ragadta útasainkat. Nem sokára haladtak, alig figyelve az alattok elsuhanó s rendetlen falvakkal behintett tájakra, midőn a Karagwah hegylánczolat első magaslatai feltüntek. A monda ezeket tartja a Nilus bölcsőinek; s igaza van, a mennyiben ezek öblében pihen az Ukéréné tó, e roppant viztartó, melyen az egyenlitő átmegy s mely a föld e derekának vizeit nagy tájról magába gyüjti, hogy a leghatalmasabb lefolyást adja aztán nekik.

Kafuró felett állottak, midőn ez annyit keresett nagy tó szemeikbe ötlött, melyet előttök csak Speke kapitány látott még, 1858. augusztus 3-dikán. Fergusson mélyen meg volt indulva e látványra, melynek egész becsét felfogni és megmérni csak ő lehetett képes. Alattok többnyire kiélt talaju, hepehupás föld terült el, sürün elszórt kúpalaku dombocskákkal, melyek a tó felé mind törpébbekké simultak. A nép, czigánybarna börével, elütött a szerecsenektől. Az

asszonyok, csaknem mind gömbölyded hasasok, kácsamódra látszottak ingadozni járásukban; e hasasság a szabályszerüen túlságos aludttejjel való táplálkozás következménye.

Délben a „Viktoria“ már csak 1° 45′ déli szélesség alatt állott. Egy órakor a tó fölött lebegett. Speke kapitány e tót Nyanza-Viktoriának nevezte (Nyanza tót jelent). Szélessége e déli részen mintegy kilenczven tengeri mérföld lehetett. Apró szigetek tarkázták vize tükörét, melyek meglehetős sürüen csoportosultak a tó déli részében s Bengali archipelag nevet nyertek. De a tó közepén egy nagy sziget van, melybe már Speke kapitány nem hatolhatott be, csak hirt hallott felöle, hogy népes s rendezett államok vannak rajta, három szultán fennhatósága alatt, az apály alacsony vizállásakor pedig csak félszigetet képez, zátonyok által függvén össze a nyugoti parttal. A tudor szivesen szállott volna e sziget fölé, hogy annak belsejével megismerkedhessék s körvonalait fölvehesse; de a szél keletebbre hajtotta a léggömböt s az csak egy lakatlan puszta szigetecskén szállhatott ki, melyen a következő éjt töltötték. De nem a talajon, melyre a setét felhöt képező óriási szunyogok miatt le nem szállhattak, hanem a levegőben, egy magas fa sudarára kivetett horgonyon.

Éjjel sürü köd ereszkedett a tóra, mely reggel csak nehezen s nagy későn szakadozott fel annyira, hogy valamit látni lehessen. A reggeli szél egy darabig ide-oda lóbálta a léghajót, mig végre hatá-

rozottabb irányt vett s a tó hosszában fel, észak felé hajtotta.

— Jó úton vagyunk, — kiálta Fergusson kitörő örömmel. — Barátim, most megyünk át az egyenlitő fölött; most ismét saját félgömbünkön, az északin vagyunk.

A „Viktoria“ azonban gyorsan haladt a fölvett irányban. A part mindkét oldalon tisztán látszott, a mint a tó középvonala hosszában haladtak; nyugatról alacsony s gyöngén lejtő partok vonultak el, túl rajtok az Uganda és Usoga emeltebb fensikjai. A szél roppant sebességre emelkedett, közel 30 t. mfldet haladtak óránként. A tó a tengeréhez hasonló magas hullámokat vetett s áradozása mutatta nagy mélységét.

— E tó, — mondá társainak Fergusson, — látni lehet fekvéséből, Afrika keleti részének nagy viztartója. Bizonyosnak látszik előttem, hogy a Nil forrása e tóban van.

— Majd meglátjuk! viszonzá Kennedy.

Kilencz óra felé, a szél iránya változván némileg, a keleti parthoz közeledtek, az északi szélesség 2° 40′ alatt. Magas, sziklás hegyek tüntek fel ez oldalon, melyeknek szakadásos falai közt mint egy öbül látszék megnyitni torkát.

— Nézzétek! kiálta a doktor. — Az arabok regéi igazat mondottak; egy nagy folyóról emlékeznek, melyen át üriti ki vizeit az Ukéréné. Ez a folyó létezik, itt van alattunk, oly gyorsasággal zuhan le

sziklamedrébe, mely vetekedik saját sebességünkkel! S e vizesés habjai, hiszitek-e, a földközi tengerbe fognak ömleni. Ez a Nil első kataraktja!

— Ez a Nil! visszhangozá Kennedy.

— Éljen a Nilus vize! kiálta Joé.

A rejtelmes folyam ágyát hegyes szikla-csúcsok zárták be és szaggaták külön-külön vizomlásokra. A hab tajtékban tördelözött e sziklák fogain; a körülálló hegyekről is vizomlások szakadoztak bele s növelték viztömegét.

— De, — kiálta egyszerre Kennedy, bámulásából mintegy kételyre ébredve föl, — miről vagyunk bizonyosak, hogy ez a Nil? képesek vagyunk-e megállapitani ugyanazonosságát?

— Képesek, és pedig ellenmondhatlan bizonyitványokkal, ha a szél még egy óráig kedvez, — felelé a tudor egész nyugalommal s a bizonyosság teljes érzetével.

A hegyek szétnyiltak, a tóból kiömlő folyam völgye egyre szélesebbé vált; faluk sürüen követték egymást partjain; sesam, durrah és czukornád-mezők, jól mívelve tüntek föl. A nép alant sürgött-forgott, de nyugtalankodása ellenséges indulatot látszott elárulni az idegenek iránt; ezek azonban biztos magasságban tartották magukat, nyilaiknak elérhetetlenül.

— S mindamellett le kell szállanom mindenesetre, ha csak egy negyedórára is. Ha puskáinkkal kell is utat csinálni magunknak, mulhatlanul le kell

szállanunk, — mondá a doktor s szokatlanul hangsúlyozta a kell szót.

— Én nem bánom, — mondá Kennedy s szeretettel simogatta karabinját. — De miért mégis?

— Mindjárt megérted.

Ezzel a tüzelő készüléket oly hevületbe hozta, hogy alig egy negyedóra mulva a „Viktoria“ harmadfélezer láb magasságban lebeg a földszine fölött. Kisebb-nagyobb patakok és folyók egész sürü hálózata látszék, melyeket a folyam magába fogadott; nagyobb részök nyugatról jött, az ágasbogas hegyek és halmok völgyeiből.

— Csak 90 mfldnyire vagyunk Gondokorótól, — mondá a doktor, térképére mutatva; — és csak öt mérföldnyire attól a ponttól, a meddig az északról jövő utazók, a Nil vonalán fölfelé menve, előre hatoltak. Szálljunk vigyázva közelebb a földhöz.

A „Viktoria“ kétezer lábnyival szállt alább; s már alig száz lábbal a föld felett, a viz mentében haladt. A folyam mintegy ötven öl szélességü volt itt; partjain sürün állottak a falvak s a nép nyugtalan bámulással követte a léggömb haladását. Az északi szélesség második fokánál a folyó tiz láb magas vizesést képezett s igy a felfelé hajózók utját elvágta.

— Ime a Debono által leirt vizesés! kiáltá Fergusson, mialatt a folyó kiszélesbülő medrében elszórt apró szigeteket majd elnyelte szemeivel. Egyszerre e kis szigetek egyikére mutatott távcsöjével:

— Ott a négy fa! kiáltá. — Ez a Benga sziget, ráismerek a leirásból. Itt leszállunk.

— De a sziget nem lakatlan, jegyzé meg Joé.

— Ugy látszik, nem; amott látok nehány vad embert. Puskáinkkal majd megszalasztjuk; de le kell szállanunk. (Ismét a határozott: kell.)

A nap épen zenitjén állt s függőleg tüzte le sugárait. A „Viktoria“ a szigethez közeledett. A szigetlakók, a Makadó-törzshöz tartozó négerek, nagy lármát csaptak s fakéregből készült fövegeiket erélyesen rázták. Kennedy egy ily föveget czélba vett s pompásan kilötte a néger kezéből. A kivánt hatás bekövetkezett; a kis csoport szétszaladt, s a kis szigeten nem érezve magát bátorságban, a folyóba ugrált s úszásban keresett menedéket. A sziget kiürülvén, bátran ki lehetett vetni a horgonyt, lebocsátani a kötélhágcsót s leszállani a földre.

— Joé itt maradj s vigyázz a hágcsóra. Te Kennedy velem jösz, tanura van szükségem.

Azzal választ sem várva Fergusson, magával vonta útitársát egy sziklacsoportozat felé, mely a sziget hegyfokát képezte s ott izgatottan és gyorsan keresgélt szemeivel. Egyszerre megállt, megragadta társa karját s igy szólt.

— Nézz oda. Mit látsz?

— Két betüt *A* és *D*.

A két betü világosan olvasható volt, egy sziklalapba mélyen bekarczolva.

A. D.

— Ugy van, mondá a doktor: *A. D.*, Andrea Debono; az egyetlen utas névbetüi, ki a Nil folyón eddig hatolt fel, ama vizesés miatt tovább nem mehetett, s neve betüit ide sajátkezüleg véste be. Meg vagy-e most győződve, hogy ez a folyó nem más, mint a Nil s hogy megtaláltuk annyit keresett eredetét?

— Ellenmondhatlanul!

— Most vissza a léggömbhöz. A benszülöttek látom, fegyveresen készülnek visszatérni megtámadásunkra. De jöhetnek már!

Nehány percz mulva utasaink helyökön voltak; a „Viktoria“ gyorsan s büszkén emelkedett s megelégedéssel lobogtatá kieresztett zászlóján a fölfedező, a hóditó Anglia szineit!

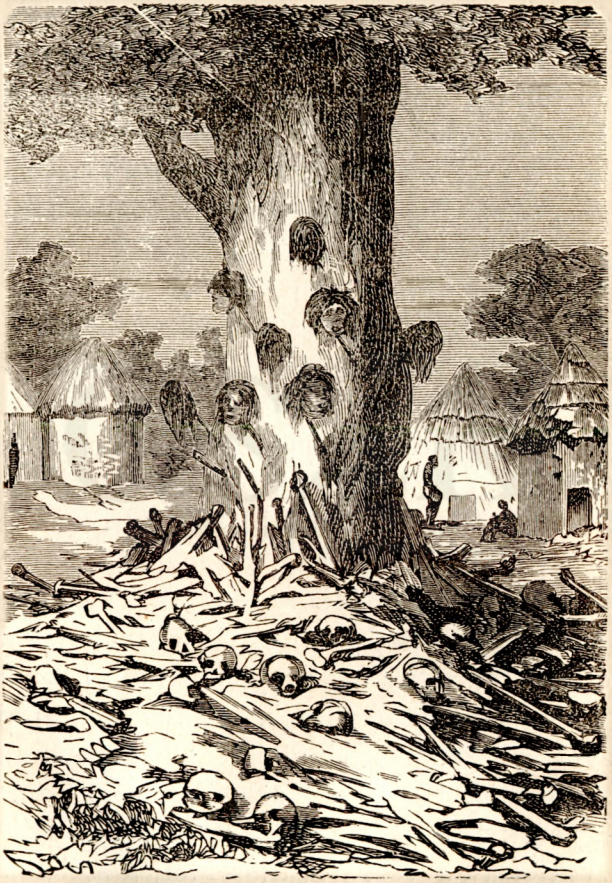
Hetedik fejezet.

Sivatag vidék. A kannibálok faja. A vadak harcza Egy éj a fatetőn. — Á moi! á moi! — A missionárius. Átmenetel a vulkan torka fölött A missionárius halála és temetése. Az arany-vidék.

A léggömb útja nyugotnak fordult s útasainknak bucsút kelle venniök a Niltől és vidékétől. A makedói sziklatorlatokat csak távolról, elmaradozva, láthatták már, a Logwek (reszketö) hegy is oldalt maradt, melyről az arab rege azt tartja, hogy valahányszor müzülmán lába éri, az erös hegy reszketni kezd; s e napon, tizenöt órai úttal, bár a Nil vizesésénél vesztegelve is, nem kevesebb, mint 350 tengeri mfldet haladtak.

Másnap (april 24-kén) derült idővel, egy rengeteg terjedelmü sik s mély völgy felett szállottak át, mely az Usoga tartomány nevet viseli, s melyről a rege azt tartja, hogy egykor tófenék volt; fekvése csakugyan arra is látszik mutatni. Most vad törzsek lakják, kikről föltették inkább, mint tudták a földrajz-irók, hogy emberevők, de erről megbizonyosodni Fergusson tudornak s társainak maradt föntartva.

A nap gyors röpülésben, az éj csöndesen telt el e sivatag táj fölött. Hajnalban az egyenlitői passatszél nagy erővel kezdett fújni, hogy a gázzal egészen meg nem telt és annál fogva feszesre nem puffadt léggömb boritékának öblözeteiben egész orgonálást vitt végbe s azt feszegetni, sőt kiszakitani is fenyegetözött. Kivált keményen ostromolta azt a részt, melyen a fölfújó kémények hatoltak be a gömb üregébe s a tudor, éber vigyázata daczára is, veszélytől kezdett félni. A gömb alsó nyilata vagyis torkolata, azonban légmentesen zárva maradt s igy sem gázt nem veszitettek, sem a meggyuladás veszélyének ki nem tették magukat; a mint ez egy franczia léghajósnövel, Blanchard asszonynyal történt, a ki léghajóján tüzi játékot gyujtogatva, attól a gáz is meggyuladt; de szép csöndesen szállott alá s baja sem történt volna, ha egy kéményben megakadva csolnaka, öt a földre nem vetette volna. Utasainknak ily eseményben elég kipótolhatlan kár lett volna léghajójuk megsemmisülése is.

A kannibálok fája.

A szél azonban egyre fújt, s szabálytalanul, forgószél módjára. A gyors mozgás daczára, melyben voltak, alig haladhattak valamit; de alattok minden perczben változott a föld szine: erdöt tisztás, ezt falu, ezt ismét erdö követte. Itt egy csodálatos kettös fa tünt föl, egy csonka sudaru fige, melynek tetejébe szél vagy emberi szeszély földet szórt s bele egy pálma-fa magot, s ez a másik fa tetején kihajtva nött magasra. Majd roppant koronáju és vastag törzsökü baobab-fák jöttek, melyekből egy is elég egy berket s tiz egy egész erdöt alkotni. Egy ily óriás fa, magában állva nagy sivatag kerületben egy kerek domb tetején, magára vonta figyelmöket s közelebb szemlélve, iszonyatot kelte bennök.

Sycomorefa volt, töve magasra felhalmozott embercsontokkal egészen körül rakva, magas törzse levágott s eléktelenitett emberfejekkel körülaggatva. A kannibálok harczi diadal-fája volt, kik, nem mint az amerikai indiánok, csak feje börét húzzák le megölt ellenségöknek, de az egész fejet aggatják fel diadaljelül. A fa hátterében látszott a nádkunyhókból álló falu, melyben e kegyetlen hösök laktak, kik kunyhóik ajtajából gyönyörrel szemlélhették vitézségük jeleit.

Alig tünt el szemeik elöl e borzasztó látomány, ismét nem kevésbbé iszonyatos várt reájok. Dél volt, s a „Viktoria“, a végre beállott teljes szélcsöndben alant lebegett a föld egész közelében. Egyszerre sajátságos s egyre erösbülö kiáltozás hatott az utasok fülébe, mint egymással küzdö fenevadak orditozása,

mint tigris és oroszlán, sakál és hyéna süvöltözései. A mit láttak, méltó lett volna e vadállatokhoz, inkább mint emberekhez. Két különböző vad törzs harczosai voltak dühös viadalba keveredve. Előbb némi távolból, vad hujjogatás közben, nyilakkal ostromolták egymást; majd közelebb jutva s összekeveredve, kézi fegyverekkel, baltával, késsel, horgokkal folytatták az elkeseredett harczot. Rettenetes öldöklés folyt közöttük s annak hevében eleinte észre sem vették a csata szinhelyéhez közeledő léggömböt. Mikor végre szemökbe tünt az, egy pillanatnyi szünet állott be; a szilaj hujjogatás kétszeres erővel tört ki. Nyilakat röpitettek a hivatlan tünemény felé, s egyik oly magasan lött, hogy Joé a jól irányzott nyilvesszőt elkaphatta kezével. Fergusson, a veszélyt kikerülendő, hevitő gépezetével gyorsan emelkedést adott a hajónak, de csak annyira, hogy tanui maradhassanak az ismét s még nagyobb elkeseredéssel megújuló küzdelemnek, melybe nemsokára asszonyok is keveredtek, még dühösebb szinezetet adva a csatának. Az elesetteket félrevonszolták a hely szinéről s lemetélték fejeiket, kétségkivül, hogy a diadalfák törzseit diszesitsék. Az egyik csapat vezére egy óriás termetü vad volt, ki tigrisi vérszomjjal rohant ellenfelére s annak karját vállból egy fejszecsapással levágván, a lehullott kart felragadva, mohón itta kiözönlő vérét. Kennedy nem nézhette tovább az irtózatos jelenetet s egy, a magasból jól irányzott golyóval homlokon találva a vad embert, ellensége mellé a porba teri-

tette. Fergussonnak is elég volt az iszonyu látványból s eljöttnek látta az időt, hogy magasabb légrétegekbe emelkedve, gyorsabban röpitő széláramlást keressen. Emelkedőben látták még, a győző csapat hogy rohan, mint egy vadállatcsorda, leölt ellenfeleire s tépi szét a még párolgó hullákat és lakmározik embertársaiból... De nem sokára eltünt a kép, mint egy bősz álom s jótékony köd szürke homálya borult reá.

A talaj, mely fölött egy kedvező szél tova ragadta őket, változatos képét tüntette föl majd sivatag, majd virúlatos tájaknak, át- meg átszegve számtalan s mind nyugot felé sietö folyóktól, melyek valószinüleg a Nu-tó és a Gazellák folyója medrét gazdagitották. Éjjelre 150 t. mfld-nyi út után, a hosszuság 27° és északi szélesség 4° 20′ fölött vetett horgonyt a „Viktoria“, egy magas fa terebély ágain.

Az éj oly setét volt, hogy a vidékből mit sem lehetett látni. De alaposan hihették, hogy lakott földön vannak, mert a távolból tompa moraj hallatszott, melyből olykor egy-egy élesebb hang vált ki, a nélkül, hogy tagolt szókat lehetett volna megkülönböztetni mégis.

Az éj első harmadában, szokás szerint, a tudor virasztott. De éjfélkor, nem levén semmi aggasztó jelenség, felkölté Dick barátját, különös figyelmébe ajánlá a vigyázatot s pihenni dült.

Kennedy virasztott. Hallgatva merült a néma setétbe; de időről időre ismét hallani vélte az előbbi hangokat; sőt úgy tetszett, mintha olykor-olykor egy

percznyi villámhoz hasonló fény is csillanna szemeibe, rögtön eltünve s mély setétségnek adva helyet ismét. Csitt, mintha léptek közelednének. S a setétség daczára határozatlan körvonalu alakokat vélt észrevenni, melyek a fához közelednek s mintha annak tövéhez kúsznának. Állatok-e, vagy emberek? nem tudta elhatározni; a kutyamajmokkal való kaland s az aznap látott kanibálok vadsága jutott eszébe s megborzadt. Fölkeltette Fergussont, nem mintha félne, ez épen nem volt természetében skótunknak, de hogy a veszélynek annál biztosabban ellene állhassanak. Hallgatóztak. Világos, hogy élő lények járnak a fa tövénél. Fölkeltették Joét is; de mindhárman a legnagyobb csöndben mozogtak s tették előkészületeiket.

A vadak ezalatt, mert azok voltak csakugyan, kik a léggömb csillámló világát meglátva, a baobab fát körülvették, kezdették megmászni annak ágait. Kennedy és Joé, a kötélhágcsón leszállva, egy erős ágon foglaltak ülőhelyet s felvont fegyverrel várták be a támadást. Egyszerre két fejet láttak felbukkani az ágak sürüjéből, egészen közel maguk alatt.

— Tüzet! kiálta Kennedy s mindketten egyszerre kisüték puskáikat. A két áldozat, jól találva, hanyatthomlok bukott le a fáról, mig a többiek, kik a fa tövében maradtak, ijedten futottak szét.

Egyszerre két szó, két váratlan, képzelhetlen, lehetetlen szó hangzott fel, mintegy száz lépésnyi távolból az éj setétén keresztül.

— Á moi! á moi!* kiáltá francziául egy éles, kétségbeesett hang.

Franczia szók e vadonban, az emberevők között! A három utas alig hihetett füleinek. De a segélykiáltás nem sokára megint, még kétségbeesettebben ismétlödött s nem lehetett kételkedniök, hogy egy európai, talán valamely missionárius az, ki e vademberek kezei közé került s a lövéseket meghallva és azokról európaiakra következtetve, kiált szabaditásért.

Bármily veszélyes volt is a vállalat: szabaditására ez emberevök közé merészkedni, az emberiség s keresztyénség érzete ellenállhatlanúl parancsolta azt s Fergusson, társaival folytatott rövid értekezés után, elhatározta segitségére sietni a szerencsétlen áldozatnak. A tudor hamar készen volt tervével. Erös villanytelepe volt, melylyel a fütö katlan számára a viz vegybontását eszközölte; a mellett a vegyitö szekrényben elégséges könenygázzal is rendelkezett, melyet a villanyszikra segitségével meggyujtva, ha rövid idöre is, csaknem nappali világosságot idézhetett elö. Ezzel kettös czélt remélt elérni: fényt vetni a tájra s fölismerni a helyzetet és környezetet, s a mellett a csodatünemény által végkép megfélemliteni a vadakat. Mind a két czélt el is érte tökéletesen.

Az izzó villanytüz csakhamar az északi fényhez hasonló világot terjesztett a setét éjben s a léggömb mint egy óriási villanylámpa lebegett a táj fölött.

* Hozzám! (Segitség!)

A kép, mely a magasból le- és a földről föltekintők szemeibe tünt, egyaránt ijedelmes volt.

Lent, mintegy száz lépésnyire a baobab fától, mely fölött a tüzgolyó lebegett, egy vastag oszlop emelkedék, melyhez egy elgyötört emberi teremtés volt kötözve-e vagy csak támasztva, nem lehetett tisztán kivenni; legfölebb harmincz éves fiatal férfi lehetett, hosszú fekete hajjal, de feje búbján még a pilis (tonsura) nyomaival, halvány elkinzott arczvonásaiban is ki nem irtható nemességével a szelid s egyszersmind magasztos kifejezésnek. Ruházatáról nem lehete megismerni állását, mert majdnem meztelenre volt vetköztetve. Teste korbácsütések sebeivel tele, melyekből a vér szivárgott. Kezei hátra voltak kötve; feje pedig mellére hanyatlott, mint Krisztusé a kereszten, kinek nemcsak hirdetője, hanem hű követője is vala. Mert semmi kétség sem maradhatott fenn, hogy — missionárius.

Körülötte a vad tömeg, mely halálra szánta; de a vadak szokása szerint, kiknek az ily gyilkosságra a déli nap világa kell, csak másnap délben volt kivégzendő. Addig akarták meghosszabbitani s kegyetlenségeikkel növelni gyötrelmét. De a fénygolyó feltünte, az előbb a fa sürüjéből hangzott lövések, ez előttök hallatlan, isteni haragnak vélt tünemények megzavarták eszöket. Mindamellett nem határozták el magukat arra, hogy egészen ott hagyják kiszemelt áldozatukat, csak látható nyugtalansággal figyelő állásban tartották magokat.

A léggömb, egyre szórva még villanyfényét, épen a csoportozat felett lebegett. Ura parancsának engedelmeskedve, Joé kioltá a gázkészitő katlan tüzét s a gömb csöndesen ereszkedett alá, csak villanytelepe szikráit szórva a vadak ijedelmére. Fergusson úgy számitott, hogy azon pillanatban, mikor a naszád földet ér, a missionáriust magokhoz ölelik a földről s ugyanannyi nehézséget a léggömb ballast-súlyából kidobnak, hogy az egyensúly változást ne szenvedjen. A vadak megfélemlitésére s ha lehetséges, eltávolitására mindent elkövetni, kivált azon esetre látszott szükségesnek, ha a missionárius a fához van kötözve s annál fogva eloldása több időt kivánna. Ez aggodalom azonban csakhamar megszünt. Mikor a léggömb oly közel volt már a földhöz, hogy szót lehetett érteni, Fergusson kihajolt a naszádból s franczia nyelven igy szólt:

— Segitségére jövünk; meg van-e ön kötve az oszlophoz?

— Nem, viszonzá az idegen alig hallhatólag.

— Semmitől se tartson, folytatá a tudor. Mikor társam átöleli, engedje magát az ölelésnek.

A szerepek jól ki voltak osztva. Kennedy felöleli a foglyot; Joé abban a perczben kidobja a túlsúlyt; a tudor a gépet hozza mozgásba a rögtöni fölemelkedésre. Minden úgy történt, a mint ki volt számitva. A következő perczben a missionarius a csolnakban volt, Dick ur erőteljes karjai között; a túlsúly kibukott. A tüzelő élénk mozgásba jött. S a hajó még

sem akart emelkedni, mintha valami uj, váratlan erő vagy súly tartotta volna vissza.

Csakhamar észrevették, hogy ugy is van. A vadak közül egy vakmerőbb a földre ereszkedett csolnakhoz ugrott és abban a perczben, mikor mind a három utas a maga teendőjével volt elfoglalva, észrevétlenül belekapaszkodott. Fergusson volt, a ki a hivatlan súlynövekedést első vette észre.

— Dobd ki az egyik viztartót, kiálta Joéra. — S a mint a viztartó szekrény is kibukott, s a vadembernek megfelelő súlylyal a hajó ismét megkönnyebbült: azonnal gyorsan kezdettek emelkedni. A vad orditott, kapaszkodott, de a visszaugrásra nem merte elszánni magát. Kennedy, az elalélt s öntudatlan missionáriust a csolnak fenekére bocsátva le, fegyvert kapott s le akarta lőni a szerencsétlent. De Fergusson nem engedte. Nem is volt szükség; mert nehány percz mulva, elfáradván a tartózkodásban, vagy ugrást kisértve eszeveszettül, alábukott s az irtózatos esésben összezúzta magát. A léggömb, megkönnyebbülvén, egyszerre magasra szökkent s ezer lábbal fölebb emelkedett.

Egy óra volt éjfél után. Az ájult missionárius végre magához tért s felnyitá szemeit. De teljes kimerültsége alig biztathatta megmentőit, hogy megérje a reggelt. Elhaló hangon köszönte meg, hogy megmentették a vadak kezeiből, bár mondá, hogy egészen készen volt a martyrhalálra, melyet nem keresett, de el sem utasitott magától. Öt éve, hogy

a keresztyéni térités szent buzgalmával elhagyta Európát s Afrika vad népei közé vetette magát. Mondhatlan nélkülözéseit, fáradságait, veszélyeit, isten nevében s dicsőségére panasz nélkül és örömmel türte ugyan, de azok annyira megviselték s megtörték erejét, hogy az utolsó nap szenvedései egészen elkészitették a szivesen fogadott halálra.

Mig a missionárius elbeszélését megindulva hallgatták s a beszédben kimerültet ismét nyugalomra bocsáták: telt az idő, de a léghajó lassan haladt, a szél majdnem egészen elállott s még mindig az Usogai s azzal szomszédos Nyam-Nyami sikság fölött lebegtek. Utjok a határozatlan irányu, gyönge légáramlás változatai szerint czik-czakosan haladt az Aranyhegyek felé, melyek a Holdhegyekkel párhuzamosan, de sokkal nagyobb körivben, azoktól északnyugatra terültek el. Egész napjok e lassu utban telt. Este felé a nyugati égen roppant tüzvörösség tünt szemökbe, mintha egész város égne. Az északi sarkhoz közelebb: északi fénynek gondolhatták volna, mert az ég egész tája tüzbe volt borulva.

— Nem lehet más, mint egy kitörésben levő vulkán, mondá Fergusson. Pedig a szél, mely éjszakára ismét erősebben kelt, egyenesen feléje vitte a léggömböt. Se baj, tevé hozzá a tudor, biztos magasságban fogunk áthaladni fölötte.

Pár óra mulva a léggömb a sziklás hegységek között haladt. A hosszuság 24° 15′ s az ész. szélesség 4° 42′ felett voltak. Alattok egy öblös, nyilt torku

kráter okádta a tüz- és láva-folyamot s ök biztos magasságból élvezték a borzasztóan felséges látományt. A Viktoria, mely a szél irányánál fogva ki nem térhetett, 6000 láb magasságban szállt át a tüzhányó hegy fölött.

A beteg is fölébredt, elhaló szemeit gyönyörrel legeltetve a felséges képen. — „Mily szép! mondá, mily nagy az isten, a természet rettenetes erőiben is!“ s lankadtan dült vissza rögtönzött vánkosára.

Az olvadt láva kiömlése egy kohó belsejévé változtatta az egész hegyvidéket; a höség felhatott egész a léggömb magasáig, s annak alsó részét megvilágitotta az alulról rálövellő fény.

Éjfélre a látomány messze elmaradt a gyorsan haladó léghajó mögött, mely alantabb légrétegben folytatta utját, erősen északnak hajló irányban. Az éj gyönyörü, de hideg volt; s a hajnal nem hozott enyhülést a betegnek. Midön felébredt, maga érezte legjobban, hogy utolszor látta feljönni a napot s lementét, söt delelését sem éri már meg.

— Barátim, mondá alig hallható hangon, isten fizesse meg jóvoltotokat, hogy utolsó óráimat szeretettel édesitettétek. Ha testem kihült, temessetek el e sivatagban; itt is isten örködik poraim fölött, s a feltámadás angyala megtalálja magános siromat.

Nem sokára megkezdődött a halálküzdelem.

— Istenem, istenem, ne hagyj el. Jézusom légy mellettem! sóhajtá s utolsó mozdulatával még áldást inte utolsó napja barátainak. Azzal meghalt.

Az éjen át felváltva viraszták tetemét. Másnap délről fujt a szél s a Viktoria csöndesen haladott a kopár és szeszélyes alaku hegyekkel s kőcsoportozatokkal behintett sivatag felett. Déltájt egy első-képződésü plutonikus sziklákkal s szakadékokkal tele vidéken szállottak le, melyek közt a léggömb, mint bezárt falak közt volt elrejtve. Itt ásták meg a sirt, távol a keresztyénségtől és emberi világtól, melyben egy nemes szivnek kellett elporladnia. Fehér lepedőbe takarták a kiszenvedett tetemet s úgy bocsátották le a köves sirba....

— Nézzétek, mondá a doktor, egy darab követ kezébe véve, minő ellentét! Ez ember, ki örök szegénységet fogadott s azt hiven meg is tartá, most aranysirban nyugszik. E kövek mind aranytartalmuak. De egy messzi korszaknak van fentartva, hogy a nemes érczet kibányászsza s kiolvaszsza kohóiban. Mi siessünk tovább.

Joé azonban máskép gondolkodott. Mig ura és Kennedy a közeteket vizsgálva föl s le kalandoztak, az aranytartalmú becses kövekkel jól megrakta a csolnak fenekét. Túlsúlyunkat gondolá, ugy is kidobtuk, most a hullával is megkönnyebbedtünk; e köveket majd otthon jó pénzzé tehetem.

Mikor a csolnakba ismét bele ültek s a gép mozgásba jött: a léggömb csak nem akart emelkedni. Joé egy kissé sokat talált bevenni a jóból s ez elárulta. A doktor csakhamar rájött a dolog nyitjára s Joé nagy fájdalmára ismét kidobatta a kövek nagy részét

és csak annyit engedett megtartani, a mennyi mint súlypótlék különben is szükséges volt.

Annyit mégis megtett, hogy teljes pontossággal fölvette a vidék földrajzi fekvését, hol a missionárius sirja áll: a hosszuság 22° 23′ és az északi szélesség 4° 55′ alatt.

Az nap estig a „Viktoria“ még 90 tengeri mfldet haladt nyugot felé, s Zanzibártól, a honnan kiindultak, egyenes távolban 1400 teng. mfldnyire távoztak el.

Nyolczadik fejezet.

A sivatag. Mozdulatlanság. A másik léghajó. A kiaszott kútforrás. Kétségbeejtő kilátások. Az utolsó csepp viz. A Számum. A szabadulás.

Talán az egész utazás legszomorubb napjai következtek most kalandorainkra. Mindenesetre aggályos s bizonyos tekintetben veszélyes napok.

Ismerjük Fergusson számitásának, légi utazása lehetővé tételére, két sarkpontját: egyik az, hogy tetszése szerint szállhat fölebb vagy alább, a szerint, a mint kedvező szél a magasabb vagy alsóbb rétegben fog áramlani s e fontos mütételre nem kell egyéb, csak bizonyos mennyiségü viz, melyből könenygázt s e mellett nevezetes höfokot bir vegytanilag kifejteni. Másik sarkpontja pedig: hogy aránylag kevés súlylyal s jelesen kevés vizzel indulhat meg, mert tetszése szerint bárhol leszállhatván a földre, viztartó edényét annyiszor mennyiszer vizzel láthatja el.

Most a számitás mindkét sarkpontját veszély fenyegette.

Olvasóink emlékezhetnek, hogy a missionárius megmentése alkalmával, a csónakra kapaszkodott vadember súlyának ellensúlyozása miatt, épen a viztartó egyik edényt dobták ki utasaink. Vizök ezzel tetemes fogyatkozást szenvedett, s most Afrika kellő közepében, teljesen sivatag, köves, terméketlen vidéket értek. Egy fa, egy szál fü sem látszott messzi láthatáron; folyóviznek, pataknak, forrásnak ép oly kevéssé volt a legkisebb nyoma is, mint esőnek vagy harmatnak nem, e köves sivatagon.

A viz-hiány pótlásáról tehát szó sem lehetett.

Azonban a legteljesebb szélcsend uralkodott. A lég képzelhetlenül nyomasztó, forró volt; mint olvadt ólom feküdt a lélekzeni alig tudó utasok keblén. A léggömb semmit, vagy észrevehetlenül mozdult, s a nap e mozdulatlanságban végetlenre látszott nyulni. Talán egy felsőbb légrétegben kedvezőbb légáramlatot találhattak volna; de oda fölemelkedni: egész viz-készletöket igénybe vette volna — s ha e viztelen sivatag még két-három napig tart: hova lesznek akkor. Ezért kénytelenek voltak egészen alant, alig 100 lábnyi magasságban tartani magokat a földszin fölött s közelről nézni a pusztaság vigasztalan tekintetét.

Már harmadnap óta tartott e nyomasztó s aggodalmas állapot. A forró, majdnem kiállhatatlan súlyú levegőt egy szellő mozdulata sem frissitette s a lég-

gömb, mintha súlyos henye tömeg lett volna, függött, nem birva mozdulni, a sürü levegőben. Május 1-je a nélkül telt el, hogy nem virágot, de csak egy szál füvecskét is láthattak volna. Grogjukat nagyon pálinkásan kezdték inni, hogy csak a vizet kiméljék.

Május 2-ka reggelén, hasonló mozdulatlanság, mely útasainkat már-már kétségbe kezdette ejteni. De a nyugoti láthatár szélén mintha egy felhő gyönge foszlányai tüntek volna föl. Több napja, hogy egyetlen egy felleget sem láttak; mintha csak a hold athmosphaerájában lebegtek volna. Csakhogy az ottani (valószinü) hidegség helyett itt elviselhetlen forróság nehézkedett reájok. Ez egyetlen felhőfoszlány megpillantása oly örömmel töltötte el, minő Kolumbus kebelét tölthette, mikor hajója fedélzetén először hangzott fel ez uj világot magában foglaló kiáltás: „Száraz!“ — S méltán. A felhő: szelet, vizet, tenyészetet, — tehát haladást és életet jelentett most nekik.

Mint egy vastag szalag bontakozott ki a láthatár megül. Mind szélesb és nagyobb helyet foglalt el, mintha zászlót vagy függönyt bontanának ki. Több kisebb felhő csoportosulásának látszott, melyek alig vagy épen nem változtatták alakjokat, jelentve ezáltal, hogy a levegőnek alig van valami észrevehető fuvallata közöttük is. Reggeli nyolcz óra körül tünt fel először s csak tizenegy óra felé érte el a nap tányérát, mely úgy tünt el mögötte, mint egy sürü függöny mögött. E perczben a felhő alsó széle egészen elválva

látszott a láthatártól, melyet a napsugarak fényárral özönlének el. Ez mutatta, hogy egészen különálló s élesen határolt felhő az, mely mozdulatlanul függ az ég kárpitján.

A tudor most nem kímélve gépezetét, sem készletét, hirtelen nagy meleget fejtett ki s a léggömb gyorsan emelkedett a magasba. Mintegy ezerötszáz lábnyi magasságban, sürü, ködnemü tömegbe merült el; a felhő volt. De lomha, sürü, mozdulatlan felhő volt, s csak épen hogy a rekkenő forróságot nem érzék benne, sorsukon különben semmi változás nem történt. Léghuzam nem volt a felhőben s ők csak oly mozdulatlan csüngtek ég és föld közt, mint előbb.

Egyszerre Joé, ámultan, nyitva maradt szájjal mutatott egy pontra, melynek két gazdája háttal volt fordulva. Megfordultak. Egy második léggömb függött ott, tökéletes hasonmása az övéknek, de oly határozott erős körvonalokkal, hogy csupa tüneménynek, vagy a magok árnyának nem gondolhatták.

— Intsünk nekik, szólt Kennedy, megcsalva a tüneménytől, s egy zászlót dugott ki.

A másik léggömb utasai, ugy látszék, ugyan abban a gondolatban voltak, mert abban a perczben ők is kidugták a zászlót. A doktor csak nevetett; ő ismerte a légtüneményt, melynek káprázata állt előttök. De Joét bajos volt arról meggyőzni. Mindenféle fura mozdulatokat és állásokat tétettek vele; eleinte nevetett, majd boszankodott, hogy amazok is

mindent utánoznak a mit ő csinál s csak a mikor a társ-gömb elkezde halaványulni s végre ködbe oszolt, a honnan előtünt volt, csak akkor győződött meg, hogy nem is létezett soha.

Végre délután egy bokréta-forma csoport tünt föl a láthatáron. Az első fák, melyeket napok óta láttak; egy kis pálma-berek a sivatagban. Fergusson jól tudta, hogy a hol oáz van, forrásnak is kell lenni s örömmel kiáltott fel: „Végre vizet kapunk“! Még este előtt, — mert ha lassan s alig észevehetőleg is, csakugyan haladtak — hat óra tájt a pálmák fölött lebegett a léghajó. De mit reményök s képzeletök egész bereknek festett, két csenevész, szomoruan elkényszeredett fa volt csak, inkább halott, mint élő, csak váza vagy kisértete a pálmafának. Lábaiknál egy régen kiszáradt, valaha is alig szivárgó forráska kövei hevertek s fehérlő csontok vezettek hozzá, mint ösvény. Egy szerencsétlen karaván járhatott itt; elepedve szomjtól, a gyöngébbek elhullongtak az útban s csak kevesen érhették el az egykori forrást, hogy csalódva ők is szomjan veszszenek el mellette.

Dick tanácsolta, hogy le se szálljanak e szomorú helyen. De itt, vagy máshol, mindegy volt; s a tudor, hogy a helyet jobban megvizsgálhassa, leszállitá s kiköté a hajót és saját súlyukat homokkal pótolva, mind hárman kiszállottak. Hiába kerestek, kutattak; a viznek egy csöpje sem szivárgott föl a rég kiszikkadt nyomokon s ők komoran költék el vacsorájukat, készletökből egy kevés vizes pálinkával nedvesitve

meg ajkaikat, de előizletével a még bekövetkezendő szomjnak is . . . .

Az elmult nap szélcsendjében alig 10 tengeri mfldet haladtak s hogy magokat fentarthassák, mégis százhatvankét köbláb gázt kelle fölemészteniök. Kétségbeejtő tapasztalás, ha még soká tart igy ez állapot.

Másnap reggel, induláskor igy szólt Dr. Fergusson:

— Katlanunk csak hat óra hosszant szolgál még; akkor kifujja minden erejét, felemészti minden anyagát s megáll. Ha e hat óra alatt forrást vagy kútat, vagy bárminemü vizet nem érünk: csak isten tudja mi lesz belölünk.

Pedig kevés remény mutatkozott az óhajtott fordulatra. A hévmérő árnyékban 45° Cels. mutatott; a legkisebb szellő sem lendült s az a kétségbeejtő csend uralkodott, mely a forró öv alatt a hajókat egy helybe szokta, néha hetekig is, szegezni. A szomj kinait is kezdék már érezni s mind több szeszszel kényszerülvén a mind kevesebb vizet vegyitni, az ital nemhogy oltotta volna, inkább még nevelte szomjukat. Fergusson már kétkedni kezde magában: helyesen cselekedett-e, hogy vizkészletét fütő gépe táplálására használta fel, holott azzal aránylag igen kevés mozgást eszközölhetvén, ugyszólva semmivel sem volt előbb, mint ha e teljes szélcsend napjaiban egy helyben vesztegeltek volna, de legalább vizöket el nem fogyasztva a szomj nem fenyegetné.

Az éj alatt, mig társai inkább forróság és kábultságtól elnyomva, mint jótékony álomban feküdtek, még egy utolsó kisérletet tön fütő gépezetével. Folytonos (s utolsó) erőkifejtéssel oly magasra emelte a köneny hömérsékletét, hogy a száz láb magasságból ötezer lábra emelkedtek. De e magasságig is sehol egy erősebb légáramlatot nem talált. S midőn a vizkészlet elfogytával a léggömb ismét visszahanyatlott, — azon pontra jutott vissza épen, melyből emelkedni kezdett vala.

Ismét egy borzasztó nap. Az izzó napsugarak függélyesen estek reájok s a forró homokba, mely a mint leszálltak, lábaikat égette, csaknem forrásba hozta agyvelejöket. Közel voltak a megőrüléshez a nappal legforróbb órái alatt. S az aggodalom a reájok váró sors fölött még növelte állapotuk borzalmait. Az éj alig valami észrevehető enyhülést hozott. Fergusson kétségbeesésében elindult, alig eszmélő agygyal, bizonytalan irányban, forrást keresni a sivatagban. Hiu kisérlet. Joénak, az önfeláldozó hü szolgának, karjain kelle visszahoznia elalélt gazdáját. A jó fiu azt az ajánlatot tette, hogy ő lesz az, a ki elindul s megy, addig megy, mig talál valamit: embert, vagy állatot, vagy fát, vagy forrást; végre is mostani helyzetük tarthatatlan, valamelyiknek fel kell áldoznia magát a többi megmentésére, s ki legyen az más, mint ö. De gazdája megmagyarázta neki, hogy feláldozása úgy sem segithetne rajtok s meg kell nyugodniok sorsukban és együtt kell annak aláadni magukat.

Ismét egy ily borzasztó nap. Edényök fenekéről az utolsó csepp viz is elfogyott már. A léghajó mozdulatlan; az ég felhőtlen; a föld kiaszott; a levegő egy sütő kemencze izzó belsejéhez hasonló. A borzasztó napra következett rémletes éj a kétségbeesés alakjaival és kisértetlátományaival tölté el a kimerültségtől elgyöngült agyaikat. Kennedy azon a ponton volt, hogy önkivületében fegyvert fogott magára s öngyilkossági kisérletét csak a hü Joé éber vigyázata akadályozta meg, ki rárohant abban a perczben, melyben homlokára szegzett fegyverét már el akarta sütni s azt kicsavarta kezéből.

A fegyver, küzdés közben, elsült. Fergusson, ki kábult önfeledésbe volt merülve s magával jótehetlenül feküdt a naszád fenekén, felriadt a lövésre, s mint egy sirból visszatérő szellem magasodott fel előttök s mintegy földfeletti ihlettől megragadva, mutatott maga elébe.

— Nézzétek! kiáltá, a láthatárra szegezve tekintetét.

A föld szine mint a vihartól korbácsolt tenger háborgott. A homok, óriási felhőkbe fölcsapkodva, kavarogva vetette nagy hullámait. A porfelhők elboriták a napot, a mint a forgószél roppant tömör oszlopokat csavart belőlök s hömpölygette előbb és előbbre. A számum vihara, több napi aluszékonyság után, felébredt s a már-már elveszettek mentségére sietett.

Gyorsan megoldák a köteleket. Mesterséges emelkedési eszközzel (vizök elfogytán) nem birva már,

a tudor a fenéksúlyt egészen kidobatta a naszádból. A léggömb gyorsan emelkedett a magasba. Ideje is volt. Mert földszint legrombolóbb levén a vihar, nehány percz múlva már elérte s menthetlenül összetépte volna a léghajó tafotáját. A magasban pedig, hova még a számum megérkezése előtt fölmenekülniök sikerült, gyorsan bár, de biztosan repültek.

Mily fordulat!

Három órai gyors és egyirányu haladás után a vihar megcsöndesedett. A sivatag messze tünt szemeik elől. Dús, zöld tenyészettel behintett táj felett lebegtek. A por felhői eltisztultak s alattok üde, nyilt táj terült el. Több mint 240 tmfldet haladtak e nehány óra alatt. Terjedelmes oáz volt, a mi alattok elterült. Ott fák gazdag koronája borult ernyőbe s tudni való, hogy a viz bősége sem hiányozhatik. Fergusson bátran kinyitotta a felső szelelőt s a könenyt kieresztette rajta. A léggömb csöndesen ereszkedett lejebb, lejebb. Nemsokára a naszád ki volt kötve s ezuttal nem fatetőhöz, hanem az oáz egyik tisztásán egy magánálló fatörzshöz, ugy, hogy egyenesen a földre léphettek le. Fergusson a naszádban maradt, mert járművöket magára nem hagyhatták. A más kettő kiugrott, az első dologra, forrás keresésre indulva.

— Vigyázat, mondá a tudor; vigyétek puskáitokat is, veszélyes találkozásotok lehet, mielőtt forrást találnátok.

Igaza volt. Alig haladtak nehány perczig a sürüség felé, midön erős orditás hangzott fel.

— Oroszlán! kiálta föl Dick ur s készen tartá fegyverét.

A következő perczben már előttök állt a fenevad s meglátva Kennedyt, óriási ugrásra készült ellene. Nem volt ideje; egy bátor és szerencsés lövés földre teritette. A mint oda rohantak a zsákmányra, Kennedy egy perczre még szomjuságát is feledve a vadászdicsőség mellett, hamar észre vették, hogy az oroszlán épen azt élvezte, a mit ők keresnek — a friss és gazdag forrásvizet. Nehány kőlépcsőn kelle lemenniök a kúthoz, mely bőven önté habjait a mélységből. Mohón estek neki, hosszan és nagy kortyokban nyelték a rég nélkülözött drága italt.

A mint megelégültek, Joé gazdájára gondolt. Öblös üveget hozott magával, s azt megtölté a friss viz kristályával és megindultak visszafelé. De mily nagy volt meglepetésük a mint a lépcsőkön felhaladva, annak bejáratát elzárva találták.

— Csitt, egy második oroszlán! suttogá Joé, kikelve képéből.

— A nősténye, mondá Kennedy, de abban a perczben már tüzelt is. A vad, szörnyü orditással felugrott s — eltünt.

— Utána! kiálta a bátor vadász.

— Az istenért, mondá Joé, hátha lesben áll s a mint kiütjük a fejünket, ránk ugrik.

— De itt csak nem maradhatunk estig! viszonzá Kennedy. És Sámuel, a ki alig várja a vizet!

Ez utolsó érv elég volt Joénak s ha az oroszlán torkán kellett volna is átmennie, hogy gazdájának a szomjoltó italt elvihesse.

Az oroszlán azonban jó tova volt már s nem lelték. Azonban, a mint a sürüből kiérve a tisztásra léptek, hol léghajójuk állt: az oroszlánt is megpillanták, mely épen a léggömb felé ugrott — s Fergusson egy lövésétől leteritve, előttük rogyott össze.

Joé nevetve ugrott rá s az elesett vadról nyujtá a vizzel telt csobolyót gazdájának, ki a mint szájához tette, csak üresen vette el onnan. S mindhárman alig győztek eléggé hálát adni a gondviselésnek a csodás szabadulásért!

Kilenczedik fejezet.

Nyugalom. Vihar támad. Dús tenyészetü növény- és állatvilág. A Niger. A vizválasztó hegyek. Kernak városa. A tüzes farku galambok.

A kiállott rettenetes napokra mily gyönyörteljes estve következék! Szép alkony volt s mimosák hüs árnyai enyhiték az égalj hőségét. Kennedy minden irányban átkutatta a kerek oázt s minden bokrot megvizsgált. Maguk voltak e földi paradicsom egyedüli szálló vendégei. Puha fü bársonyára feküdtek s édes álomban felejték el a kiállott szenvedéseket s reggel megfrisülve és vidám kedvvel léptek naszádjokba és viztartóikat a forrás bő vizéből megtöltve, mindent jól elrendeztek.

Május 7-dike volt s a nap fényesen ragyogott az oáz tisztásán, de szeliden megszürődve enyhén mele-

gitett csak a sürü lombok sátorába. Élelmi szerekkel s most már vizzel is bőven levén ellátva, a hely is oly kedvező levén, minőt csak kivánni lehetett, elhatározták, hogy bevárják, mig épen kedvező szél támad, mely kitüzött irányuk felé repitse hajójukat. Idejök volt pontosan meghatározni a helyet, melyben hajójuk épen kikötött. A hosszuság 15° 43′ — az északi szélesség 8° 32′ alatt voltak. De Kennedy unta magát, hogy e parányiadásu erdőben, vadak nem levén, nem vadászhattak. Joé uj meg uj ételek készitésén törte a fejét, pazarul bánva kivált a vizzel, tüntetve szinte, hogy ime: nem szükség kimélnie, a minek egy csöppjeért tegnap még aranyat adtak volna.

Az idő másnap sem változott. Egyforma szépen, de egyforma csöndesen is tartotta magát. A léggömb mozdulatlan állt s egy kis szellőcske sem suhogtatta tafotáját. A makacs szélcsend nyugtalanitani kezdé a tudort: ha igy tart még soká, nem fogy-e el az élelmi szerek készlete is? Azonban megnyugodott nemsokára, a mint észlelte, hogy a higany érezhetőleg esik a légsúlymérőben s az idő közeli változását jelzi már. Előkészületeket kezdett hát tenni az indulásra, hogy az első kedvező alkalom készen találja. Étel- s italszekrények rendbe hozattak; a léggömb egyensúlya kellőleg helyre állittatott s igy készen várhatták a szél felkelését. Nem is sokáig váratott magára. A szél úgy szólván egyszerre kelt s viharerővel. Utasainknak alig volt idejök, hogy a csolnakba ugráljanak, melyet a szél erejétől nyomott léggömb a fövenyben

vonszolt magával s feloldhassák a köteléket. A szél ereje egyszerre, mint egy lapdát, kapta meg a léggömböt s mint könnyü hintát lóbálta a rajta csüngő csolnakot, melyből utasaink még egyszer visszapillantottak oázuk elhagyott fáira, melyek a szél előtt mélyen hajlongtak alattuk.

Széditő gyorsasággal röpültek a sivatag puszta fölött, mely az oázon túl ismét az előbbi sivár terméketlenségben terült el s alig várták, hogy kijuthassanak e látmány egyhangu és leverő hatásának köréből. Reggeli kilencz óra után a növényi tenyészet egyes jelenségei kezdtek föltünedezni ismét, egyes zöld hajtások a köves talajból félve dugták ki vézna fejöket; a láthatárról gyönge dombhajlatok kezdettek hullámzani s a talaj eddigi egyhanguságán némi csorba esett általok. Mint Kolumbus, a sivatag tengerén, ők is örömmel kiálthattak föl: „Föld! föld!“ Egy óra mulva a sivatag megszünt; még durva, ittott köves, sőt sziklás, de már fás talaj kezdődött. Majd középszerü terjedelmü tó következék amphitheatral-emelkedésü dombos partokkal körüskörül. Számos termékeny völgy nyilt meg, a magasból belátható, majd párhuzamosan kigyózva, majd összefutva, a mint a dombsorok alkotása s irányai hozták magokkal. A dombok átláthatlan sürüségekkel voltak boritva; erdeik uralkodó fája az elaisz (olajpálma) volt, tizenöt láb hosszú leveleivel, hegyes tüskéktől boritott törzsökén; a bombax magvai lágy pelyhével töltötte el a levegőt s a futó szeleket; a penda-

mus erős illata, az arabok e kedvencz szagositója, oly magasra szállt a légben, hogy egész a Viktoriáig fölhatott; a pálma-levelü papaya, a sudáni (szerecsen) dió-fa, a baobab és a banán egésziték ki a forró övi tenyészet buja gazdagságát.

— Felséges vidék! kiálta föl Fergusson.

— Ime az állatok! szólt Joé; az ember sem lesz messze.

— A pompás elefántok! kiálta föl Kennedy. Nem ejthetnők-e szerét egy rövid kis vadászatnak?

— Hogy állhatnánk meg ily széláramlattal? Csak türd egy kissé Tantalus kinait; majd kárpótolva lészsz nemsokára.

Az állatvilág megfelelt a növény-tenyészetnek, vastag s magas füben fetrengett a vad bival, egészen elveszve sürüjében. Szürke, fekete, sárgásbarna elefántok, a legtermetesb fajból valók, gázolták az óriási sással boritott tók vizét, csörtettek a több ölnyi harasztban s tördelték az erdők fiatalabb hajtásait, a mint hosszu sorban, mint egy hadcsapat, nyomultak előre. A vizi ló otromba lármával hempergett a mocsárban s úszkált, mint a tömlő, lomhán a vizekben; s a tizenkét láb hosszu, halforma testü lamentin kihevert a partra, hanyatt fekve, égfelé forditván tejtől duzzadozó kövér emlőit.

A legritkább állatok csodás sereglete volt ez, a kristály ég üvegháza alatt, melynek üregében szászinü madarak számnélküli csoportjai hemzsegve röpködtek ide s tova.

A természet e túlgazdag voltáról a tudós Fergusson könnyen ráismert az Adamova felséges országára.

— A legujabb fölfedezések nyomdokain járunk, — mondá; — de az utazók félbeszakadt ösvényeit is összekötjük mi. Szerencsés sors vezet, kalauzol, barátim: a Burton és Speke munkáját a Barth tudoréval hozzuk folytonosságba. Pedig a kettő között roppant terület, nem kevesebb, mint 25 fok, vagyis m. e. 400 földrajzi mértföld fekszik; itéljetek abból, a mit mi, légutazásunk daczára szenvedtünk: a földön járva hogy lehetett volna legyőzni a sivatag akadályait?

Tizenkét órai gyors haladás után a Viktoria a Niger-vidék fölött találta magát. E föld első lakói, a Chouas-arabok, pásztormódra vándorolva terelték nyájaikat, az Atlantika-hegység, nyugoti Afrika e Holdhegyeinek az Atlanti-tenger felé forditott lankás oldalain. Nemsokára a folyó maga is, melynek teknője felett lebegtek, a Niger, ez a Nil fiatalabb ikertestvére, feltünt előttök, rendetlen, de szabályozható folyásával, mely egykor Nyugot-Afrika járt útja leend Közép-Afrika belseje felé.

Estére az erdő-koszorus hegység egy kiemelkedő csucsán, egy óriás-fa sudarára vetettek horgonyt. Másnap, mérsékeltebb széllel, de mégis elég sebességgel folytatták utjokat, kissé eltérve az iránytól, melyet Fergusson óhajtott volna, a ki Yola várost szerette volna látni. De a szél ellen mit sem tehetett, s az északra ragadta, söt olykor-olykor egy kissé

keletre is vissza-visszacsapta őket, a nélkül mégis, hogy a napot tulajdonképi (északnyugoti) irányukra nézve is elveszettnek mondhatnák. Egy észak-keleti áramlattal majdnem súrolták a Mendif-hegy sziklás magas csúcsait, melyek az Atlantika hegygerinczével együtt, vizválasztóul állanak a Niger teknője s a Csad-tó mély völgye között. Nem tehettek róla, át kellett szállniok a bérczhát fölött s hogy bele ne ütközzenek, Fergusson — megfelelő hőmérsék előidézésével — mely a viz forrpontjával volt egyenlő, — közel tizenhatszáz lábnyi uj emelkedést adott a már a nélkül is nagy magasságban járó léggömbnek, mely most nyolczezer lábnál magasabban uszott. Ez volt egész utazásukban a legnagyobb emelkedés; a levegőréteg, melyben lebegtek, oly hideg volt, hogy téli ruháikhoz kellett folyamodniok. Azonban nem soká tarthatták magokat ily magasságban, mert a léggömb boritéka szétrepedéssel fenyegetőzött; s miután a magas csúcs fölött áthaladtak, és annak vulkáni eredetét megállapitaniok sikerült, a túlsó oldal lankás hajlatán, kedvezőbb déli széllel csöndesen ereszkedtek alá s egy tisztáson, távol minden emberi hajléktól és nyomtól, földre szállottak és szerencsésen kikötöttek.

Fergussonnak méltó oka volt büszkélkedni s megbizni jármüvében. Egyenlitői hőséget, fagyponti magasságot, iszonyu viharokat — minden megpróbáltatást diadalmasan kiállt már s oly nyugodtan ülhettek rajta utasaink, mint kipróbált naszádjában az északi tenger bátor hajósa.

Reggelre északnak fordult a szél s Mosfeja nevü nagy város felett vitte át utasainkat, kik egy lovas csoport élén lovagló sejket közelebb szemlélhetni csöndesen alább szállottak az arabok nagy bámulatára, de elég messze maradva mégis, hogy megtámadástól ne kelljen tartaniok. Az arabok azonban ijedten nyargaltak tova a sohasem látott csoda elől.

A Denham angol örnagy nyomdokain jártak, ki 1822. és 24. között egy rettenthetlen kis csapat élén bátorkodott e vidék belsejébe nyomulni, Tripolból indulva ki, s Murzuhon, Fezzon fővárosán át, Konkábig, Bornu fővárosaig hatolt, mely már a Csad-tava közelében fekszik.

E vidék, mely a tudománynak oly bő zsákmányt nyujtott, veszélyes volt kutatóinak. Itt veszett nyoma a derék és bátor Vogel fiatal tudornak is 1856-ban, ki Barth segélyére küldetett ki, s valószinüleg a Wadai szultán fogságába esett. Neimann báró keresésére indult, de Kairóban meghalt előbb, mint tulajdonképeni czéljához közelithetett volna. Azután Henglin, a lipcsei expeditióval, indult Vogel keresésére, de mindeddig sikertelenül.

Mosfeja azonban rég eltünt a láthatárról. Az akácz-erdőkkel s pamutültetvényekkel gazdagon behintett Mandara völgye gyorsan repült el alattok; s a Shari rövid, de rohamos futása, mely a Csad-tóba önti bő habjait. Itt már sürün álltak a faluk és városok s a vidék nemcsak termékenynek, de aránylag jól miveltnek is látszott. Kernak város felett haladtak

át, mely Loggum tartomány főhelye, széles és egyenes utczáival csaknem európailag rendezett város képét mutatva. Oly alant jártak, hogy közelebb voltak a városhoz, mint lenne Londonhoz, ki a szent Pál templom-tornyának csúcsán állana. Nagy zaj csapá meg füleiket, mely számtalan takácsnak az utczákon szabad ég alatt felállított szövő-székeik csattogásából eredt. Ezek hát békés, munkálkodó emberek, kiktől nincs mit tartani. A város népe, a léggömb közeledtére, ellenséges indulat helyett, csak végetlen bámulás jeleit adta. Egyszerre félbehagyatott a munka; nagy csoportosulás keletkezett; a házakból is kitódult a nép; nem sokára megjelent a város és tartomány ura, a sheik, lovas testőrségével. Minden arcz égfelé fordult, minden kar — esdőleg vagy üdvözölve, — fölfelé emelkedett. Egy mozgalmas, de egyszersmind vonzó jelenet tárult fel a légben lebegő utasok előtt.

Nem félve megtámadástól, annyira alábocsátkoztak, hogy, mint kissé emelt szószékről, könnyen beszélhettek volna a tömeghez. Közeledésük azonban úgy látszék aggodalmat költe a benszülöttekben s zavart zaj és mozgás közeledett. Végre a sheik csöndet inte s beszédet tartott a jövevényekhez, melyből ugyan egy szót sem értettek, de élénk és parancsoló taglejtéseiből kivehették, hogy azonnali eltávozásukat sürgeti. Sikere nem levén, a sheik fegyvert ragadott, valami kovás puska lehetett s a léghajóra czélzott vele. Kennedy azonban gyorsabb volt s egy jól irányzott lövéssel kiütötte a sheik kezéből az otromba

A loggumi kormányzó.

fegyvert. E váratlan fordulásra roppant ijedelem következett s a város egész népe eszeveszett futással hagyta oda a várost és alig nehány percz mulva egy lélek sem volt többé látható.

A kaland bevégzettnek látszék; pedig folytatása még közeledett. Tökéletes szélcsend uralkodván, a léggömb a város felett függve maradt a levegőben s utasaink nem is akarva változtatni a reájok nézve elég kényelmes helyzeten, elhatározták igy várni be az amúgy is közelgő éjt. Az éj bekövetkezett s tökéletesen setét volt. A városban a csend egyre tartott s Joé és Kennedy már álomra bocsátkoztak volna, ha Fergusson nem inti vigyázatra, nehogy csel lappangjon a csend álarcza alatt. Sejtelme csakhamar valósult is. Éjfél felé, egyszerre számtalan tüzpont, mint megannyi mozgó lámpa vagy fáklyafény tünt föl az éjben. A tüzes raj gyorsan közeledett s egyenesen a léggömbnek tartva, azt csakhamar körül özönlé.

— E vadak közönséges harczi modora, mondá Fergusson; szárnyas guerillák, folytatá, egy nagy csapat galamb, farkaikra tüzszer kötve s igy elvadulva kibocsátva; ezekkel szokták az ellenség falvait egyszerre lángba boritni; de mi ki fogunk rajtok, mert a galamb nem bir oly magasan repülni, mint mi, kik nem várjuk be, mint a szalmafedeles falu, hogy felgyujtsanak.

Mig igy beszélt, már rendbe hozta vegytani készülékét s a léggömb gyorsan és egyenesen a magasba szállt. A tüzes farku galambok egyenként

maradoztak el, távol sziporkázva még egy darabig az éj setétében, mig rendre-rendre kialudtak s ismét fekete homályba merült minden a föld és lég körében.

Tizedik fejezet.

A Shari mentén. A Csad mocsárai. A vastag bőrű. A tó-öböl. Kouka és a teve-karaván. Kalózok és kalózmadarak. Kétségbeesett harcz. Végveszély; Joé önfeláldozása. Az uj Viktória. Sikeretlen keresés.

Hajnali háromkor Joé, kin a virasztási negyed sora volt, mozdulni látta a várost magok alatt a szürkületben; a „Viktoria“, csöndes széltől hajtva, megindult. A tudor és Dick ur is felébredtek s az előbbi a delejtüt vizsgálta meg, hogy a szél irányáról meggyőződjék.

— Szerencsénk ismét jól szolgál, mondá. Ma még föl fogjuk találni a Csad-tót, melynek fekvését ismerik ugyan már a geográfok, de rajta át még nem ment európai ember. Ugy lehet, mi át fogunk evezni fölötte, könnyü hajónkkal.

— S nagy tó lehet? kérdé Joé.

— Meglehetős nagy. Csaknem egyenlőnek mondják szélességét és hosszát s egyiket-egyiket 30—35 földrajzi mérföldre teszik.

— No, ez legalább egy kis változatosságot fog hozni utazásunkba!

Szegény Joé nem is sejtette, minö változatosság vár reá!

A vidék, mely fölött lebegtek, hegyek-, völgyek- és halmokkal váltakozott. Gazdag legelők foglalák

el a terület nagyobb részét, bokrokkal, árnyas berkekkel s szálas erdőkkel tarkázva a zöldség színét. Itt egy zsiráff-, amott egy gazella-, tovább egy struczcsapat merült föl s tünt tova ismét a fenrepülők szemei előtt. Dick mindenikre szeretett volna vadászni s mindegyre leszállásra akarta rábirni Fergussont. De ez hajthatatlan volt. Egy az, hogy szelök sokkal kedvezöbb volt, mintsem az ezer lábnyi magasságból alsóbb s tán nem oly kedvező légáramlatba való alászállást, mindenesetre pedig időveszteséget koczkáztatniok okosság lett volna; aztán: a jámbor gazellák és zsiraffok mellett oroszlán és tigris is ólálkodhatott s Fergusson egyátalában nem szerette, hogy Kennedy a vadászat ürügye alatt mindegyre el-elváljék a társaságtól s a hármas szövetséget (mindenek fölött magát) veszélynek tegye ki. Denham, Barth is harmadmagukkal indultak meg, de elmaradtak egymástól s veszélynek, részint halálnak estek martalékul.

Abba mégis beleegyezett a tudor, hogy vigyázva s a szél irányát ugyszólván lépésről lépésre kémlelve, alább-alább ereszkedjenek, hogy a vidék változatos szépségeit, növény- s állat-tenyészetét közelebbről szemlélhessék.

Az utasok egészen a Shari folyó mentén haladtak, melynek vize itt-ott partjai sürü berkei között tünt el, majd ismét fel-felcsillant, s öket mintegy szalagon látszék vezetni a Csad-tó medre felé. A Maffatay-tartományon átrepülve, reggeli 10 óra tájt érték el a tó déli partját. Ez hát Afrika Kaspi-tava, bár amannál

sokkal kisebb, elég nagy mégis, hogy oly magasból is nehezen legyen egyszerre belátható. Határai pontos rajzát venni különben is fölötte nehéz, a körüle minden oldalon terjedő mocsárok miatt, melyek különböző időkben különböző alakban álltak nádasból és sik vizből s ekkép a tó körrajzai időről időre tetemes változásokat mutattak. Az eddigi térképek azonban e részben máskép is bizonytalanok és megbizhatlanok voltak, mert e tó eddig jóformán körüljárva sem volt, s partjai folytonosságát egyes észleletek töredékeiből kellett összeállitani.

A tó szélén mocsárokban kövér vizi-lovak uszkáltak s Fergusson nem állhatott ellent Kennedy kéréseinek, annyira alábocsátkozott, hogy a naszádot alig nehány öl választotta el a viz szinétől. A skót legerősebb töltését fojtotta vadászfegyverébe s a két csövet egyszerre sütötte ki a czélba vett állatok egyikére. A szörny meg sem rázkódott a lövésre, mely csak lepattant vastag böréről.

— Nem tudod, szólt Fergusson mosolyogva, hogy a hyppopotam csak hasán s csipőinél sebezhető, azért úszva — mikor csak háta látszik ki a vizből, — sohasem lehet elejteni. Kár pedig, mert húsát rendkivül izletesnek mondják s a tó-parti népeknél nevezetes kereskedelmi czikket alkot.

— Be kár, hogy meg nem kóstolhatjuk! mondá Joé. Furcsa dolog, hogy átmegyünk egész Afrikán s még csak egy kis nilusi lóhust sem ehetünk, hanem Angliából hozott eledeleken kell rágódnunk.

E féltréfás, félkomoly panasz azonban csakhamar feledve lön a tó nyilt tekintete előtt. Mióta a tóhoz érkeztek, a szél nyugoti irányt vett s rézsútosan a tó hosszában hajtotta őket. Egy kis ideig a viz egész széltében, hosszában terült el előttök, végig láthatlan sikságkép. De a szél mind jobban nyugotra fordult; s mivel a tónak itt a déli részen egy a szárazba mélyen benyúló öble volt, ennek tulsó partjához kezdettek közeledni, úgy hogy Fergusson egészen elkedvetlenedve vette észre, hogy a tó sik vize helyett, annak csak egy részét, az emlitett öblöt evezték át s már-már ismét partra jutottak. A part közelében fekvő Bornú tartomány hires fővárosának Kouka városnak látványa, lapos és kupolás fedelü házaival s egy kapuján épen bevonuló hosszu karaván nal, némi kárpótlást nyujtott ugyan a már elveszettnek hitt látmány helyett, de mennyire megörültek mégis, mikor a szél ismét északnak fordulva, megint a tó sik vize fölött kezdte tovahajtani hajójukat. Gyorsan, alig pár negyed óra alatt, már tiz mérföldnyire benn voltak a tó vize fölött. Könnyen megszámlálhatták a számos szigeteket, melyek jókora csoportot alkotnak s a biddiomah-k által lakottak, kik kalózságból élnek, földközi tengerök partvidékeit zsarolva s oly félelmesek a környéknek, mint a saharai (hasonló életmódu) tuaregek törzse. Utasainknak azonban biztos magasságukban nem volt mit tartani e kalózoktól, kik — ha közeledtek volna — bizonyosan nyilakkal fogadták volna őket.

Más, veszélyesebb ellenség támadása várt reájok, melyre alig számitottak. Először a szemfüles Joé vette észre, hogy egy meglehetős madárcsapat, mesziről, egyenesen nekik tart. Meg is számlálta hirtelenében, hegy tizennégyen vannak, s figyelmeztette reá gazdáját, ki távcsövén könnyen fölismerte a madárcsoportban e vidék legveszélyesebb madarait: a gypaétákat, e vérengző s ragadozó ölyvfajt, mely a juhoknak s más kisebb baromnak oly pusztitója. Nagy zajjal, erős zugással és csattogással közeledtek, mintha egyenesen a léggömb megtámadását vették volna czélba. Mikor lőtávolban voltak már, Kennedy közéjök akart löni, de Fergusson nem engedte.

— E madarak, mondá, a lég vakmerő kalózai s nem ijednek el egy-két lövéstől, sőt fölbőszülnek s ha egy-két társuk elesett, annál vadabban rohannak a megtámadóra s a fegyveres vadász megrohanásától sem rettennek vissza.

— De hisz mind a tizennégy számára van nekem egy-egy jó golyóm, mondá Dick ur.

— Golyód van, de nincs időd, hogy mindnyáját lelődd, mielőtt ide érnének. S mit tészsz velök, ha léggömbünk felső részére szállanak, hova nem lőhetsz utánuk s körmeik- és éles kemény csőreikkel szétszaggatják léggömbünk boritékát?

— Komolyan beszélsz?

— A legkomolyabban; nem kisebb veszélyben forgunk, mint abban, hogy hajónk szétlyuggatva,

alábukjunk a magasból. Csak a szél gyorsasága menthet meg tőlök, vagy az, ha másfelé veszik útjokat.

A szél csakugyan gyorsan is ragadta tova a léggömböt; a gypaéták azonban, majd csoportosan, majd sorban mint a daruk, folyvást követték azt. Hiába emelkedett a hajó, erős szárnyaik röptén nem diadalmaskodhatott, ők is utána emelkedtek.

— Hallod-e Sámuel; kezdé újra Kennedy. A madarak tizennégyen vannak; tizenhét lövésünk van, melyeket egy percz alatt rájok süthetünk, ha hárman látunk hozzá. Én magamra vállalom a magam harmadrészét.

Csakugyan nem is volt sok idő a gondolkodásra. Kettő a madarak közül, ugy látszik a csapat vezérei, sebesen mint a nyil, csaptak a léggömbre, tátott csőrrel, vijjogva. Most Sámuel kiáltotta: Tüzet, tüzet! — s egy másodpercz alatt mind a kettő felfordult és bukott, forogva, alá a rettentő mélységbe.

A veszély azonban korán sem mult el, sőt most kezdődött még igazán. A csapat többi része, mintha roszallaná a két vakmerő rohamát, más taktikát látszott követni; s a mitől Fergusson legjobban félt: a léggömb felső része fölé igyekezett kerülni. Egy vagy kettő, gyorsabb a többinél, el is érte czélját. Elég távolban, hogy puska ne érhesse, nagy magasságra emelkedtek s onnan szálltak az egyformán uszó léggömb tetejére alá.

Fergusson, rettenthetlensége daczára, elhalvá-

Joé leesése.

nyodott, midön erős recsesenés, a kifeszült tafotán ejtett szakadás hangja, üté meg füleit.

— El vagyunk veszve! — kiáltá, a légsúlymérőre vetve szemét, mely egyszerre gyorsan kezdett emelkedni, jelül, hogy rohamosan hullanak lefelé. — Ki a fenék-súlylyal! tevé hozzá, mig ajkai elhalavánnyultak. — Mégis esünk . . . ki kell önteni minden vizet, az utolsó csöppig . . . hallod-e Joé? bukunk, le a tóba. Öntsd, öntsd, még is bukunk. Vége! nincs mit kidobjunk többé . . . .

— Van még! kiálta Joé — s mig észrevehették volna, a naszád szélén állt.

— Mit akarsz örült? kiálta Fergusson, mintegy büvölet által helyére szegezve, s az iszony miatt mozdulni is képtelen.

— Megkönnyitni a hajót, felele Joé; s a következő másodperczben a mélységbe ugrott.

A tetemes sulyveszteség által megkönnyebbült léggömb (melynek csak kül-boritékát szaggatta meg a gypaéta, mig a belső sértetlen maradt) egyszerre felszökkent megint — s igy Joé esése kétszerte sebesebbnek tetszett a borzadozva utána tekintőknek.

— A szerencsétlen! mondá kis szünet után magához térve Kennedy.

— Elvesztette magát, minket meg akarva menteni, tevé hozzá Fergusson.

— Mit tenni most?

— Földre szállunk, mihelyt lehet; rendbe hozzuk a léggömbünkön ejtett kárt — s várunk.

A szél változásai által (melynek hatását saját sérültsége is növelte) zigzagosan ide-oda hajtott hajó a tó fölött tölté az egész napot, s csak estére köthetett ki az északi part egy elhagyottabb helyén, hol egy kevéssé emelkedett fa kemény törzséhez szilárdul megkötötték horgonyát s ott tölték az éjt, a nélkül, hogy (a szegény Joé miatti gondban) csak egy perczny nyugodt álmot is találhattak volna.

De minél tovább gondolkodtak Joé sorsa fölött, annál lehetségesebbnek tünt föl előttök menekülése s hogy még ujra föltalálandják. Kitünö úszó és buvár s oly ügyes akrobata volt, hogy párját kellett keresni a három királyságban. Mivel mindketten visszaemlékeztek, hogy szerencsétlenségök a tó egy szigetének közelében történt, számithattak reá, hogy Joé, ha estéből magához jö, ki fog uszni a szigetre s ott meghúzza magát és sokkal több feltalálással bir, mintsem akár élelmét megkeresni, akár a kalóz-lakosság megtámadását magáról elháritani ne tudná.

Bármily ingadozó alappal birtak is mind e föltevések (mert Joé szerencsés esésének — oly széditö magasságból! — vékony lehetöségén alapultak), elég táplálékot adtak a reménynek. Első teendö volt: jelt adni magokról, hollétükről, ha Joé még él s várja, hogy fölkeressék; jelt adni, ismételve, többfelé, minden irányban, — tekintve, hogy Joé hollétéről minden biztos számitásuk hiányzott.

A szél az nap az előbbi észak-nyugoti irányban fujván, miután nekik a tó fölébe kellett visszatérniök:

felszállásról szó sem lehetett. Különben is e napra szükség volt: a léggömb rendbehozására s az elveszett egyensúly helyreállitására. A külső boritékon a kalózmadár által tett hasitás több lábnyi hosszúra terjedt; e kár helyrehozásáról tehát szó sem lehetett. E külső boritékot egyszerüen el kellett távolitani; ez azonban nem könnyen ment; a tafota rendkivül szivós jószág s nagy fáradsággal kellett vékony foszlányokra metélni, hogy a legkülső zsineghálózat üregein kihúzgálni lehessen. E munka négy egész órát vett igénybe. A külső léggömb elestével a jármü feltünően megkisebbedett, s emelkedési képessége körülbelöl 900 fonttal kevesbült; erre kellett hát alapitania számitást az egyensúly visszaállitását illetöleg. Az uj Viktoria, mely most már a belső gömbből állt, hatvanhétezer köbláb térmértékü volt és 33,480 köbláb könenygázt zárt magába; a tágulási készülék teljesen jó állapotban volt és a vegytani gépezet sem szenvedett legkevesbet sem.

Az új léggömb emelkedési ereje tehát körülbelül háromezer fontnyi maradt. Összeadva a készülék, az utazók, a vizkészlet, a naszád s minden hozzá tartozók súlyát, és pedig ötven gallon vizet s száz font fris hust számitva, — összesen 2830 font súly jött ki; előre nem látott körülményekre e szerint 170 font fenéksúlyt vihetett magával, a szükségeseken kivül, s akkor állandott tökéletes egyensúlyban a légkörnyel.

A föntebbi számitásba Joé is bele levén számitva,

mig öt feltalálnák az ő sulya is a tulsúly többletével pótoltatott.

Mig Fergusson az egyensuly helyreállitásával foglalkozott, Kennedy vadászatra indult, hogy megfogyott élelmi szereiket fris hússal kárpótolja. Estig kétszer is visszatért tanyahelyökre, alig birván hozni az elejtett szárnyasokat, melyek a legizletesb falatokat igérték s a fajdok, foglyok, fáczánok és fürjek különleges fajaiból valók voltak. Mindezt azonban a megtarthatásra el kelle készitni, föltisztitni, megfüstölni. Kennedy tökéletes jártas volt e mesterségben s miután Joé segélyét nélkülözni kellett, maga végzette el a konyhateendőket.

E munkákban, a vadászat folytatása s a husok kikészitésében még egy nap eltelt, mialatt a szél csak nem akarta fölvenni a nekik kedvező irányt, a min Sámuel már békétlenkedni is kezdett. Végre a harmadik nap hajnalán, alig pitymallott még, felkölté Kennedyt, kinek az egésznapi vadászat és munka jó álmot adott, hogy indulnak, mert a szél a tó felé fordult.

A hely, melyen e két napot tölték igen kedvezőnek látszék arra, hogy Joé föltalálásaig menhelyül, illetőleg éji szállásul szolgáljon. Indulás előtt azért a tudor pontosan meghatározta annak fekvését. Ugy találta, hogy a Csad-tó északi határpontján fekszik Lari város és Ingemini falu közt, melyeket Denham őrnagy is meglátogatott s térképén elég pontosan megjelölt.

A szél kedvező áramlatában, 200 és 500 láb közt

váltakozó magasságban röpültek a tó szine fölött visszafelé. Elég magasan, hogy Joé, bárhol rejtezik, megláthassa; s elég közel, hogy akkora tárgyat, mint egy ember, ők is tisztán kivehessenek még. Alattok sziget sziget után tünt föl a tó szinén. E szigetek legnagyobbikában Farram szigetét ismerték föl, hol a bidbiomahk fővárosa áll; elég népes helység. Itt közelebb ereszkedtek a földhöz s Joé nevét kiáltozva suhantak el fölötte. Sikertelen.

Délutáni két órakor már a tó keleti partján álló Tangalia falut is megpillanták, mely az utolsó pont volt, hová Denham örnagy eljutott volt. A szél e keleti iránya aggályba ejtette Sámuelt, nehogy ismét Középafrika sivatagaira ragadtassanak vissza.

— Meg kell állapodnunk, mondá, s ki kell kötnünk és ismét nyugoti szélre várnunk, ha a pusztát, hol annyit szenvedénk, még egyszer meglátni nem akarjuk.

De a mig kiszálló helyet kerestek, a szeszélyes szél ismét északnyugotra fordult, s csaknem azon a vonalon, melyen jöttek, hajtotta vissza.

Lehetetlen, hogy Joé a tó szigetei valamelyikén legyen, okoskodék Sámuel, mert jelt adott volna magáról. Talán vizbe fúlt; talán a vademberek kezeibe került, vagy tán egy krokodil zsákmányául esett. Mind a három lehetőség elég valószinünek látszott s egyaránt borzasztó volt.

Este öt órakor ismét Lari közelét jelzette Fergusson. S nem sokára a város felett lebegtek és jól

láthatták a lakosokat, kik pamut-készitési munkálatokkal foglalkoztak. Egy darabig a szél szeszélyes kedvétől ide-oda hajtva, végre épen azon ponthoz érkeztek, honnan reggel kiindultak volt. Gyorsan lebocsátották a léghajót s kikötöttek éjszakára, egy hiu keresésben elveszett, s kétségbeejtőleg eredménytelen nap után.

Reggelre erős vihar támadt. Oly erősen szoritotta és lóbbálta a kikötött léghajót, hogy összezuzatás veszélye nélkül kikötve nem maradhatott. El kellett oldozni s a szél kedvére bocsátani. Fájdalom, a szél egészen északnak fujt s igy Joétól, s feltalálhatásának reményéről, előre láthatólag, minden perczben tovább fogja ragadni. De Sámuel elhatározta, hogy ha száz mérföldre volna is kénytelen távozni, kedvező széllel ismét visszatér a hü szolga keresésére. Az indulás azonban nagy nehézséggel járt. Kennedy, ki a horgony feloldására kiszállt a csolnakból, a szél által egészen megfeszitett kötelet nem birta eloldani. Fergusson, félve, nehogy mig társa a kötél feloldásával bajlódik, a szél azt elszakitsa, a léggömböt felcsapja s Dick is ott maradjon, visszahivta öt a csolnakba és a kötél elvágására határozta el magát, bármennyire érezte is, hogy a horgony otthagyása is valóságos istenkisértés.

A horgonytól megszabaditott léghajót az erős szél sebesen ragadta észak felé. Átröpültek a Tibbú-k földén, Belad-on és Dzsérid-en, e tüskés pusztán, mely Szudán szegélyzetét képezi s ujra egy homok siva-

tagra értek, melyen semmi sem látszott, a karavánok által vert utak barázdáin kivül. Egy fa, egy szikla sem volt, melyen kiköthettek volna. A vihar szárnya felkavarta a homoktenger sima szinét. Egy karaván láttak maguk alatt, a borzasztó számummal küzdeni, meglapulni a felette elterülö vastag homokréteg alatt, mely végre csaknem egészen betemetett embert, tevét, podgyászt. Rettenetes tekintet, mely összeszoritotta utasaink szivét.

Maguk sem tudták hová mennek, vagy inkább ragadtatnak — s mi lesz belölök. — Behunyt szemmel bizták a véletlenre magukat.

Este felé a szél visszafordult s a már egyszer elhagyott vidék fölött ragadta vissza. De alig ismertek rá. A sima felület, mintha fel lett volna forgatva. A szél halmokat, dombokat rakott az elöbbi sikságra. De nekik elég volt, hogy ismét délnek haladhatnak s legközelebbi czéljok: Joé feltalálása felé közeledhetnek.

Tizenegyedik fejezet.

Mi lett Joéból? A biddiomáhk szigete és lakói. A kigyók fája. Joé szenvedései. A Viktoria föl- s eltünése. Kétségbeesés. A mocsár. Utolsó segélykiáltás. Joé megszabadulása.

Hova lett Joé, mig gazdája oly lelkiismeretesen s oly sikertelenül kereste?

Estében csakhamar felfordult vele a világ s elvesztette eszméletét. Nem tudta, hogy ért a tó szinéig, hogy merült a vizbe s ment le talán fenékig, s hogy vetette föl ujra a viz. Eszmélete első sugára

Joé a Csad-tóban.

arra tért vissza, hogy a viz felületén lebeg. Fölemelte szemét, körülnézett s a Viktoriát magasan és távozóban látta.

— Meg vannak mentve, ez volt első gondolata — hála istennek! Ez jó gondolat volt tőlem!

E részben megnyugtatva, ideje volt magára gondolni. Végetlen viz közepette, szigetektől környezve, melyekben hihetőleg ellenséges indulatu vad népek laknak, világos volt, hogy megmenekülésében csak önmagára számithat. Eszébe jutott, hogy a gypaéták támadása előtt egy szigetet jegyzett volt meg közelben. Körülhordozta szemeit; s bár jó nagy távolban, mégis kivehetőleg, fölfedezte azt, partjaival a vizből kiemelkedve. Nem volt hát lehetetlen odáig eljutni. Öltözete alkalmatlanabb részeitől megszabaditotta magát s elővette minden uszási mesterségét. Jól tudta lábolni a vizet, mely — ha aránylag lassu, de hosszasan kitartható s igy nagy távolságokra egyedül sikeres módja az úszásnak; öt-hat tengeri ($1^1/_2$ földrajzi) mértföld távolságot egy jó úszó föl sem vesz. Annyira pedig aligha lehetett attól a szigettől. Másfél órai úszás után a távolság tetemesen kisebbült. De a mint közeledett: mind jobban kezdte nyugtalanitani egy félelmes gondolat. E szigetek sásas partokkal vannak szegélyezve, melyeknek mocsáros süppedékeiben krokodilok és alligatorok tanyázhatnak. Félelme csakhamar valósulni látszott. A sajátságos erős szag, mely a kaiman közellétét el szokta árulni, üté meg orrát. Elszörnyedve bukott a viz alá

s úszott alatta, ellenkező irányban, hogy az iszonyú gyik meg ne láthassa. Lélekzetfogyva föl-fölmerült s ismét a viz alá bukott. Egyszerre megragadtatni érzé karját, aztán derekát. Nem is gondolt egyebet, csak hogy egy kaimán fogainak gereblyéje alá került. Végerölködéssel kirántotta magát a halálos ölelésből s felbukott a viz szinére.

De a mi megfogta, az nem krokodil volt, hanem két néger, a kik utána úsztak.

— Annál jobb; gondolá magában. E ficzkók talán látták a Viktoriát fennlebegni s valamely égi testnek vagy csodajelenségnek gondolák; láthatták, hogy belőle estem le s kétségkivül nagy tisztelettel fognak viseltetni egy égből hullott szép fehér ember iránt. Bizzuk babonás hitökre magunkat!

E gondolatok, bármily kevéssé valószinü alappal birtak is, egészen megnyugtatták Joénkat. Engedte magát a két néger által átkaroltatni s a partra vonszoltatni, hol a minden nemü és koru lakosság nagy tömegben várta és hangos riadással üdvözölte. Joénak a kazehi imádtatás története jutott eszébe s sejtette, hogy itt ismét egy isten szerepét kellend játszania, vagy legalább is a Hold fiáét.

Ugy is volt. A nép leborult előtte, átkarolta lábait, orditozott, énekelt, körül-körültánczolták s imádatukat mindenféle jelekkel igyekeztek kifejezni iránta. Majd a sziget varázsló papjai kézen fogták s tiszteletteljesen egy sátorba vezették, hol mézbe főtt rizszsel, páczolt madárhússal és savanyúra erjesztett

tej-itallal kinálták, melyekből Joé, isten-fiuságához képest, tisztességesen jól is lakott. De a mitől hátát borzongni érezte: hogy e szentély körül mindenütt csonthalmokat látott, melyekben embercsontokat vélt fölismerhetni.

Egész este s éjfélig ünnepi énekek lármáját hallá kivülről; végre elcsendesedett az is, a nép szétoszlott s a sziget álomba látszott merülni. Setét gondolatai s méltó aggályai daczára, melyek az imádat első rajongásának megszüntével vészes kifejléssel fenyegették, fáradságtól elnyomva mély s üditő álomba merült maga is. Szabadulásról álmodott, mert elalvása előtt utolsó gondolata volt, hogy e helyről mielőbb el kell szöknie.

Talán reggelig aludt volna, ha arra nem ébred, hogy nyakig vizben van. Azt hitte, a négerek bocsátottak vizet rá, igy akarván elveszíteni. Nem ismerte a viztölcséres ár jelenségét, mely a földközi tengerek sajátsága s abban áll, hogy a viz a tengeri dagálynak megfelelőleg néha egyes vastag oszlopokban, annál is magasabb szinvonalra emelkedik, egész szigeteket elborit, falukat elsöpör s azzal ismét medrébe tér vissza. Egy ily jelenség mentette meg Joét félelmes helyzetéből, de nem kevésbbé veszélyesbe sodorta, midön felébredve ismét a tó vizében találta magát. Ismét úszáshoz kelle folyamodnia. A szigetnek nyoma sem látszott; egészen viz alá volt merülve. A csillagok után tájékozta magát s megelégedéssel vette észre, hogy az ár a tó északi partja felé ragadja, a

A kigyók fája.

hova — biztos számitása szerint — a Viktoriának is menni kellett. Hajnalra egy száraz fokot ért, melyre — az éles sás miatt — nem kis nehézséggel birt kimászni. De egy fa magaslott előtte a szürkületi homályban s gondolván, hogy annak ágai közt mégis jobban védve lesz, felkuszott reá. Itt érte meg a reggelt. De a mint kivilágosodott, mily nagy lőn ijedtsége s borzadálya! A fa ágai, melyek közt ült, a szó teljes értelmében kigyókkal s chameleonokkal voltak tele; több volt rajta ezekből, mint az ágak. A nap még nem jött fel s ez undok állatok mély álomba látszottak merülve lenni. Joé nem várt, hogy felébredjenek s a nap első sugarára visszanyerjék életöket, borzadva ugrott le a rettenetes fáról. Elhatározta, hogy ezentúl jobban megválasztja éjjeli menhelyét — s azzal útnak indult, maga sem tudta merre, hová? Szemei többnyire az égen függöttek — a Viktoriát kereste minden irányban, de az nem mutatkozott sehol.

Fáradságtól lihegve, tüskéktől szaggatott tagokkal, reménytelenségtől megtörve, mégis folyvást előre hatolt, mennyire magát tájékozhatta, északnyugoti irányban, merre a Viktoria haladását gondolta. Egész nap nem volt étele s egyéb kinaihoz az éhség gyötrelme is szegődött. Kimerülten rogyott le este a Csad sásas partján s talán mit sem gondolt volna vele, ha a sás közül egy krokodil rohant volna rá, hogy felfalja. Éjen át borzasztó lázas álmai voltak. Ha pedig fel-felriadt, a bogarak milliói zsongták

körül, csipkedték össze; bögöly, szúnyog, mérges hangyák nem hagyták pihenni s ezerszer változtatták vele fekhelyét a nélkül, hogy szabadulhatott volna tölök. Reggelre még kimerültebb volt mint lefektekor; de a gyötrő éhség parancsoló hatalma felvillanyozta gyöngeségét s táplálékot keresni kényszerité. Fegyvere nem levén, hogy valami állatra vadászhasson, gyökerekkel s egy-két gyümölcscsel csillapitá éhségét.

— Hol lehet a Viktoria? volt folyvást visszatérő, vagy soha meg sem is szünő gondolata. A szél északról fúj, vissza kellett térnie a tóhoz, — okoskodék — ha ugyan uton van, ha a megbomlott egyensúly helyreállitásának munkái nem tartják még lekötve valahol (a mint tudjuk: épen úgy volt). — De hátha sohase látom többé — ? Akkor azon utasok sorsába kell beleadnom magamat, kikről gazdám annyit beszélt. Föl kell keresnem e benszülöttek valamely nagyobb városát, s meglátnom: hogy láthatom el magamat ruhával, élelemmel s minden szükségesekkel.... Bátorság Joé! Robinson Kruzoé még roszabb helyzetben volt nálad!

Kóborlásaiban egyszer csak egy csapat négerre bukkant, kik egy erdő szélén lakmároztak. Azok nem látták öt s bizton megvonulhatott egy bokor mögé, hogy kilesse: ellenséges vagy barátságos fogadtatást várhatna-e tölök, ha köztök megjelennék? De nem volt kedve kisérletet tenni, mert a vadak, elvégezve lakomájukat, nyilaik élesitéséhez s azok hegyének

méreggel bekenéséhez fogtak, tudvalevőleg rendes foglalkozásához a vadászatból élő törzsöknek.

Egyszerre — a láthatár magaslatán egy pont jelent meg — fölebb emelkedett, közeledett — a Viktoria! Gazdája tehát nem hagyta el, nem mondott le róla, keresi! . . . De nem szólhatott, nem ugorhatott ki rejtekhelyéből, be kelle várnia a négerek távozását, kik maguk is meglátva a léggömböt, felugrottak s lövöldözni kezdettek rá, de magasságát nem érhetvén nyilaikkal, vad orditozással szaladoztak utána, irányát követve.

Joénak felugorni, életjelt adni magáról, gazdáját segitségre kiáltani — mind késő volt már. A Viktoria eltünt a messziségbe. Délután ismét visszatért, de ezuttal jóval nyugotabbra előbbi vonalától s Joé kétségbeesett kiáltásai nem juthattak odáig. Futott utána kétségbeesett erővel — észre sem véve, mig szemei az égen függöttek, hogy lábai mind mélyebben mélyebben süppednek a Csad partszéli mocsárjába, mig egyszer lihegve felbukott s nem birt tovább. Csak karjait terjeszté az irányban, hol a Viktoria épen eltünt szemei elől s kétségbeesetten kiáltá:

— Uram, segitség! segitség uram! s ez utolsó kiáltással, kimerülten, ájultan hanyatlott hátra.

De térjünk vissza Viktoriához.

Mig Sámuel a léggömbre s mozgató gépezetére gondolt, Kennedy távcsővel kezében a földet nézte, hogy a vidéknek, mely fölött áthaladtak, egyetlen

pontja se veszszen el észrevétlenül, ha valahol Joét, vagy csak nyomát is felfödözhetné. Ha csoportot látott, melyben embereket vélt felismerni (bár nem egyszer gazellák vagy más állatoknak bizonyultak), lejebb ereszkedésre intette Sámuelt; majd a meghiusult kisérlet után ujra fölebb szálltak, hogy a legkisebb jelenségre ismét leereszkedjenek.

Egyszer ismét egy ily csoport tünt föl, mely közelebbi szemléletre csakugyan egy csoport arabnak bizonyult, kik részint lovakon, részint gyalog elég szorosan összetartva haladtak. Ötven körül lehettek. Maguktartásából ugy látszott, mintha lesnének valamit. Nézőink a magasból: vadászatnak gondolták. Az is volt — csakhogy emberre. Mert ime egyszerre, egy dombmélyedésből, hol eddig a „Viktoria“ távcsöve sem vette észre, felugrott az üldözött, a mint üldözői megkerülték s a lovasok gyorsan üzőbe vették. Az üldözött is lovon volt.

— Lejebb, Sámuel, lejebb! sürgeté Dick.

— No's?

— Álmodom-e? Káprázat-e? Az, a kit ez átkozott arabok kergetnek —

— No's?

— Ő az!

— Ő!? kiálta Sámuel s feledve gépezetét, kiragadta a távcsöt barátja kezéből.

Félreismerhetlenül: Joé volt.

A „Viktoria“ száz lábnyira bocsátkozott alá Joé észre vette s figyelmét ez életadó jelenségre for-

ditva, üldözőinek némi előnyt engedett maga fölött. Csak nehány öl választá el már töle azokat.

— Bátorság, Joé! szél mentében tartsd magad! hangzék egyszerre a „Viktoria“ csónakjából, Joé sarkantyut ada lovának, sarkantyúja ugyan nem volt, sőt csizmája sem, csak a sarkával, s előre rohant. A „Viktoria“, ereszkedve le mindig, követte, a szél irányában rohanót. Már-már elérte — de az üldözők is nyomában voltak. A „Viktoriá“-ról csüngött le a kötélhágcsó; s a léggömb megelőzve a lovast és üldözőit, közvetlen előtte lebegett Joénak.

A pillanat elérkezett. Fergusson gyorsan adta ki parancsait Dicknek: fogja föl a Joé pótlására szánt túlsúlyt (másfél mázsányit) s tartsa vele magát a csónak orrában, és azon perczben, midőn Joé a kötélhágcsóba jól megkapaszkodva rá nehézkedik: lökje ki a csónakból.

Kennedy elfoglalván kijelölt helyét és állását, Fergusson a gépezethez ült, hogy a kellő pillanatban eszközölhesse a szükséges s gyors emelkedést. A kötélhágcsó épen keze ügyébe esett Joénak, kit már sarkon értek üldözői.

— Kapaszkodjál bele! — kiálta le Sámuel. — Dobd ki a súlyt! kiálta másodszor.

— Megvan! felelt Kennedy. Joé a kötélhágcsón gyorsan mászott fel; abban a perczben, mikor üldözői már épen elérték, siklott ki kezeik közül, kik a düh, bámulás és ijedelem vegyes érzelmeivel néztek az égből alászálló szabaditó csodára.

Joé felemelése.

Joé, felindulástól s kimerültségtől remegve, aléltan ért a csónakba. Gazdája karjai segitették be, különben még egyszer visszabukott volna. Majdnem meztelen volt; teste merő egy seb. Ápolásra, kötözésre volt szüksége. S csakhamar ájulás-forma álomba esett.

Reggel volt mire felébredt s étellel és itallal megfrissitvén magát, elbeszélhette kalandjait s végül történetének kimenetelét is, melyet még mi sem ismerünk.

Mikor a mocsárban fölébredt s belőle kigázolni kezdett, egy fához ért, melybe végső erejével megkapaszkodott. A fán egy kötél vége csüggött — s a kötelen egy horgony, melyet a Viktoriáénak ismert föl. Ebbe kapaszkodva tudta magát az iszapból kivonszolni s igy első megmentését is a Viktoriának köszönhette, a mit elég jó előjelnek vett végleges szabadulására. A Viktoria tehát itt járt. Tudja tehát a Viktoria út-irányát. E gondolatok uj reményt ébresztettek szivében s megerősitették lelkét. Gyökerekkel elüzve éhét, az éj egy részében bátran haladt előre, fölvett irányában. Reggelre erdőszélre ért, hol legelésző lovakat talált, mig távolabb gazdáik, egész csoport, még álomba volt merülve. Egy jó futó nyerges ló mindenesetre csak hasznomra lehet, gondolá magában s kiválasztva a legjobbikat, gyorsan felnyergelte s rápattanva tova vágtatott. Ily országban, hol a tulajdon fogalmai nincsenek szigoruan körülirva, a lólopás nem is bün, kivált az ő

helyzetében. De az arabok csakhamar észrevették a hiányt s lovaik szaglására bizva magukat, a szökevény után eredtek.

A többit tudjuk.

Tizenkettedik fejezet.

Melyben az olvasó, ha Tombuktut látni akarja, utasainkat oda elkisérheti.

Joé elbeszélése alatt a „Viktoria“, előbb keleti, majd észak-keleti széltől hajtva, gyorsan haladt nyugoti és délnyugoti irányában. A láthatáron két város szélrajzai kezdtek föltünedeznie, melyeket Sámuel, a kezén levő mappák egybevetése után Zindernek s s tőle északnyugotra Tagelelnek ismert föl. Ismét a Dr. Barth nyomain voltak tehát. Tagelelnél vált el két utitársától: Richardsontól, ki Zinder felé — és Overwegtől, ki Maradi felé vette útját. Ez a kettő ott veszett; hármok közül csak Barth látta viszont Európát.

Zindernél a szél egyenesen északi irányba fordult s Tagelelnek hajtotta a léghajót és iránya változatlan maradván, tovább vitte Aghades felé.

— Ha a szél igy tart, mondá Kennedy zugolódva egyenesen északnak, még a földközi tenger partjára hajt; azt pedig nem szeretném. A nagy Saharán elveszünk.

— Ne félj, nem megyünk oly messze! Nem volnál-e kiváncsi meglátni Tombuktut?

— Dehogy nem! ki akarna afrikai útra indulni, a nélkül, hogy Tombuktut meglátná?

— No, te lennél az ötödik vagy hatodik európai, ki e szerencsében részesül.

— Lássuk Tombuktut, kiálta közbe Joé, kinek vig kedve egészen visszatért.

— Ha azt akarjuk, felelt Sámuel, pedig magam is akarom, ettől a széltől engedjük hajtatni magunkat a szélesség tizenhetedik vagy tizennyolczadik fokáig, pl. Aghadesig s ott leszállunk és bevárjuk, mig keleti szél támad, mely egyenesen Tombuktunak röpit.

Aghades, egykor roppant kereskedelem központja, most már romokba dült s már Barth is igy találta. Ott hát nem sok volt mit látni s este felé érkezvén oda hajósaink, a szürkületben észrevétlenül kötöttek ki, a városan felül, egy berekben. Az éj csöndesen s események nélkül telt el.

Reggelre (május 17-dike volt) csöndes és egyenletes szél délnyugatra hajtotta a Viktoriát. Meglehetősen terméketlen, köves pusztaságon haladtak át, metszve a Tombuktuból Murzúknak vivő sivatagútat, melyet teve-karavánok lábai tiportak csak évről évre századról századra. Estére 180 t. mfldet haladtak, egyhangu, unalmas vidékeken át; de a szél folyvást jól tartván magát, a tudor elhatározta, hogy a tiszta holdvilágos éjen át is folytatják útjokat.

Másnap (vasárnap) reggelre fordult a szél s északnyugotnak irányult. Egy csapat saskeselyü,

szerencsére elég távol tölök, eszökbe juttatá a kalózmadarakkal kiállott szerencsétlen harczot; de azt is, hogy most már csak egyes léggömbjük van s ha ezt új szerencsétlenség éri, végvárukból lesznek kiverve, azért sietnök kell az utat bevégezni s lehetőleg kerülni még az éjjeli megállapodásokat is. De még Tombuktu is 400 t. mfidre volt nyugatra; s legkedvezőbb esetben sem remélhették, hogy kedden este oda érkezhessenek.

Gaonál lépték át a Niger méltóságos folyamát, melynek egyik partját koronás pálmák szegélyezték, mig a másik köves sivatagba veszett el. Hosszu tevesor, egy nagy karaván húzódott ezen végig lábaik alatt. A tuareg néptörzs e tevéi a legjobb, leggyorsabb és legkitartóbb fajból valók; hét napig megvannak ital- és kettőig étel nélkül, gyorsaságuk nagyobb a lóénál s okosan engedelmeskednek a khabir (a karaván kalauza) szavának. E vidéken „mehari"-nak nevezik e hasznos, sőt nélkülözhetlen állatokat. A karaván férfiak, nők és gyermekek nagy csoportjából állott, kik csak nehezen lépdeltek a mély futó homokban, melyet csak itt-ott tartott fel egy-egy kő s melyben nyomaikat — bár mélyen süppedett be, — azonnal elegyengette a szél. Csoda, hogy ily uton irányt nem veszt a karaván. De ezek az arabok csodálatos ösztönt is nyertek e részben a természettől. A hol az európai ember egy nyomot sem tudna menni, ök ott fennakadás nélkül haladnak előre. Egy kő, egy gyér füszál utba igazitja öket. Egy mélyebb

nyom megjelenti nekik, hol keressék a pusztai kútat, melynél tevéiket megitathassák. A csillagok járását is tökéletesen ismerik s irányukat az által is biztosan meg tudják tartani. Óránként fél (földr.) mérföldet haladnak s a dél legforróbb óráiban pihennek, ha más árnyékot nem találnak: tevéik árnyékában. Ily módon lehet képzelni, mennyi idő kell, mig a Saharán áthatolnak, mely közel harmadfélszáz (földrajzi) mértföld szélességben terül el . . . .

Estére a „Viktoria“ a hosszuság 2° 20′ alatt állott; s az éj folytán még egy foknyit haladt nyugot felé. De hétföre egészen megváltozott az idő. Az eső nagy erővel kezdett esni s rendkivül megnehezítette a haladást a súlynál fogva, melylyel a léggömböt növelte. Folyvást a Niger közelében haladtak. Mint minden nagy folyó, az idők során ez is magához vonta a forgalmat, ipart és kereskedést s nagy városok emelkedtek partjain, itt is eszébe juttatva az embernek az egykori gondolkozót, ki a teremtés bölcsességét abban magasztalta, hogy a nagy folyók mindenütt arra folynak, a hol nagy városok vannak!

Különben a Niger régi vetélytársa a Nilnek. A régiség ennek is égi eredetet tulajdonitott s a rege és monda kifogyhatlan volt partjai és folyása dicséretében. Mivel folyását folyton követni sokáig nem birták, épen mint a Nilét, különböző nevek alatt ismerték különböző vidékeken: a Dhiuleba, Mayo, Egghiren, Quorra, mind az ő nevei. Forrásai azonban régebb föl vannak fedezve, már a mult század köze-

pén; s folyása a mult század vége óta egészen megállapitottnak tekinthető.

Az időváltozással a szél is fordult s a mi Fergussont legjobban boszantotta, Tombuktu szélességi fokától meglehetősen visszavetette, a tőle egyenest délre fekvő Hombori hegység felé terelve a léggömböt.

E hegység épen belső öblében fekszik annak a nagy kanyarulatnak, melyet a Niger egész folyásával alkot. E roppant folyó, mely hosszaságban a Nillal vetekszik s azt tán felül is mulja, Nyugot-Afrika partjaihoz közel eredve, majdnem északi irányt követ egész Tombuktuig, s ott délkeletre fordulva, egy óriási kanyarulattal, melynek végén délnyugatra fordul vissza, rohamos sebességgel ömlik az Atlanti-tenger guineai öblébe, melyet — forrásától kezdve — négyszerte kevesebb úttal is elérhetett volna. A kanyarulata által körülirt könyök a legkülönbözőbb természetü földekből áll; a legnagyobb termékenység s legdúsabb tenyészet sivatag, köves fövenypusztákkal váltakozik rajta. A viz folytában virágzó városok terméketlen sikságokra néznek le; mig a könyök legmagasabb részében a Hombori hegyláncz szeszélyes alakzatu gerincze zárja el a kilátást, mindkét végével csaknem fokot képezve a folyónak, s a nagy könyökből egy kisebb könyököt metszve el és szoritva a folyó jobb partjához.

Utasaink hétfőn este, holdvilágitásnál látták meg a Hombori első csúcsait, a hegység keleti vé-

gén. Nem kivánkoztak törékeny járművökkel bővebb ismeretséget kötni ez éles és szakadékos csúcsokkal, melyek — eső által súlyositott léggömbjük a könnyed emelkedésre nem igen levén hajlandó — könnyen veszélyesekké is válhattak volna. S azért, bármily regényes és festői is volt a hegység tekintete a holdvilág szeszélyes árnyaival s rémes világitásában, mégis örültek, mikor hajnalra a szél csaknem délről kezdett fujni s öket ismét egyenesen hajtotta Tombuktu felé.

A táj, melyre értek, a legvirágzóbbak egyike volt. Számos csatorna szegdelte át a réteket, s vitte a vizet a Nigerből a termő földekre s ismét vissza, alább, a dús vizü folyamba. Zöldség látszott mindenütt s az ég is kiderülvén, mosolygó képe lön az egész vidéknek.

— Az ott Kabra! kiálta fel örömmel Fergusson, egy kis városra mutatva, mely balra maradva tölök, közvetlenül a Niger partján állott. Ide már Tombuktu alig van másfél mérföldnyire. Lám, lám, ott magaslik már! . . .

Valóban a rejtélyes Tombuktu, a sivatag királynéja, melynek, mint Athenének és Rómának, tudós iskolái és bölcsészeti tanszékei voltak, a kevesektől látott Tombuktu állott egész valóságában szemeik elött!

A város roppant háromszöget képez, egy fehérhomokkal boritott egyenes lapra rajzolva; hegye északnak fordul s bemetsz a sivatagba, tiszta körrajzával, melyet semmi nem zavar, nem árnyal, alig

nehány graminea vagy csenevész mimosa-bokor s más törpe cserje.

A mi Tombuktu kinézését illeti, képzeljen az ember egy nagy csomó tekegolyót és kúpjával felfelé forditott gyüszüt, ezek a házak, a mint a madártávlatból látszanak. Az utczák elég szükek s többnyire földszinti házakból állanak, melyek napon száritott téglából, vagyis vályogból épültek és nád s szalmafonadékból rakottak, némelyik kúpalakra, némelyik négyszögre; a házak előtti tornáczokon sütkéreznek a henye lakók, czifra ruháikban; de nők nem igen láthatók, legalább a nap ez óráiban.

Pedig a tombuktui hölgyeket szépeknek mondják, a kik látták.

A város közepette három mosché tornya magaslik még. Egykor sokkal több volt, de csak három maradt meg a nagy számból. Átalában a város nagyot hanyatlott régi fényéből. A háromszög csúcsán áll a Sankore-mosché, csarnoksoraival, melyeket elég tiszta rajzu oszlopok tartanak; tovább a Sane-Gungu negyedben emelkedik a Sidi-Yahia moschéja s körüle nehány emeletes ház. Palotákat és emlékeket azonban hiában keresnél. Maga a sheik egyszerü kalmár, és fejedelmi lakása egy iroda.

A város körül még némi köfal-nyomok látszanak, egykori eröditvények romjai. Ezeket 1826-ban döntötték le a fullanok; akkor a város egy harmaddal nagyobb terjedelmü volt, mint most; mert Tombuktu a XI. századtól fogva örökös czivakodások

tárgyát képezve, egymásután volt a tuaregek, sonrayenek, marokkóiak és fullanok birtokában; s a miveltség e nagy középpontja, hol a XVI. században egy oly tudós élt, mint Ahmed Baba, kinek ezerhatszáz kéziratból álló könyvtára volt, ma már nem egyéb, mint egyszerű átmeneti raktára a közép-afrikai kereskedésnek.

Valóban a város nagy mértékben elhanyagoltnak látszott utasaink előtt is. Ugy látszott, mintha az elenyészőben levő városok ragályos betegsége kapta volna meg. Az elővárosokban nagy romhalmazok álltak, el sem hordva az utból, nemhogy uj épitkezéseknek adnának helyet.

A mint a „Viktoria“ áthaladt a város fölött, némi mozgalom lön mégis észrevehető. Megverték a hirdető dobot. De ha volt még a városban egy utolsó tudós, a ki valamely ritka természeti tünemény észlelése iránt érdeklödjék: alig volt ideje a „Viktoria“ utjának csillagászati elemeit megjegyeznie; mert utasaink, a sivatag föltámadt szele által gyorsan visszanyomva, sebesen szálltak a Niger hajlása fölött a folyó mentében fölfelé s nemsokára Tombuktu csak egyike volt utazásuk elmosódó emlékeinek . . . .

Tizenharmadik fejezet.

Melyben az utazókra biztatóbb fordulat következik.

Mióta a Viktoria külső boritékát elvesztette, feltünöleg kisebbedett mind emelkedési, mind ellen-

állási ereje. Gazdája nem bánt vele oly könnyedén és kedvére s nagyobbára a szeszélyesen változó szelek kegyére kellett azt biznia a helyett, hogy ő parancsolna emezeknek. Nem szivesen szállt meg s kötött ki azért, mert érezte, hogy napról napra gyöngül és sietnie kellett, hogy utazásuk véget érjen. Az alsó és felső légköri áramlatok közt sem válogathatott oly könnyen s úgyszólván csak játszva, mint azelőtt.

Most is nem a maguk választásából, hanem a szél önkényéből történt, hogy Tombuktutól ily korán bucsút kelle venniök s az csakhammar le is tünt láthatárukról, mig maguk, majdnem délnek fordulva a Nigeren fölfelé haladtak s a nagy folyót kétszer-háromszor is átlépték, a mint az kanyargott, maguk pedig majdnem egyenes vonalban repültek dél felé. A folyamot itt nagy szigetek osztották ágakra, melyek némelyike falukkal is volt népesitve s valamennyi tenyészetes kertnek látszott. Még fölebb a Debo tavát érték utasaink s kevés perczek alatt átröpültek fölötte.

A szél kitartó déli iránya s roppant erős gyorsasága nem kevéssé aggasztotta Fergussont. Hiába keresett, a mennyire a gázkészülék fogyatkozott ereje engedte, majd alább, majd fölebb kedvezőbb légáramlatot; fenn és alant egyenesen délnek fújt a szél; pedig ő jól tudta, hogy ez irányban sokkal távolabb érik még a tengerpartot, mintsem addig a „Viktoria“, rongált állapotában, kitarthatná. Nyugtalanságának fő-oka az volt, hogy mig Afrika nyugoti partjain

angol vagy franczia telepeket találhatna, délebbre, a guineai partokon — pedig egyenest oda tartottak — vad néptörzsek kezei közé kell esniök a Viktoriával, mely talán épen a legrosszabb pillanatban s a legveszélyesebb helyen mondhatná föl a szolgálatot. Reménye volt, ha az eső megszünik s a lég kitisztul, azzal a szél iránya is változni fog.

Annál kellemetlenebbül érintette, midön Joé egy sürü és nehéz felhöre figyelmeztette, melyet eddig nem vettek észre s mely fenyegetöleg kezdett emelkedni a láthatáron. A Viktoria azonban oly gyorsan repült, s a felhő oly alant járt, hogy nemsokára egészen fölébe kerültek s a nehézkes felleg épen alattok függött a levegöben. Egyszerre Sámuel, ki a távcsővel kezében szorosan vizsgálta a felleget, felkiáltott:

— Ez a felleg nekünk nem árt; nem eső-felleg.

— Hát micsoda?

— Hát sáskák!

Csakugyan, milliárdjai e kártevő, falánk rovaroknak, melyek kövérre hizva majd akkorák, mint egy ökörszem s szürke szinökkel is ahhoz hasonlók, volt itt sürü felhöbe összeverödve s költözött valamely még viruló vidék fölemésztésére. A Viktória közelebb bocsátkozván a földhez, jól hallható lön recsegö zúgásuk, a mint egyszerre egy magas gabnaszerü füvel boritott rétre letelepedtek.

Este felé a vidék mocsárosabbá kezdett válni, az erdök helyét egyes fabokréták foglalták el, ellen-

ben a fü sássá magasult, mig a folyó partjain buja tenyészetü dohányültetvények tünedeztek föl. Egy nagy szigetben pedig Jenné városát pillantották meg, két moschéja sárból rakott tornyával s a házaira ragasztott millió fecskefészekből kiözönlö rosz illatával. A házak közt nehány baobab-, mimóza- és datolya-hajtás ütötte ki a fejét. A mi feltünt: a városban mutatkozó roppant élénkség, mely csak késö éjjelre szünik meg; mert Jenné a legélénkebb kereskedö város ezen a részen s Tombuktut ö látja el minden szükségesekkel; bárkái a folyón, karaván jai a partokon nyomon érik egymást s folyvást jönnek és mennek. Ha annyira nem siettek volna: Fergusson szivesen megszállt volna e városban, hol nem egy arabbal találkozhattak volna, ki Európát megutazta s Angliában és Franciaországban megfordult. De a szél gyöngén nyugotra kezdett hajlani s e jó alkalmat a világért sem lett volna tanácsos elszalasztaniok.

Hogy könnyebben haladhassanak, a mi terhökböl feleslegessé vált: üres üvegeket, a kiürült hússzekrényt, s több ilyesmit kidobtak. Egész éjen át most már csöndesebben s inkább nyugat felé haladva, hajnalra ismét várost értek, még pedig ezuttal Sego-t Bamborra tartomány fövárosát, szintén a Niger p rtján. A felkelö nap sugarai aranyozták meg a mórizlésü négy mosché tornyait, melyek a várost alkotó négy városrész (eredetileg külön városok) középpontjain állanak. De utasaink nem sokat nézelödhettek; gyorsan röpültek tova Sego fölött.

— Ha még két nap haladhatunk ily irányban s ily sebességgel, mondá Fergusson, elérjük a Senegalt! s csak azt elérhessük, akkor közel leszünk jó barátainkhoz. Még ha a Viktoriát baleset érné is, nagyobb nehézség nélkül eljuthatunk egy angol vagy franczia gyarmatra.

— Szinte kivánnám, tevé hozzá a jókedvü Joé, hadd próbálnók meg egy kissé a gyalog utazást is ebben a dicső Afrikában!

— De biz én ragaszkodom ahhoz, hogy léghajón érkezzünk oda; mert hiteles tanukat kivánok arra nézve, hogy a mint Zanzibárból léggömbünkön indultunk meg, úgy szállottunk át Afrika egész kontinense fölött s úgy érkeztünk a földrész nyugoti oldalára.

— Igaz! hagyá helybe Kennedy. Ezzel a satisfaktióval tartozunk magunknak.

Tizennegyedik fejezet.

Melyben a „Viktoria“ erejében megfogyva bár, de törve nem, közeledik vándorlásának óhajtott czélja felé.

Május 27-kén, reggeli 9 óra tájt, a vidék egészen új alakot látszék ölteni. A szélesen kiterjedő lapályok dombokká kezdtek magasodni, melyek közeli hegyek elő-lépcsői gyanánt látszottak szolgálni. A Niger és Senegal folyamok teknőit elválasztó hegylánczhoz közeledtek utasaink s elhagyandók voltak Afrika második óriás folyamának vidékét, s átlépendők egy uj folyamrendszerbe, mely minden vizét vagy a guineai, vagy a zöldfoki öbölbe önti le.

Afrika e részét, egész a Senegalig, veszélyesnek tartják az utasokra. Dr. Fergusson jól tudta ezt az előtte itt járt európaiak elbeszéléseiből, kiknek itt ezer nélkülözéssel, természeti akadályokkal, sőt tényleges veszélyekkel is kelle küzdeniök, melyek alatt nagy részök el is veszett. A vészes éghajlat is sokakat elpusztitott itt, kivált a mungo-parki társaságból. Fergusson tehát elhatározta, hogy ha csak lehet, kikerülni a leszállást e vidék baljóslatú talajára.

Azonban a „Viktoria“ érezhetőleg hanyatlott, úgyszólván perczről perczre, folytonosan, mint a gyógyithatlan betegségben sinlődők szoktak, betegségök utolsó szakában. S hogy csak valamennyire is fel birja magát tartani: mind több tárgyat kellett kidobni az uti podgyász kevesbitése végett. Valami 30 (fldrajzi) mértföldnyi út javarésze abban telt, hogy a legnagyobb erőfeszitéssel magasbra emelkedtek, s megint — mint a Sysiphus köve — alásülyedtek. A léggömböt nem birták többé felfujni a köneny-gáz fogyatkozó készletével s egykori domboru, sőt feszes alakja összeránczosodott s elveszté előbbi körrajzai teljességét. Olyan volt, mint egy száradástól összezsugorodott hólyag, mely meleg levegővel volt tele fujva, s most az kihülvén, összeesett. Megnyult, mint a sovány emberen a bő ruha, s a szél zsebeket vájt lecsüngő boritékába.

— Repedés van ezen a léggömbön? kérdé Dick.

— Nincs; de a guttapercha valószinüleg meg-

olvadt a melegtől s most a köneny átszürődik és elillan a csupaszon maradt tafota likacsain.

— Mit tegyünk ellene?

— Semmit sem tehetünk; csak könnyitsünk a terhünkön s dobjunk el mindent, a mi felesleges.

— Mit dobhatunk már le, ha csak magunkat nem, mint Joé a minap?

— Először is a csolnak sátor-ernyőjét, a mi meglehetős sulyos.

Joé fel is mászott mindjárt, hogy azt lebontsa; feloldá a kapcsokat és zsinegeket, melyek tartották s a sulyos vásznat ledobta.

— Ezzel ugyan jól járnak, mondá, a kik megtalálják; elég lesz egy egész néger-törzset felruházni derékkötővel.

A léggömb egy perczre fölemelkedett, de csakhamar ismét visszahanyatlott. Pedig az erdők, melyek fölött most, a fatetőket majdnem horzsolva átsuhantak, épen nem voltak biztosak. Minden veszélyes volt benne reájok nézve. A fák fennakadással s szétszaggatással fenyegették a léghajót. A vadállatok, tigris és oroszlány, bőségben voltak sürüjében. De legfélelmesebbek voltak az emberek, Afrika legkegyetlenebb, legvérengzőbb törzsei, kik e vidéket lakták. 1854-ben egy senegali marabú, Al-Hadji, egy rajongó, ki új Mahomednek hitte s nevezte magát, összegyüjtötte s vakhit által felláziotta e törzseket irtó háborúra a gyarmatokban letelepedett európaiak ellen s merész-

sége annyira ment, hogy a Niger völgyén egész Segoig elönyomult s mindenütt dúlt, pusztitott és égetett. Lázadása évekig tartott. 1857-ben Medináig, a folyam partján épitett franczia erödig ment s azt ostrom alá fogta; egy fiatal hös, Holl Pál, hónapokig tartotta az erödöt, mig Faidherbe ezredes fölmentésére nem jött. Al-Hadji, rajongó csapatával a Senegál völgyére vonult vissza s ott folytatta pusztító és öldöklő hadjáratát, mindenütt meglepve s lemészárolva a védteleneket. Épen ezek az erdőségek és völgyek, a melyekbe mint megvivhatlan várakba, bevette magát csapataival, melyeknek maradékai — beszélte társainak Fergusson, — még most is rémitgetik az egész vidéket.

— De ezeknek a kezébe ne essünk! mondá Joé.

— Nem is akarok, felelt Sámuel; csak az az egy aggaszt, hogy jókora magasságu hegyeken kell átmennünk, az pedig a „Viktoria“ mostani csekély emelkedési erejével nehezen megy.

A hegyek már látszottak is a láthatáron. Kikerülni nem lehetett, mert hosszan elnyulva, a láthatár felét elfoglalták. És ijesztöleg közeledtek, mert az erös szél gyorsan hajtotta a léghajót. Hogy ujabb emelkedést adhassanak neki, a vizkészletet is kiöntötték, csak egy napra valót hagytak meg belöle. De ez alig 50—60 lábnyi emelkedést adott a Viktoriának. A magas tetök már közvetlen közelökben emelkedtek; de ök felette távol voltak attól a magasságtól, melyben átmehettek volna rajtok; az egykor oly könnyü

madár, a „Viktoria“, mintha szárnyai törve lettek volna, csüggedten maradt az alsó légrétegben.

— Pedig át kell mennünk! Dobjátok ki a viztartókat is, miután úgy is kiüritettük.

Ez ujabb áldozatra is alig következett húsz ölnyi emelkedés. Pedig a sziklák oly közel voltak már, hogy egy negyedóra mulva mulhatlanul fennakadnak, ha emelkedniök nem sikerül.

— Dobjátok ki az élelmi szereket is, mondá Fergusson; s légy készen, Dick barátom, hogy utolsó szükség esetében fegyvereidtől is meg kell válnod.

— Fegyvereimtől? nyögé ez elképedve.

— Mindjárt fennakadunk! mondá Joé.

— A szikla még 10—15 öllel magasabb, mint a hol mi járunk.

Joé a ruhákat dobta ki. Kennedy egy szót sem szólva, lőpor és golyó-készletét áldozta föl. A Viktoria minden könnyebbülésre megfelelőleg emelkedett egy-egy keveset. Felső része meghaladta már a sziklacsúcs magasságát, s tetejére a hegy mögötti nap fénye esett. De a naszád, melyben ültek, még nem érte el a kellő magasságot s azon a ponton volt hogy a szikláha ütődjék s magát és a benne levőket összezúzza.

— Kennedy barátom, kiálta Sámuel, dobd ki a fegyvereket.

— Várjon, Dick ur, sugá Joé.

S Kennedy visszafordulva, látta a mint mászik ki a naszádból, s eltünik.

— Szerencsétlen, mit akarsz megint?

A léggömb a sziklacsúcs fölébe emelkedett. De hova lett Joé? Fergusson és Kennedy kihajoltak a csolnakból, de semmit sem láttak. A csolnak azonban, mintha visszatartaná valaki, csak lassan emelkedett a másfél mázsányi könnyebbüléshez képest.

— Átmegyünk, át! Túl is vagyunk már! kiálta egyszerre egy friss, vidám hang a csolnak alól.

A merész fiu kiugrott ugyan a csolnakból, hogy azt terhétől megkönnyebbitse, de kezével könnyedén fogódzott annak aljába s gyors lábakkal futott a tetőig, melyen túl a szikla egyszerre mélyedett be. Ott a lecsüggő kötelekbe erősen kapaszkodott s gazdája által segitve, mint a macska mászott be ismét a csónakba.

— Nem volt nehéz munka, mondá jó kedvvel.

— Derék Joém! barátom! szólt Fergusson elérzékenyülve.

— Oh, a mit tettem, nem önért tettem uram, hanem a Kennedy úr puskájáért. Tartoztam neki ezzel, azóta, hogy az araboktól megmentett; nem szeretek adós maradni.

Most már könnyü dolguk volt; a Viktoriának nem volt más teendője, mint szépen alább-alább ereszkedni a hegy innenső oldalán; erre pedig kiválóan alkalmas volt mostani elgyöngült állapotában.

Az est azonban gyorsan közeledett s Fergusson elhatározta magát, hogy — a földre ugyan le ne szálljanak — de a magas fatetők egyikén kikössenek.

Kivetették hát a megmaradt horgonyt s az csakhamar erősen megfogódzott.

Fergussonnak terve volt, melyet még nem közölt társaival, de magában már teljesen megállapitott.

Először is meghatározta a helyet, a hol kikötöttek; alig voltak hat földrajzi mérföldnyire a Senegal folyótól. E folyón még át kell menniök mindenesetre, mert a biztos talaj csak a tulsó parton kezdődik. Addig tehát bármi áron meg kellett őrizniök a Viktoriát, mert hid és hajó nem lévén, léggömbön kellett átmenni a vizen.

Joé és Kennedy a mint e szükséget megértették, de azt is átlátták, hogy a Viktoria jelen állapotában már a hátralevő csekély utat sem birhatja ki, az áldozatkészségben vetélkedve ajánlkoztak, mindenik: hogy ő kiszáll, visszamarad s gyalog, fegyveresen és vadászgatva, kiséri a léghajót s akár átuszik a Senegalon utána.

De Fergusson hallani sem akart elválásról, sőt megeskette őket, s maga is megesküdt, hogy egymást semmi esetre el nem hagyják.

— Mit akarsz hát? kérdé Dick. A Viktoria nem birja tovább.

— De ha tetemesen megkönnyitjük?

— Ugyan mivel? hiszen már semmink sincs rajta!

— Hát az egész vegytani készülék: a viz és köneny-edények, a kigyó-cső, a villanytelep, szóval az egész fütő-katlan, melynek összes súlya közel

kilenczszáz font. Ha ezt nem kell vonszolni magunkkal, ismét könnyen röpülünk!

— De hogy fogsz akkor gázt állitani elő?

— Sehogy; el leszünk nélküle.

— De —

— Hallgass meg. Pontos számitást tettem: mennyi emelkedési erővel birunk jelenlegi gázkészletünkben; mindenesetre eléggel, hogy a Senegálon átszállitson hármunkat, a már mindentől kiüritett naszádot és a megmaradt horgonyt, melyet minden esetre meg is akarok tartani.

— Te tudod megitélni a helyzetet; mi csak engedelmeskedhetünk akaratodnak.

— Bizzatok bennem; bármily nehezen nyugodtam is meg ez elhatározásban, fel kell áldoznunk a készüléket.

— Tehát rajta, munkára.

De nem kis munka volt az; darabról darabra, egyenként kellett szétszedni a jól összealkotott erős gépezetet; előbb a vegyitő szekrényt emelték ki; aztán a katlant, végre azt a szekrényt, melyben a viz vegybontása eszközöltetett; hármuk megfeszitett összes ereje kellett, hogy mindezt végrehajthassák; de Kennedy oly erős, Joé oly ügyes és Sámuel oly leleményes volt, hogy végre is czélt értek s az egyes darabok egyenként kiemelkedtek a csolnakból és földre dobattak.

— Majd elbámulnak a négerek, ha ezeket a hol-

mikat itt megtalálják, jegyzé meg Joé; bizonyosan bálványisteneket csinálnak belölök.

Hátra volt még a léggömbbe bevezető kémények lebontása, melyek a kigyózó-csővel közlekedtek, s melyek eltávolitása, a tafota-burkolat megsértése nélkül, a legnagyobb nehézséggel járt. De a Joé bámulatos ügyessége, ki a léggömb belsejébe bemászott, s ott — mint egy majom — félkézzel kapaszkodva tartotta magát, mig másik kezével dolgozott, végre ez akadályon is győzedelmeskedett.

Éjfél lett, mire a munkának vége lön. Akkor, kifáradva s pihenni vágyva, hirtelen faltak valami maradékot s ittak rá egy pohár hideg grogot — mert tüzök már nem volt, a minél a pálinkát fölmelegithessék.

Mindhármukat elnyomta az álom, de azért az elővigyázatot inkább mint valaha meg kellett tartani. Az éjt szokás szerint három virrasztásra osztották s az elsöt Fergusson vette magának. Mig a más kettő álomra dült; öt gondjai ébren tartották. Izgatottsága s a holnapi nap esélyei nem hagytak álmot közeliteni szeméhez. Az erdő csendjében olykor tompa zajt vélt hallani s mintha itt-ott egy távoli tüz szikrája vetne lobbot s merülne ujra sötétségbe. De talán ez is csak felizgatott képzeletének játéka lett volna, mert semmi sem történt. Órái eltelvén, Kennedyt keltette föl s maga Joé mellé heveredett, ki mélyen aludt.

Kennedy, első álmából verve föl, nehezen küz-

dött a pilláira sulyosodó álom ellen s alig egy órai virrasztás után ujra elnyomta az álom. Mind hárman aludtak, nem virrasztott senki. Mennyi ideig tartott Kennedy szunnyadása? maga sem tudta volna megmondani. Egyszerre pokoli zaj hallatszék. Kennedy talpra ugrott. A fák lángban álltak körüle.

— Tűz! tüz! kiálta s felébreszté társait, kik megriadva keltek föl s egy lángtengert láttak maguk körül, melyben a fák recsegve, sziporkázva lobogtak.

— Ah! a vadak! kiálta Sámuel. Ezek a talibák, az Al-Hadji marabúi! Meneküljünk, gyorsan.

— Szálljunk le, mondá Kennedy, gyalog talán még menekülhetünk.

— Világért sem; élve esnénk kezeik közé; gyorsan el kell oldani a kötelet.

Joé már azon volt s egy percz mulva a Viktoria, megszabadulva, majd ezer lábnyi magasságban szökkent fel, mig az erdőből előrohanó marabúk pokoli orditással kisérték a kezeik közül kisiklott áldozatokat.

Hajnali négy óra volt.

Tizenötödik fejezet.

A „Viktoria" utolsó erőlködései és vége.

— Ha előre nem gondoskodtunk volna a „Viktoria" megkönnyebbitéséről, mondá Fergusson, mikor az első veszélyen túl voltak, most veszve volnánk. De azért ne hagyjuk magunkat e pillanatnyi siker által elvakittatni.

— Mitől félsz?

— Nézd! —

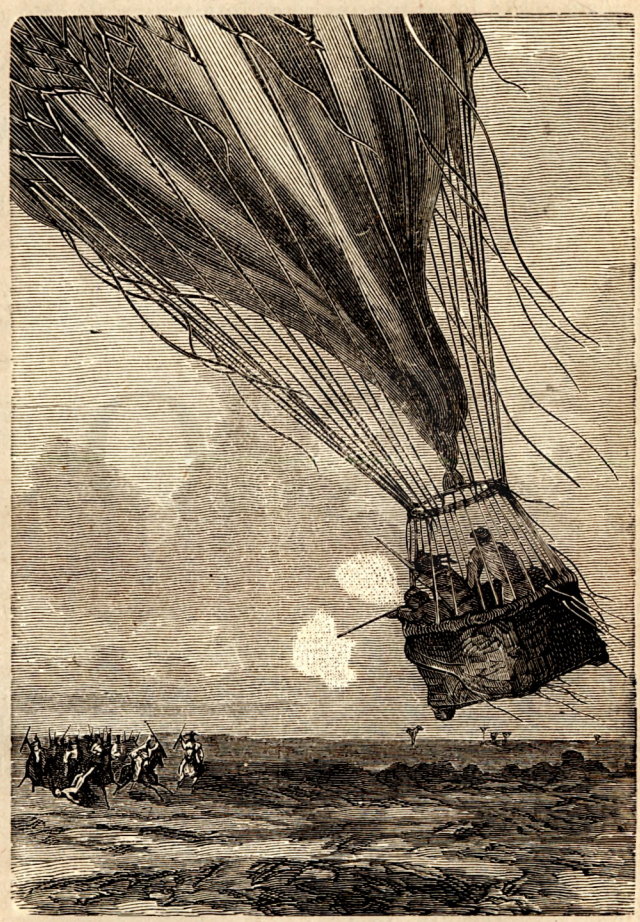
Az erdő sürüje hátok megett maradt s láthatták, hogy mintegy harminczból álló lovas csapat üldözi őket. A szél oly gyönge volt s a léggömb oly lassan haladt, hogy a lovasok mindenütt nyomukban lehettek. Csakhamar észrevették, hogy a „Viktoria“ lassan bár, de érezhetőleg hanyatlik lefelé. A légkatlan mázától majd egészen megfosztott tafota likacsai nem birtak ellenállani a köneny feszitésének, s az szabadon elillanhatott azokon át.

— Ők azok, mondá Fergusson, az Al-Hadji marabúi, e vérszomjas rablók s úgy látszik nem akarják kisiklani engedni egyszer czélba vett prédájokat; isten őrizzen, hogy a vizen innen essünk le, akkor vesztünk bizonyos. Nézzétek — folytatá — e felgyujtott városokat, e feldúlt falukat, ez mind az ő munkájok.

— Talán nem esünk le, mindenesetre készen tartom fegyvereimet. Jó, hogy mégis ki nem dobtam.

— Még arra is kerülhet a sor, jegyzé meg Sámuel szomoruan.

A „Viktoria“ csakugyan mind alább-alább járt. A talibák folyvást nyomában voltak s szemeik kárörömtől és vérszomjtól villogtak, a mint látták, hogy egyre közelebb s közelebb érhetik prédájokat. Tizenegy óra felé, bár utasaink alig haladtak még 4 mértföldnyire s a folyótól majdnem annyira voltak még, oly közel voltak már a földhöz, hogy a golyó is bejárhatta a csekély magasságot.

Üldöztetés a vadak által.

Rendre-rendre kidobtak mindent, a mi még a csolnakban volt; az utolsó napi eleséget, a pálinkát s a löszereket is. A megmaradt horgony volt az utolsó, mit még Fergusson ledobott. Minden megkönnyebbülésre felszökkent a Viktoria s egy nagy ugrást tett, mint a kaucsuk labda, hogy egy pár száz ölnyi távolságra ujra leessék. Ilyenkor az üldözők, eresztett kantárszárral, gyorsabb nyargalásra vették a dolgot, hogy utolérhessék a Viktoria pillanatnyi előnyét. Már ujra épen nyomukban voltak, s Sámuel szomorúan nézett körül, van-e még valami ledobni való. Nem volt.

— Rikhárd, mondá fojtott hangon, fegyvereidre került a sor; dobd ki.

— Nem addig, mig utolsó lövésemet ki nem lövöm e gyilkosokra.

Négyet lött egymásután s az üldözők közül négy a fübe harapott. Mindjárt utána kirepült a két puska s a „Viktoria“, a csekély könnyebbséget is megérezve, mintha végerőlködést tenne, még egyszer magasra szökkent. De ez sem tartott sokáig. Ismét alászállott, alább mint valaha, s a csolnak már majdnem a földet horzsolta.

— El vagyunk veszve, mormogá Kennedy.

— Még nem, felelé Sámuel. Még van 150 font terhünk, a mit nélkülözhetünk.

Joé magára gondolt s úgy látszott, készen volt még egyszer kiugrani.

— Jó fiu, mondá Sámuel, észrevéve Joé mozdulatát, — hát elfelejtetted kölcsönös eskünket? Nem rád gondoltam a másfélmázsa teherrel.

— Hát mire? kérdezé Kennedy — el nem tudva gondolni, mit dobhatnának le még, mikor a csolnakban magukon kivül már épen semmi sem volt.

— Mire? felelt Sámuel, — hát a csolnakra. A folyó alig van félmértföldnyire ,addig a kötelekben is megkapaszkodhatunk. Gyorsan, gyorsan!

A csolnak köteleit eloldani csak nehány pillanat müve volt. A csolnak a földön maradt s a három vakmerő, erősen a kötelekbe csipeszkedve, úgy függött rajtok, mig a „Viktoria“ egyszerre ötszáz láb magasságba szökkent fel.

A folyam egész közelben harsogott már, szokatlan erősen. A magasból egyszerre rá láthattak; alig félmértföldnyire volt tölök. Roppant zuhatagban, éles sziklacsúcsok közt zuhogott le a mélységbe.

— A guinai zuhatag, mondá Sámuel; egy negyedóra mulva ott leszünk.

De a „Viktoria“ ezt a negyedórát sem birta már kitartani. Ismét hanyatlott, s megint előbbi állásába jutott vissza. Szerencsére a szél valamivel erősebb volt, mint előbb s az üldözők jókora távolságban maradtak el mögötte. De mi haszna! Látni való volt, hogy mégis csak a vizen innen fognak leesni; sem hid, sem hajó nem állt rendelkezésre, mely a fegyverteleneket átszállithatta volna, mielőtt vad üldözőik beérik.

A „Viktoria“ lebukott. S ők egy sivatag köves part közepében álltak, segélytelenül, alig húsz lépésnyire a folyam zuhatagától.

— El vagyunk veszve! szólt Rikhárd.

— Most már csakugyan el, felelt Sámuel, elhalványodva; talán először életében a csüggedés rajta is erőt vett.

— Uszással talán megmenthetjük magunkat — mondá Joé.

— Másutt talán, szólt Sámuel; itt a zuhatag elsodor. De azért tegyük meg az utolsó kisérletet; inkább a vizbe veszni, mint ez emberarczu vadállatok kezébe jutni.

S azzal gyorsan vonta társait a folyam felé. A viz közelében erős és sürü bozót boritá a talajt. Egyszerre levágott és halomra rakott durva füvet találtak.

Fergusson, új eszmétől megkapva felkiáltott:

— Gyorsan! az isten meg akar menteni; ha még nehány percznyi időnk van, meg vagyunk mentve. S azzal a száraz szénából jókora mennyiségét felnyalábolva, intett társainak, hogy kövessék példáját s elkezdett szaladni vissza, az elhagyott léggömb felé. Mire azok, egy-egy nyalábbal utolérték, ő már tüzet is gerjesztett s a száraz széna, egyszerre lobot vetve, vigan kezdett égni.

A léghajók első, kezdetleges emelkedési elve: a fölhevités által ritkitott levegő volt. Kevés percz múlva a megpetyhüdt Viktoria ismét felfujva, csak-

nem előbbi domboruságában, vigan lebegett, két kötél által egy fatörzshez erősitve, fölemelkedésre készen, mihelyt ismét eloldják. Ideje volt, mert a lovasok ismét kibukkantak, rövidebb úton jöve, a vizesés alsó részénél s nagy hújjogatás mellett kezdék megmászni a csekély magaslatot, melyen Fergusson és társai épen végezték indulási készületeiket.

— El a köteleket! vezénylé Sámuel, s a „Viktoria“ még egyszer a magasba emelkedett s csöndes szellőtől hajtva a zuhatag fölött kezde átsuhanni. Magok ismét a lecsüngő kötelekbe kapaszkodva függöttek a viz torka fölött, mely harsogva rohant alattok zuhatagának meredekjére.

Az üldözők, felérve a magaslatra, leirhatatlan dühorditással néztek ezuttal végkép elszalasztott áldozataik után s puskalövésekkel üdvözölték. Egy golyó Joé vállát surolta, de a bátor fiu föl sem vette, csakhogy túl lehetett kezök ügyén!

Tiz percz mulva, mialatt egy szót sem szóltak, a rettenthetlen utasok lassankint ereszkedni kezdettek alá, a folyam tulsó partja felé. A parton pedig egy kis csoport férfi, franczia egyenruhákban, bámulva és várakozásteljesen nézett feléjök. Látták, a mint egy léghajó a tulsó félen egyszerre fölemelkedett, csónak nélkül, három ember függve rajta, köteleibe csipeszkedve. Főnökük, egy sorhajó-hadnagy, ki nem rég érkezett Európából, az ujságokból olvasott Fergusson nagy zajt ütött vállalatáról s könnyen eltalálta, hogy nem más, mint e tudós és merész angol az, ki ott léghajó-

jával, vagy annak romjaival közeledik. Látván, hogy a perczről perczre alább hanyatló léggömb már alig fog a partig érhetni — a mi azonban, a viznek azon oldalon nagy sekélyessége miatt épen nem fenyegetett veszélylyel, — a franczia tisztek a térdig érő vizben gázolva, az érkezők elébe, elfogadásukra siettek. Egy csónakot pedig nehány ügyes evező legénynyel a vizre bocsátottak, hogy a Viktoriát leestéig kisérje.

Megérkezés a Senegalhoz.

Épen jókor érkeztek, hogy a végkép összezsugorodott s a vizbe alápottyant Viktoriáról a merész utasokat karjaikba fogadják. Fergusson és társai a csolnakba lépve, gyorsan eveztek a sekély vizben reájok váró tisztek elébe s magok is a vizbe lépve, ott történt a találkozás és kölcsönös bemutatás.

— Dr. Fergusson? kérdé a sorhajó-hadnagy.

— Én vagyok, mondá Sámuel, két társammal.

A francziák örömmel vitték magukkal az annyi kaland és veszély után épen megérkezett utasokat, mig a vizbe hullt léggömböt az ár ragadta magával.

— Szegény „Viktoria“, — sohajtott utána Joé.

* * *

Kevés mondani valónk van még.

Fergusson, hogy utazása megtörténtét okmányilag is igazolhassa, a következő bizonyitványt állittatta ki magának:

„Mi, alulirottak, hitelesen s becsületszavunkkal igazoljuk, hogy az alább kitett napon, Fergusson Sámuel tudort, Kennedy Rikhárd esquiret és Wilson Józsefet szemeinkkel láttuk egy léggömbbel, arról alácsüggő kötelekbe kapaszkodva, kelet felöl a Senegalon át, a guinai vizesésen kevéssel felül, megérkezni s az itteni franczia telepen kiszállani. Minek hitelére kiadtuk ezen bizonyitványunkat. Kelt a guinai zuhatag mellett, 1862. május 24-kén. Aláirva: Dufraisse sorhajó-hadnagy; Rodamel zászlótartó; Dufays örmester; Fippeau, Mayor, Pellissier, Lorois, Rascagnes, Guillon, Lebel, katonák.“

Három napi mulatás után Senegalban, május 27-kén Fergusson tudor és két társa a medinai postakocsira ültek s e városba, mely a franczia telep főhelye és a Senegal mentén pár órányival lejebb fekszik, új barátjaik közül kettő által kisérve, megér-

keztek. Itt a „Basilic“ nevü kis gőzös, épen indulóban St.-Louisba, vette fel őket s vitte a tengerig.

St.-Louisban nehány napig kelle időzniök, hogy Angliába menő hajóra szállhassanak. S ezzel átadjuk őket a tengeri út esélyeinek. De mi a tengeri hajózás minden veszedelme oly embereknek, a kik léghajón utazták át egész Afrikát?!

TARTALOM.

Lap

ELŐSZÓ.

Mely ez elbeszélésnek a tárgyát és előadási modorát előre kibeszéli s azt is megmondja, mit tartson felőle az olvasó V

ELSŐ FEJEZET.

Melyben az olvasó egy nevezetes léghajózási út tervelőjével s annak derék utitársaival ismerkedik meg s a vállalat természetéről is némi fogalmat nyer 1

MÁSODIK FEJEZET.

Melyben az olvasó még a terv némi részleteivel és az előkészületekkel ismerkedik meg 12

HARMADIK FEJEZET.

Az indulás 19

NEGYEDIK FEJEZET.

Az első benyomások. Az első nap. Egy éj a nopál-fa sudarán. Időváltozás s Kennedy lázbetegsége. Antilop-vadászat s kaland a páviánokkal. Egy éj a levegőben 32

ÖTÖDIK FEJEZET.

Kazeh. A hold fiai s imádóik. A beteg szultán palotája. A két hold. Az elragadott bübájos. A holdvidék jellege s Afrika jövője. Vihar 44

HATODIK FEJEZET.

A hold-hegyek között. Az elefánt mint remorqueur. Egy éj a földszinén. Az Ukéréné-tó szigete. A Nilus forrásai 57

Lap

HETEDIK FEJEZET.

Sivatag vidék. A kannibálok fája. A vadak harcza. Egy éj a fatetőn. — Á moi! á moi! — A missionárius. Átmenetel a vulkán torka fölött. A missionárius halála és temetése. Az arany-vidék 69

NYOLCZADIK FEJEZET.

A sivatag. Mozdulatlanság. A másik léghajó. A kiaszott kútforrás. Kétségbeejtő kilátások. Az utolsó csepp viz. A Számum. A szabadulás. Az oroszlánok 83

KILENCZEDIK FEJEZET.

Nyugalom. Vihar támad. Dús tenyészetü növény- és állatvilág. A Niger. A vizválasztó hegyek. Kernak városa. A tüzes farku galambok 93

TIZEDIK FEJEZET.

A Shari mentén. A Csad mocsárai. A vastag bőrü. A tó-öböl. Kouka és a teve-karaván. Kalózok és kalózmadarak. Kétségbeesett harcz. Végveszély; Joé önfeláldozása. Az uj Viktoria. Sikeretlen keresés 103

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Mi lett Joéból? A biddiomák szigete és lakói. A kigyók fája. Joé szenvedései. A Viktoria föl- s eltünése. Kétségbeesés. A mocsár. Utolsó segélykiáltás. Joé megszabadulása 116

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Melyben az olvasó, ha Tombuktut látni akarja, utasainkat oda elkisérheti 129

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Melyben az utazókra biztatóbb fordulat következik 136

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Melyben a »Viktoria« erejében megfogyva bár, de törve nem, közeledik vándorlásának óhajtott czélja felé 140

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A »Viktoria« utolsó erőlködései és vége 149

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK